

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності **072 Фінанси, банківська справа та страхування**
за освітньою програмою «**Міжнародний банківський бізнес**»
на тему: «**Сучасний стан та напрями розвитку банківської системи**
України»

Виконавець:

студентка 43ф групи факультету ФФБС
Савельєва Світлана Леонідівна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, викладач кафедри
банківської справи
Няньчук Наталія Юріївна

/підпис/

Одеса 2025

АНОТАЦІЯ

Савельєва С. Л. «Сучасний стан та напрями розвитку банківської системи України».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності

«072 Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес». –

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025.

У роботі розглядаються теоретико-методичні аспекти функціонування банківської системи України, зокрема її структура, основні функції та місце в системі національної економіки, а також вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на її розвиток у сучасних умовах. Проведено аналіз статистичних та фінансових показників діяльності банківського сектору за період 2020–2025 років, що дозволило визначити тенденції консолідації та цифровізації банків, посилення регуляторних вимог та адаптацію до умов воєнного часу. На основі отриманих результатів сформульовано рекомендації щодо удосконалення управління ризиками, оптимізації структури активів та пасивів, а також інтеграції банківської системи в європейський фінансовий простір. Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування запропонованих підходів для підвищення стійкості та ефективності функціонування банківського сектора України в умовах сучасних економічних викликів.

Ключові слова: банківська система, фінансовий ринок, цифровізація, регуляторна політика, управління ризиками, економічна стабільність.

ANNOTATION

Savelieva S. L. "Current status and development trends of the banking system in Ukraine".

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty

"072 Finance, Banking and Insurance"

for the educational program "International Banking Business". –

Odesa National Economics University. – Odesa, 2025.

The work examines the theoretical and methodological foundations of the functioning of Ukraine's banking system, including its structure, key functions, and its role within the national economy. The impact of both internal and external factors on the system's development under modern conditions is analyzed. Statistical and financial indicators for the period 2020–2025 are evaluated, revealing trends in bank consolidation, digitalization, increased regulatory requirements, and adaptation to wartime conditions. Based on the findings, recommendations are provided to improve risk management, optimize the asset–liability structure, and integrate the banking system into the European financial space. The practical significance of the research lies in the possibility of applying the proposed approaches to enhance the stability and efficiency of the Ukrainian banking sector in the face of contemporary economic challenges.

Keywords: banking system, financial market, digitalization, regulatory policy, risk management, economic stability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ	
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	7
1.1. Сутність, структура та функції банківської системи	7
1.2. Нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні ...	14
1.3. Сучасні виклики та ризики у функціонуванні банківської системи.....	20
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	
УКРАЇНИ	29
2.1. Динаміка основних показників функціонування банківської системи	
України.....	29
2.2. Аналіз рентабельності та ліквідності банківської системи	41
2.3. Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на банківську систему	
України.....	51
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	
УКРАЇНИ	65
3.1. Світові тренди діджиталізації у банківській сфері: аналіз досвіду та	
перспектив для України.....	65
3.2. Удосконалення системи управління ризиками в банківському секторі.	
.....	85
Висновки до розділу 3	92
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	98
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна банківська система України переживає глибоку трансформацію під впливом як внутрішніх економічних змін, так і зовнішніх викликів, зокрема повномасштабної війни, що триває з 2022 року. В умовах воєнного стану банки відіграють ключову роль у збереженні фінансової стабільності, підтримці економічної активності та забезпеченні доступу до кредитних ресурсів.

Тема дослідження є актуальною, оскільки банківський сектор виступає не лише індикатором фінансової стабільності, але й інструментом її підтримки. Вивчення сучасного стану банківської системи України, її поточних викликів та перспектив розвитку має не лише теоретичне, але й практичне значення для формування ефективної фінансової політики держави.

Питання функціонування та розвитку банківської системи України розглядалися у працях багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Адамик Б., Благун І.І., Висоцька І., Дзюблюк О., Златіна Н., Коваленко В.В., Крупка М., Кириленко В., Мельник С., Онищенко Ю.І., Пайтра Н., Прокопенко Н., Шевченко Н., Шепель І..

При цьому, незважаючи на суттєвий науковий інтерес до проблем банківського сектору, багато аспектів функціонування банківської системи потребують подальшого вивчення, зокрема, питання адаптації до кризових умов, цифрової трансформації, інтеграції до європейського фінансового простору та оптимізації нормативно-правової бази.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в узагальненні сучасного стану банківської системи України, аналізі викликів її функціонування та визначенні перспектив і напрямів її розвитку в умовах воєнного часу та економічної нестабільності.

Виходячи з поставленої мети, основними *завданнями* кваліфікаційної роботи є:

- розкрити теоретичні основи функціонування банківської системи;
- визначити структуру та основні функції банківської системи України;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні;
- оцінити вплив сучасних викликів та ризиків на стабільність банківської системи;
- провести аналіз основних показників діяльності банківського сектору в 2020–2025 роках;
- дослідити сучасні напрями розвитку банківської системи України на основі міжнародного досвіду;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення банківської системи з урахуванням глобальних трендів та національних реалій.

Об'єктом дослідження є банківська система України як інституційна складова фінансового ринку.

Предметом дослідження виступають умови функціонування, чинники впливу та напрями розвитку банківської системи України в умовах економічної нестабільності.

Методи дослідження. У процесі написання роботи використано такі методи наукового пізнання: індукції та дедукції, аналізу і синтезу, графічного представлення, статистичні методи обробки даних, порівняльного аналізу, моделювання, що дозволило комплексно охарактеризувати поточний стан банківської системи та окреслити перспективи її розвитку.

Інформаційна база дослідження. До джерел інформації належать нормативно-правові акти України, положення, аналітичні звіти Національного банку України, офіційна статистика Державної служби статистики України, фінансова звітність банківських установ, наукові публікації та монографії українських і зарубіжних дослідників у сфері

банківської справи, а також матеріали міжнародних фінансових організацій (Світовий банк, BIS тощо).

Апробація результатів кваліфікаційної роботи бакалавра:

Няньчук Н.Ю., Савельєва С.Л. Розвиток банківського сектору України: виклики та адаптація в умовах економічної нестабільності та воєнного стану. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2025. №5.

Няньчук Н.Ю., Савельєва С.Л. Виклики та ризики для банківського сектору в умовах економічної нестабільності. Стабілізація фінансово-економічної системи України: матеріали ІХ Студентської науково-практичної конференції факультету фінансів та банківської справи, м. Одеса, 17 квітня 2025 р. Одеса, 2025.

Березорудський А.М., Савельєва С.Л. Статистичний аналіз динаміки облікової ставки та інфляції в Україні: вплив на банківську систему. Актуальні аспекти сучасної статистичної науки і практики: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті проф. А.З. Підгорного, м. Одеса, 6 червня 2025 р. Одеса, 2025.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (78 найменувань) та 3-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок. Основний зміст викладено на 94 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 37 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність, структура та функції банківської системи

В умовах сьогодення банківська система відіграє важливу роль у підтримці стабільного розвитку економіки країни та відносин між учасниками грошового ринку. Це пов'язано з тим, що банки є центральною ланкою економічної структури, яка виступає основним джерелом формування грошового капіталу, необхідного для обслуговування національної економіки, і, яка забезпечує рух фінансових потоків. Будь-які внутрішні чи зовнішні чинники, економічні коливання та «стреси» яскраво відображаються на весь сектор економіки країни, тому наразі дуже важливо мати стійку, надійну та ефективну банківську систему, щоб стабілізувати фінансово-економічне середовище в країні.

Таке поняття як банківська система потрібно розглядати через призму основним теоретичних підходів. У науковій літературі виділяють два методологічні трактування, такі як: інституційний та інституційно-економічний.

Згідно з інституційним підходом (вузьке трактування), банківська система розкривається як сукупність взаємопов'язаних банківських установ, які функціонують як єдиний механізм у певний часовий проміжок, виконуючи специфічні банківські функції з метою отримання прибутку. В той часи, коли інституційно-економічний підхід (широке трактування), передбачає більш комплексне розуміння банківської системи як елемент кредитно-фінансової системи загалом. Її розглядають як сукупність правових, організаційних та економічних умов, що регулюють банківську діяльність і забезпечують її системне впорядкування [1]. Ці підходи дозволяють якісно роздивитись на сутність цього поняття з різних сторін (рис.1.1).

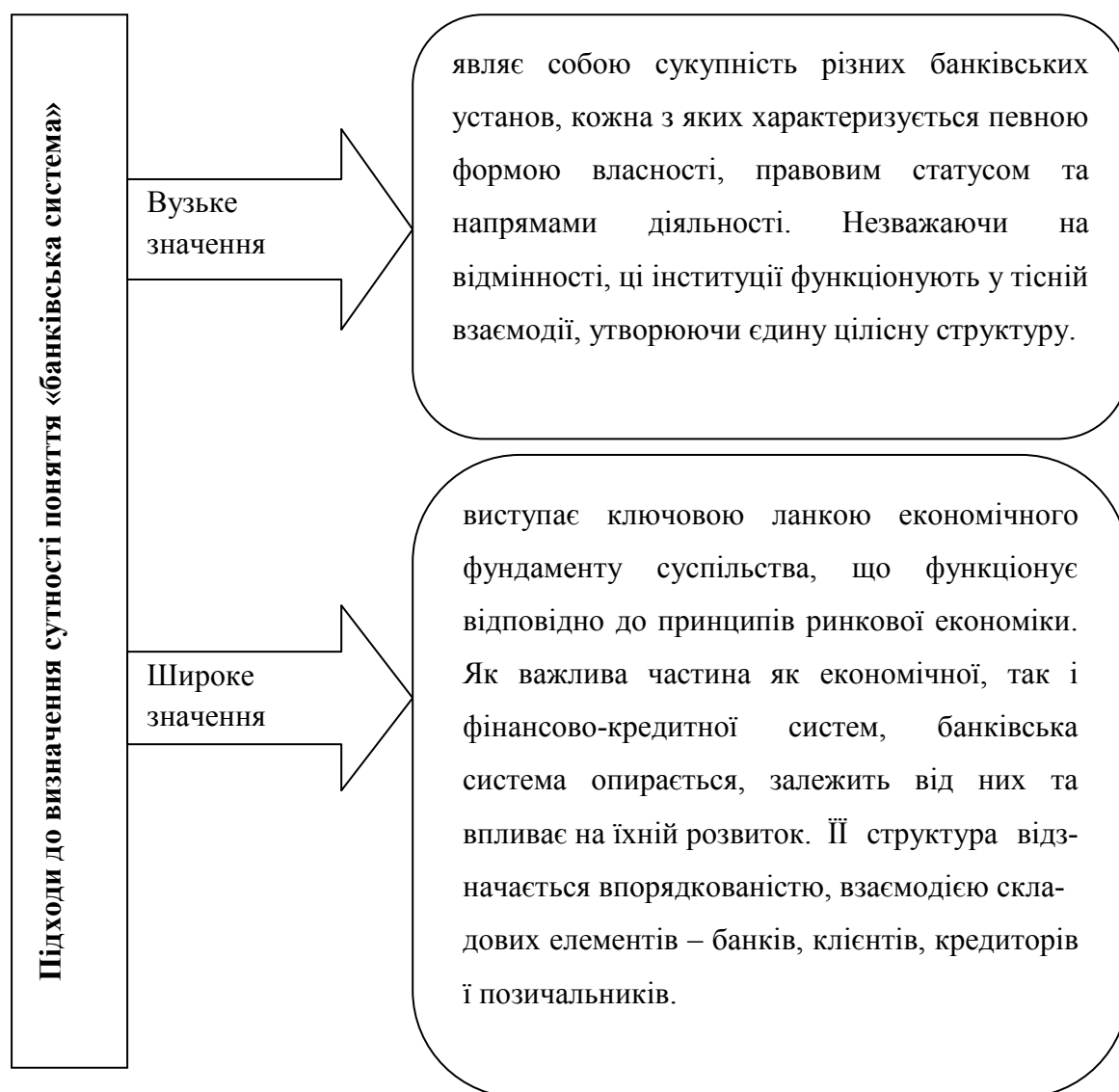

Рис.1.1. Підходи до визначення сутності поняття «банківська система»

Джерело: сформовано автором за матеріалами [1]

Для кращого розуміння сутності банківської системи доцільно звернутися до поглядів провідних науковців та фахівців фінансово-економічної галузі, що в своїх наукових працях розглядають стан, функціонування та вивчають основні процеси, так-от Стойка В.С. визначає сутність банківської системи як комплекс організованої, динамічної й саморегульованої структури, що об'єднує всі функціонуючі банки країни, її діяльність орієнтована на задоволення фінансово-кредитних потреб

національної економіки й суспільства в цілому, з одночасним забезпеченням власної внутрішньої збалансованості та стійкості [2]; Дзюблюк О.В. в свою чергу вважає, що банківська система являє собою цілісне утворення, основною метою якого є взаємодія, відповідно до визначених нормативно-правових норм, задля організації належного розрахунково-кредитного обслуговування суб'єктів господарювання, населення, підтримки стабільності функціонування банківської сфери [3].

Узагальнена характеристика основних наукових підходів щодо визначення сутності поняття «банківська система» представлена у таблиці 1.1, де систематизовано ключові теоретичні обґрунтування визначення, що дозволяє виокремити спільні та відмінні риси з точки зору різних трактувань відомих науковців та зі сторони законодавчих органів.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «банківська система»

Автор 1	Визначення сутності 2
Закон України «Про банки та банківську діяльність» [4]	«Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону та інших законів України».
Кириленко В. [5]	Банківська система – це комплекс банківських інституцій, що відрізняються між собою формою власності, правовим устроєм та напрямками діяльності, але при цьому функціонують у взаємозв'язку, утворюючи єдиний механізм.
Коваленко В.В.[6]	Банківська система є сукупним механізмом, який відомий своїм тісним зв'язком з фінансовим ринком та його структурними елементами, що формує економічну систему держави.
Онищенко Ю.І.[7]	Під банківською системою розуміють цільний комплекс банківських установ, які на професійній основі здійснюють банківські операції, створюючи завдяки взаємодії між собою та оточенням багаторівневу економічну конструкцію, що функціонує задля досягнення спільної мети.
Златіна Н. [8]	Вона є складовою частиною національної фінансово-кредитної системи, включаючи Центральний банк, інші банки, представництва іноземних банків, банківські об'єднання та асоціації, спілки, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.
Благун І.І. [9]	Це особлива економічна та організаційно-правова система, яка діє відповідно до власних цілей, використовує притаманні лише їй методи й інструменти, забезпечуючи стабільність та ефективне функціонування грошового ринку й всієї економіки.

Продовження табл.1.1

Адамик Б. [10]	Банківська система є ієрархічною та підпорядкована цілісна сукупність банків, діяльність яких здійснюється в межах встановлених законодавством норм і розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників у рамках національної економіки.
----------------	---

Джерело: сформовано автором за матеріалами [4-10]

Задля забезпечення стабільності, особливо у період воєнних дій, банківська система України керується такими основними принципами діяльності:

- законність - виступає одним з найважливіших принципів та передбачає суворе дотримання чинного законодавства, нормативно-правових актів та регуляторних вимог;
- економічна самостійність - свобода керування та розпорядженнями власними ресурсами та залученими коштами, фінансова автономія банківських установ, повна майнова відповідальність за результатами господарської діяльності;
- незалежність - відсутність втручання органів влади та місцевого самоврядування, до випадків, що передбачені законом; самостійність управлінських рішень;
- особиста відповідальність так її розмежування - відсутність солідарної відповідальності між банками та державою; самостійність у виконанні зобов'язань кожною із сторін; відповідальності між банками та державою; самостійність у виконанні зобов'язань кожною із сторін;
- легальність банківських операцій - всі операції банки здійснюють за наявності дозволів – банківських ліцензій; обов'язкова правова чистота;
- дотримання економічних нормативів регулювання Національного банку України, захист інтересів клієнтів та підтримка стабільності банківської системи;
- вільна конкуренція - рівні умови для всіх учасників ринку, право вибору банківської установи для всіх клієнтів;

- виконання зобов'язань (перед клієнтами та 3-ми особами) - своєчасне виконання фінансових зобов'язань, гарантії повернень коштів вкладникам;
- підтримка довіри клієнтів – надважливий принцип діяльності банківської системи [11].

Дотримання цих принципів забезпечує здатність банківської системи виконувати свої функції навіть в екстремальних умовах воєнного часу.

Сучасну банківську систему можна охарактеризувати як складний механізм, який в залежності від історичних особливостей держави, законодавчої бази та економічних умов, може функціонувати за різними моделями. Розуміння різниці між видами банківської системи є важливим для аналізу її ролі в економіці. Як відомо, існує 3 основні види, а саме:

- однорівнева - цей тип організації банківського сектору притаманний країнам з плановою економікою, або з нестабільною економікою та низьким рівнем розвитку; ключовими особливостями є: банки не мають чіткого поділу за функціями, між банками переважають рівноправні відносини, також вони виконують стандартизовані розрахунково-касові операції, й всі банківські установи підпорядковані єдиному керівному центру;
- дворівнева - ця модель є типовою для країн із ринковою економікою та передбачає чіткий поділ функцій між рівнями. Перший(верхній) рівень - Центральний банк, який виконує ключові регулятивні функції, такі як: резервна, емісія грошей, контроль грошового обігу, провадження монетарної політики, нагляд за діяльністю комерційних банків та кредитно-розрахункове обслуговування держави та уряду. Другий (нижній) рівень - комерційні банки та інші фінансові установи, надають кредитно-розрахункові послуги та пропонують інші фінансові продукти, обслуговують суб'єктів господарювання та залучають кошти населення. Також ключовими характеристиками є вільна конкуренція між комерційними банками, наявність механізмів державного регулювання та чітка ієрархія та розподіл повноважень;
- трирівнева - більше притаманні для країн-членів ЄС. На першому

наднаціональному рівні знаходиться Європейський Центральний банк, на другому національному рівні - Центральні банки країн-членів ЄС, а на третьому рівні - комерційні банки.

Організаційна структура банківської системи України за всіма параметрами належить до дворівневого типу, що є характерною моделлю для більшості розвинених економік. Така структура забезпечує чітке розмежування функцій між центральним банком та банками другого рівня, створюючи умови для ефективного функціонування фінансового сектору.

Верхній рівень представлений Національним банком України, який виконує роль центрального емісійного органу та головного регулятора банківської системи. НБУ ще часто називають «банком банків», оскільки він координує та контролює діяльність усіх інших банківських установ, виконує функцію центрального регулятора, здійснює нагляд та контроль за діяльністю комерційних банків, визначає основні напрями монетарної політики. Другий рівень банківської системи складається з комерційних банків, які функціонують як юридично самостійні фінансові установи, що надають широкий спектр банківських послуг юридичним та фізичним особам. Ці банки знаходяться у регуляторному підпорядкуванні НБУ, але водночас мають операційну незалежність у межах чинного законодавства. Взаємодія між банками другого рівня ґрунтується на принципах рівноправного партнерства, конкуренції, дотримання банківської таємниці, прозорості діяльності тощо.

Кожен учасник банківської системи має однакові права та обов'язки у межах визначених норм, а конкуренція між комерційними банками стимулює впровадження інноваційних продуктів, покращення якості обслуговування клієнтів та загальну ефективність банківського сектору.

Графічне відображення організаційної структури банківської системи України представлено на рисунку 1.2, де наочно продемонстровано взаємозв'язок між її рівнями та основні функціональні напрями діяльності банківської системи України.

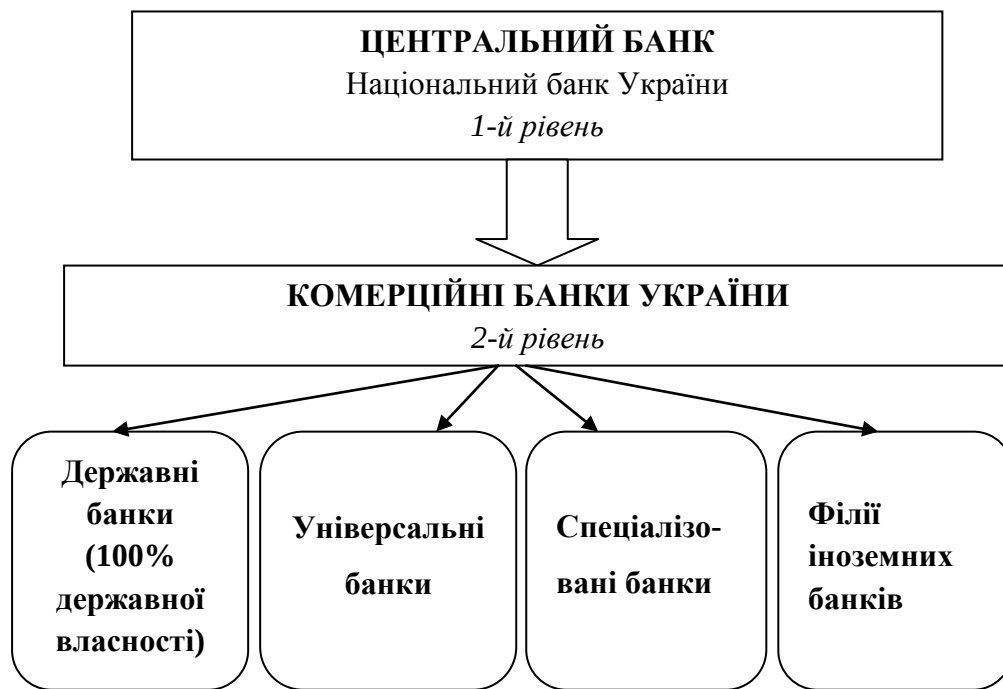

Рис.1.2. Структура банківської системи України

Джерело: сформовано автором за матеріалами [12]

Банківська система відіграє надзвичайно важливу роль як інструмент фінансової підтримки, стабілізації та зростання. Її ефективне функціонування забезпечує сталість грошово-кредитних відносин, сприяє реалізації економічної політики держави та формуванню сприятливого інвестиційного клімату. Рисунок 1.3 відображає ключові функції банківської системи, розкриваючи їх значення для економічного розвитку.

Сучасна банківська система виконує низку важливих функцій, можна виділити три основні: трансформаційна, створення грошей та регулювання грошової маси (емісійна), стабілізаційна. Сутність трансформаційної функції полягає в перетворення тимчасово вільних коштів у діючий капітал та перерозподіл фінансових ресурсів між різними економічними суб'єктами. Емісійна функція регулює обсяг грошової маси відповідно до потреб економіки, впроваджує інструменти монетарної політики та забезпечує механізм грошового мультиплікатора. Стабілізаційна функція в свою чергу запобігає кризовим явищам у фінансовому секторі, мінімізує ризики

банківської діяльності, а також підтримує довіру до фінансових інститутів [13].

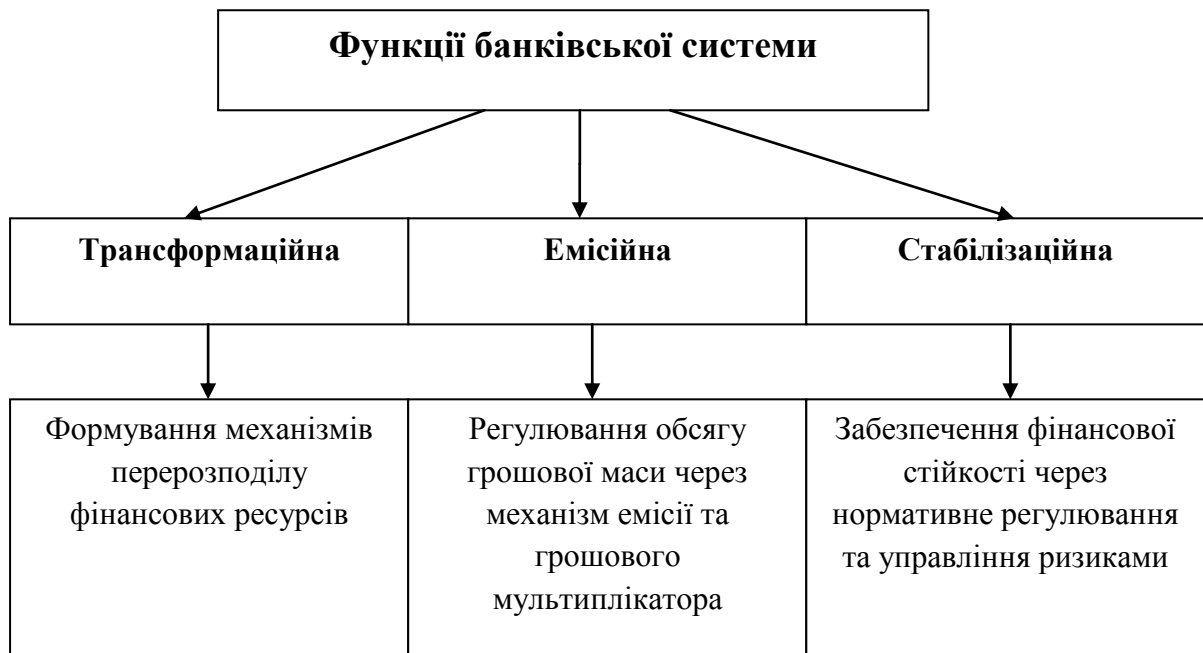

Рис. 1.3. Функції банківської системи

Джерело: сформовано автором за матеріалами [13]

Ці функції знаходять своє відображення на рис. 1.3, що наочно демонструє функції та їх вплив на економічні процеси. Таким чином, банківська система виступає важливим інститутом, що забезпечує стабільність та розвиток національної економіки.

1.2. Нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні

Нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи, підтримці економічного розвитку та дотримання міжнародних стандартів банківського регулювання. У сучасних умовах функціонування банківського сектору ґрунтується на чітко визначених законодавчих та нормативних актах,

які регламентують порядок створення, діяльності, контролю та ліквідації банківських установ та сприяють прозорості фінансових операцій, запобігають кризовим явищам та створюють умови для ефективної роботи банківського сектору.

Правове регулювання банківської діяльності, а також фінансового ринку у цілому, є важливим й необхідним з огляду на кілька важливих факторів.

По-перше, фінансовий ринок реалізує національні інтереси держави, оскільки визначає економічні пріоритети розвитку країни.

По-друге, на цьому ринку взаємодіють різні учасники, серед яких: держава, юридичні та фізичні особи, що створюють складну систему економічних відносин.

По-третє, основну роль у функціонуванні фінансового ринку відіграють суб'єкти господарювання, які володіють найбільшою часткою «чистих» заощаджень порівняно з іншими секторами економіки.

Якщо говорити про основоположні джерела правового регулювання банківської діяльності в Україні, варто згадати Конституцію України та головні її положення, що стосується банківського сектору. За п 1. ч.2 статті 92 Конституції України: «державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи, встановлюються виключно законами України». У свою чергу в статті 99 Конституції України визначено основну грошову одиницю - гривню, й вказано основну функцію НБУ - підтримання стійкості національної валюти [14].

Також, важливе значення для банківської системи України відіграло прийняття Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня

2000 року № 2121-III, який визначає правові основи функціонування банківської системи України та регулює відносини у сфері банківської діяльності. Основні положення цього закону включають:

- структуру банківської системи – встановлюється дворівнева структура банківської системи України, яка складається з Національного банку України та комерційних банків, а також їх іноземних філій;
- НБУ наділяється повноваженнями щодо регулювання та нагляду за діяльністю банків;
- визначається умови та порядок для створення банків, порядок відкриття відокремлених підрозділів, отримання банками ліцензій та здійснення банківських операцій, реорганізації банківських установ;
- капітал, фонди та резерви - встановлюються вимоги до мінімального розміру статутного капіталу - 200 мільйонів гривень, та порядку формування резервів для покриття можливих збитків; акції, паї банку; дотримання нормативів достатності капіталу та левериджу;
- управління й вимоги до діяльності банку;
- відносини з клієнтами, дотримання банківської таємниці та головних засад конфіденційності;
- визначаються заходи впливу та санкції, які можуть бути застосовані до банків у разі порушення ними законодавства або нормативно-правових актів Національного банку України та інше [15].

Так само неможливо переоцінити значення створення таких законів, як: Закон України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 р. № 1591-IX, Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX, Закон України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 р. № 898-IV, Закон України «Про фінансовий лізинг» від 4 лютого 2021 № 1201-IX, Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18 листопада 2003 № 1255-IV та інші.

Можна також виділити Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 № 4452-VI цілями створення якого

є правове регулювання, спрямоване на гарантії захисту прав вкладників, зміцнення довіри до банківського сектору, стимулювання залучення коштів у банки, організоване виведення неплатоспроможних банків з ринку та їх подальше ліквідацію у відповідності до закону [16].

Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. № 679-XIV визначає НБУ як незалежний державний орган, основні цілі якого: розвиток банківської системи, забезпечення національної валюти та підтримка фінансової стійкості. Основні функції вбачають управління платіжними системами, функція кредитора останньої інстанції для банків, емісія грошей, реалізація монетарної політики та регуляторний нагляд. Органи управління НБУ - Рада Національного банку та Правління НБУ. Голова НБУ призначається на посаду Президентом за згодою Верховної Ради. НБУ представляє Україну в міжнародних фінансових організаціях, таких як МВФ та взаємодіє з центральними банками інших країн. Також НБУ займається організацією статистичної інформації банківського сектору [17].

Національний банк України як центральний орган банківського нагляду виконує ключову роль у забезпеченні стабільності та надійності банківської системи. Одним із важливих інструментів, якими НБУ забезпечує дотримання банками вимог чинного законодавства, є застосування заходів впливу, що носять обмежувальний або обтяжувальний характер. Такі санкції можуть накладатися на банки у разі виявлення порушень фінансового законодавства, нормативно-правових актів Національного банку або вимог щодо управління ризиками, прозорості діяльності, належного корпоративного управління тощо.

Заходи впливу можуть стосуватися різних аспектів діяльності банків - як фінансової, так і організаційної. Це, зокрема, може включати обмеження на проведення певних операцій, зобов'язання збільшити капітал, усунення посадових осіб, зміни в структурі управління, тимчасове зупинення окремих ліцензій, а також інші адміністративні дії. Водночас НБУ може застосовувати індикативні методи регулювання - тобто надавати рекомендації, направляти

листи-нагадування або вимоги щодо усунення виявлених порушень у певний термін. Таке поєднання адміністративного та індикативного регулювання дозволяє Національному банку гнучко реагувати на потенційні ризики у банківському секторі.

Нижче на рис. 1.4 подано детальне зображення системи заходів впливу, що застосовуються Національним банком України, а також схему взаємодії адміністративного та індикативного регулювання в контексті банківського нагляду.

Рис.1.4. Регулювання діяльності банків Національним банком України
Джерело: сформовано автором за матеріалами [17;18]

Система банківського регулювання в Україні базується на комплексі нормативно-правових актів, серед яких особливе місце займають постанови Правління НБУ, серед них можна виокремити «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах», «Положення про ліцензування банків», «Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків», «Положення про організацію процесу управління

проблемними активами в банках України», Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті користувачів платіжних послуг, «Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України», й також «Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг*», «Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами».

Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 № 368 встановлює обов'язкові до виконання нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування. Зокрема, банки повинні дотримуватись мінімального розміру регулятивного капіталу (НРК), достатності капіталу 1 рівня (НК1) та достатності основного капіталу 1 рівня (НОК1). Також запроваджуються нормативи ліквідності, серед яких коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами(LCR_{вв}) та окремо за в іноземній(LCR_{ів}), й коефіцієнт чистого стабільного фінансування(NSFR). Для зменшення кредитного ризику встановлюються межі максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8) та максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами (Н9). Також банки повинні дотримуватись обмежень щодо інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) та загальної суми інвестування (Н12). Контроль за дотриманням цих вимог покладається на Генеральний департамент банківського нагляду та відповідальних посадових осіб Національного банку України [19].

Також, неможливо не зазначити те, що НБУ активно приймає участь в євроінтеграційних процесах в Україні, послідовно модернізує регулювання фінансового сектору, поступово впроваджуючи в законодавство стандарти і правила ЄС. Насамперед йде мова про Директиву 2013/36/ЄС, Регламент (ЄС) 575/2014, Директиву 2015/2366, Директиву 2009/138/ЄС, Директиву

2009/110/ЄС, що направленні на покращення у сфері страхування, платіжних послуг, пруденційних вимог та нагляду. НБУ на порядку денному активно опрацьовує питання щодо приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA), а Кабінет Міністрів України наразі вже схвалив проект, який стосується встановлення змін в законодавстві задля цього [20].

Разом з тим, з популяризацією сучасної тенденції слідування ESG-стандартам, що росте по всьому світу, і не оминула банківський сектор, у 2024 НБУ розробив «Політику розвитку сталого фінансування», яка уміщує в собі комплексний підхід до ESG, заходи НБУ на шляху до здійснення розвитку, запроваджує матрицю ризиків та висвітлює плани щодо стрес-тестування ESG-ризиків в банківській системі, приділяючи увагу екологічній складовій, кредитування енергозначущих проектів, підтримка бізнесу тощо [21].

Контроль з боку Національного банку України гарантує дотримання банками встановлених вимог, що є важливим чинником фінансової безпеки держави та розвитку банківського сектором. Загалом, чітке правове регулювання є необхідною умовою для функціонування банківської системи та її адаптації до міжнародних стандартів, що є неабиякими викликами у розвитку нормативно-правового регулювання.

1.3 Сучасні виклики та ризики у функціонуванні банківської системи

Банківська система України з початком повномасштабної війни у лютому 2022 року стикнулася з безпрецедентними викликами, які вимагали надзвичайної стійкості, швидкої адаптації та ухвалення оперативних і ефективних рішень. В умовах різкого погіршення безпекової, економічної та соціальної ситуації, одним з ключових завдань банківської системи стало

забезпечення безперебійного функціонування всіх основних процесів в умовах воєнного стану. Це включало збереження фінансової стабільності, підтримку платоспроможності банків, захист інтересів вкладників і клієнтів, а також оперативне реагування на нові загрози та ризики.

Особливо важливою стала здатність банків забезпечити достатній рівень ліквідності, аби гарантувати виконання зобов'язань перед клієнтами, своєчасне проведення платежів і видачу готівки. Підтримання довіри населення до банківського сектору в таких умовах стало пріоритетом для всієї фінансової системи. Важливу роль у цьому відіграли злагоджені дії Національного банку України, спрямовані на стабілізацію грошово-кредитного ринку, збереження цілісності банківської системи та мінімізацію шоків для економіки.

Крім того, банки musiли оперативно впроваджувати нові технології, зокрема рішення у сфері дистанційного обслуговування, електронного документообігу, мобільного банкінгу та кібербезпеки. Це дозволяло не лише зберегти клієнтську базу, а й забезпечити доступ громадян до базових фінансових послуг навіть у регіонах, що зазнали руйнувань, тимчасової окупації чи постійних обстрілів. Водночас банкам довелося адаптувати внутрішні бізнес-процеси до умов підвищеного ризику, скорегувати кредитну політику, оцінку ризиків і процедури антикризового управління.

Не менш важливою складовою стало забезпечення підтримки кредитування реального сектору економіки, особливо малого та середнього бізнесу, сільського господарства та критично важливої інфраструктури. Збереження доступу до фінансування для підприємств сприяло утриманню робочих місць, продовженню господарської діяльності та загальній стійкості економіки країни в умовах війни. Усе це підкреслює здатність банківської системи України діяти як стратегічно важливий елемент фінансової безпеки держави.

Особливої уваги вимагає підтримка малого та середнього бізнесу, який є основою економіки та найбільше постраждав від наслідків війни. З метою

стимулювання підприємницької активності та відновлення економіки уряд розробив та розширив програми «Доступний факторинг», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» та насамперед «Доступні кредити 5-7-9%». За даними Міністерства фінансів України, за час дії військового стану підприємці отримали понад 72 тис кредитів на загальну суму понад 282 мільярдів гривень за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Ці кошти спрямовані на інвестиційні цілі, фінансування оборотного капіталу, підтримку сільськогосподарських виробників, енергоінфраструктура та інші важливі напрямки [22]. Співпраця банків з державними органами влади задля підтримки економіки дозволяє зберегти робочі місця та забезпечити надходження до бюджету.

На рисунку 1.5 розміщено графічне відображення можливих викликів для банківської системи України:

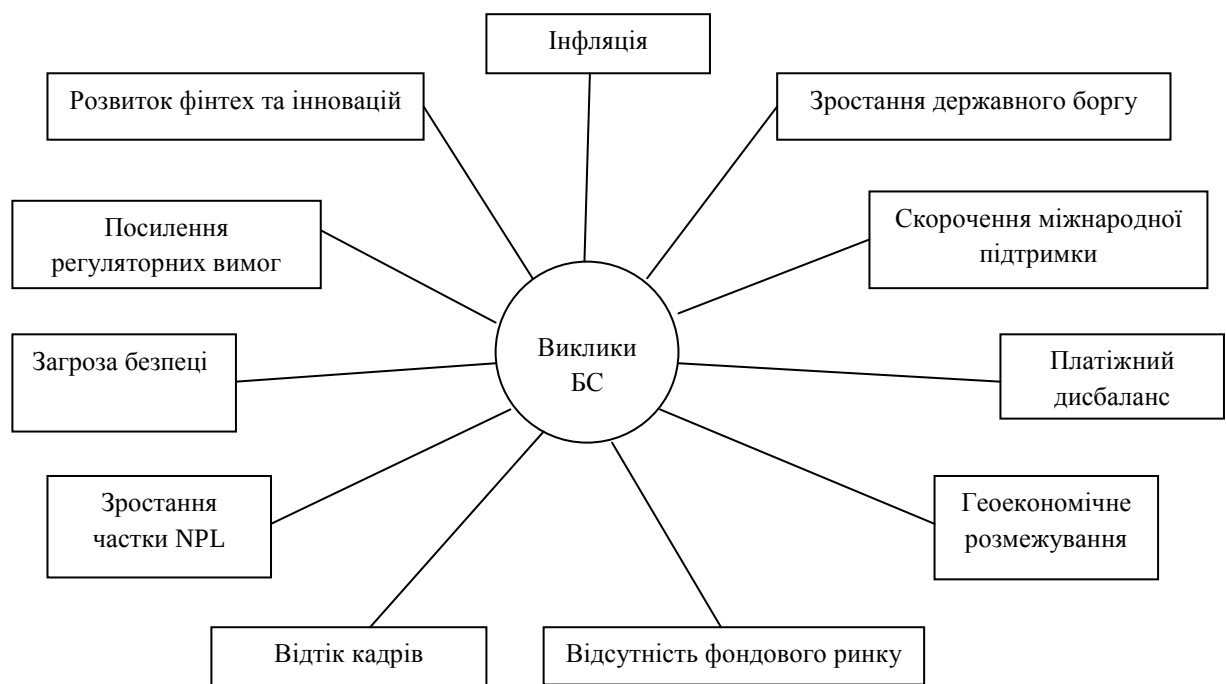

Рис.1.5. Виклики банківської системи України

Джерело: сформовано автором за матеріалами [23; 24]

Перелік існуючих викликів з якими може стикатися банківська система України [23,24]:

1. Інфляція, яка досягла пікових значень у 2022-2023 роках, залишається

серйозним ризиком для банків. Високий рівень цін призводить до зниження купівельної спроможності населення, зменшення обсягу депозитів та обмеження кредитоспроможності позичальників. НБУ стикається з викликом стримання інфляції, спричиненої як зовнішніми, так і внутрішніми факторами - від логістичних труднощів, так і до енергетичних шоків.

2. Зросло боргове навантаження, адже відношення державного боргу до ВВП перевищило 90%. Державний борг значно зріс і вже сягнув 7 трлн гривень, його використання є важливим інструментом для стабілізації економіки країни, можливістю покрити витрати на оборону, медичну допомогу, післявоєнне відновлення, але чим більше держава позичає, тим більше прийдеться віддавати. З цього також випливає можливість девальвації гривні через те, що позички надаються в іноземній валюті, що в свою чергу підвищує можливість зростання навантаження на бюджет для проведення таких виплат.

3. У контексті геополітичних змін та втоми західних країн від затяжної війни, ймовірним є поступове скорочення зовнішньої міжнародної підтримки. Для банківської системи це означає зменшення резервів, ризик підвищення дефіциту платіжного балансу та зниження обсягів зовнішнього фінансування, яке є критично важливим для макроекономічної стабільності.

4. Загрозливою тенденцією є платіжний дисбаланс, спричинений зниженням експорту, зростанням імпорту енергоносіїв та відпливом капіталу. Це зумовлює нестабільність валютного курсу, необхідність валютних інтервенцій, залежність банківської системи від внутрішнього попиту.

5. Геоелекономічне розмежування, спричинене війною, обмежую доступ українських підприємств до ринків збуту, ускладнює логістику і посилює нестабільність торгових потоків. Це, в свою чергу, негативно впливає на здатність бізнесу обслуговувати кредити, зростає ризик неповернення позик.

6. Відсутність глибокого фондового ринку, яка виражена недостатнім розвитком фондової інфраструктури в Україні позбавляє банки можливості залучати капітал через ринкові механізми, це створює фінансову ізоляцію

банків від глобального інвестиційного простору.

7. Відтік висококваліфікованих працівників за кордон, а також демографічна криза спричиняють кадровий дефіцит у банках. Паралельно з цим спостерігається зменшення кількості потенційних позичальників та вкладників.

8. Загроза безпеці є фундаментальним бар'єром для нормального функціонування банківської системи. Регулярні обстріли, ризик фізичних пошкоджень інфраструктури, кіберзагрози – усе це ускладнює планування та інвестиції в секторі.

9. Погіршення фінансового стану підприємств і домогосподарств провокує зростання частки NPL, що безпосередньо впливає на прибутковість і стійкість банків, а також проблемні активи потребують резервування, зменшуючи ефективність використання капіталу.

10. Посилення регуляторних вимог у контексті євроінтеграції вимагає від банків збільшення капіталу, підвищення прозорості та відповідності міжнародним стандартам. Невеликі банки можуть не витримати такого навантаження, що призведе до зменшення кількості діючих банків.

11. З розвитком фінтеху та підвищенням інноваційної конкуренції, фінтех-компанії, необанки та інші небанківські установи можуть витіснити класичні банки з ринку, пропонуючи дешевші, швидші та зручніші сервіси. Це вимагає від традиційних банків масштабної цифрової трансформації, що потребує інвестиції, яких часто бракує [23,24].

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» від 10.10.2024 № 4015-IX, набувши чинності 01.12.2024 року, що визначив ставку податку на прибуток для банків на рівні 50% [25], також можна вважати своєрідним викликом, адже це зменшує частку чистого прибутку банків, що напряду зменшує ресурси доступні для формування резервів тощо.

На сучасному етапі банківська система України функціонує в умовах

постійного стресу. Сукупність викликів формує складне середовище, що вимагає гнучкості, інноваційного та стратегічного мислення. Банки повинні шукати баланс між прибутковістю і стійкістю, між ризиком і можливостями.

Як відомо, одним із ключових факторів, що визначає ефективність і стійкість банків, є здатність ідентифікувати, оцінювати та управляти різноманітними видами ризиків, адже ці вміння визначають не лише прибутковість, а й життєдіяльність у довгостроковій перспективі.

Відповідно до Постанови Правління Національного банку України №64 «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» від 11.06.2018 року, НБУ визначає такі види ризику, як [26]:

1. Кредитний ризик – загроза недоотримання прибутку або виникнення збитків у разі невиконання позичальником чи іншим контрагентом умов угоди щодо повернення коштів. Цим ризиком супроводжуються всі активні операції банку, включаючи кредитування, факторинг, надання гарантій. Винятком є лише певні операції з цінними паперами, які ведуться в рамках торгової книги. Високий рівень кредитного ризику потребує формування резервів, що напряду впливає на капітал банку.
2. Комплаєнс-ризик - можливість виникнення санкцій, фінансових втрат, судових справ, погіршення репутації через недотримання банком правових норм, внутрішніх процедур, етичних стандартів. Цей тип ризику актуальний у контексті боротьби з відмиванням коштів, фінансування тероризму, а також захисту персональних даних клієнтів.
3. Операційний ризик – ризик, що охоплює широкий спектр потенційних загроз, пов'язаних із внутрішніми процесами банку. Серед них - помилки персоналу, недоліки у внутрішньому контролі, технічні збої, шахрайство, або вплив зовнішніх непередбачуваних подій. Включає юридичний ризик, що посилює важливість слідування правовій базі у процесі управління ризиками.
4. Процентний ризик банківської книги – можливість негативного впливу на фінансові результати банку, внаслідок змін процентних ставок. Основна

проблематика цього ризику полягає в тому, що його реалізація може призводити до зниження чистого процентного доходу та зменшення економічної вартості капіталу.

5. Ризик ліквідності - недостатня здатність банку своєчасно виконати зобов'язання перед вкладниками чи контрагентами в певний строк, та ризик пов'язаний зі стрімким зростом активів та труднощами для банку у реалізації фінансування їх., що впливає на отримання доходів та виникнення збитків.

6. Ринковий ризик - це ризик, який охоплює можливі збитки, внаслідок несприятливої впливу на вартість та ціну інструментів динаміки коливання курсів іноземної валюти, процентних ставок та інших чинників [26].

Також слід зазначити кіберризик, ризик репутації, ризик розрахунків та інші можливі ризики, які для себе можуть виокремлювати банківські установи.

Комплексний підхід до управління ризиками в банківському секторі повинен враховувати характеристики кожного з вищезазначених типів ризиків. Сучасна система ризик-менеджменту повинна адаптуватися до нових викликів та бути ефективною в розумінні взаємозв'язків, прогнозуванні появи й розвитку нових ризиків; покращуватись в сторону міжнародних стандартів й нормативів

Висновки до розділу 1

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що банківська система – цілісна, чітко організована структура, яка забезпечує рух капіталу, обслуговує потреби країни та населення і підтримує стабільність національної економіки.

У процесі дослідження було висвітлено теоретичні підходи до визначення поняття «банківська система», проаналізовано різні наукові

концепції авторів щодо її сутності та ключових характеристик. З'ясовано, що банківська система України функціонує на основі дворівневої моделі, яка охоплює Національний банк України – як регулятор, та підпорядковані йому комерційні банки, що здійснюють операційну діяльність у межах встановлених норм і правил.

Окремий акцент зроблено на функціях банківської системи: стабілізаційній, емісійній та трансформаційній.

Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правового середовища, в якому функціонує банківський сектор. У ході дослідження опрацьовано основні законодавчі та підзаконні акти, зокрема статті Конституції України, закони Верховної Ради України, положення Національного банку України, які регламентують банківську діяльність. Поряд із цим розглянуто механізми ліцензування банків, вимоги до їх капіталу, процедури нагляду, а також адаптацію українського законодавства до європейських норм у рамках євро інтеграційного курсу. Висвітлено кроки щодо підключення до системи SEPA та впровадження ESG-стандартів, що відповідає сучасним вимогам сталого розвитку та прозорості фінансових установ.

У межах розділу також проаналізовано сучасні виклики, що стоять перед банківською системою України. Зокрема, наголошено на таких ключових загрозах, як високий рівень інфляції, нарощування державного боргу, зменшення обсягів зовнішньої фінансової підтримки, платіжний дисбаланс, геополітичне розмежування в торгівлі, втрата кадрів через міграційні процеси, слабкий розвиток фондового ринку, високої частки проблемних активів, а також актуальних питань безпеки – як фізичної, так і кібернетичної.

Поряд із загальноекономічними викликами розглянуто також і ризики, що притаманні банківському сектору. Серед них: кредитний, процентний, ринковий, ліквідності, операційний, комплаєнс-ризик, репутаційний та інші види. Вони вимагають від банків чіткої злагодженої системи управління ризиками, адаптованої до реалій сьогодення.

Даний огляд став надійною теоретичною основою для подальшого аналізу функціонування банківської системи в умовах сучасних трансформацій та пошуки шляхів їх вдосконалення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка основних показників функціонування банківської системи України

Виступаючи важливою складовою грошового ринку, банківська система стимулює інвестиційні процеси та сприяє економічному піднесенню, надаючи розгалужений комплекс фінансових послуг, широкий асортимент – від кредитування й депозитних продуктів до розрахунково-касового обслуговування, задовольняючи потреби всіх: як приватних осіб, так і корпоративний сегмент. Результативність функціонування банківського сектору має прямий вплив на економічну стабільність держави, включаючи перерозподіл фінансових ресурсів та підтримку підприємницької активності.

Протягом аналізованого періоду 2020-2024 років, банківська система зазнала структурні зміни під впливом різних факторів, особливо значущим фактором стала війна з державою-агресором, що позначилась на економічних реаліях й спричинила додаткові виклики для фінансової сфери.

Пріоритетними напрямками діяльності регулятора стали: посилення наглядових функцій, удосконалення нормативної бази, стрес-тестування системно важливих банків, вдосконалення методик оцінки ризиків, що дозволило визначати рівень загроз та оптимізувати управління активами. У 2025 році набули чинності вимоги щодо розрахунку мінімального обсягу кредитно-зважених експозицій, що має стимулювати розширення кредитування малого та середнього бізнесу. Одночасно НБУ продовжив політику виведення неплатоспроможних банків з ринку, заради оздоровлення та підвищення ефективності банківського сектору. Прикладом такої політики є нещодавнє позбавлення ліцензії АТ «КОМІНВЕСТБАНК», через невідповідність нормам.

З огляду на вищеописані процеси, доцільно здійснити детальний аналіз

динаміки показників банків, структури активів, пасивів, фінансових результатів, для того щоб мати чітке уявлення про теперішній стан банківської системи та можливі тенденції розвитку.

З даних рисунка 2.1 видно, що кількість діючих банків в Україні у період з 2021 по 2025 роки поступово зменшувалася. Зокрема, станом на 1 січня 2021 року на ринку діяли 73 банки, тоді як на початку 2025 – лишилось 61, що свідчить про скорочення на 16,4%.

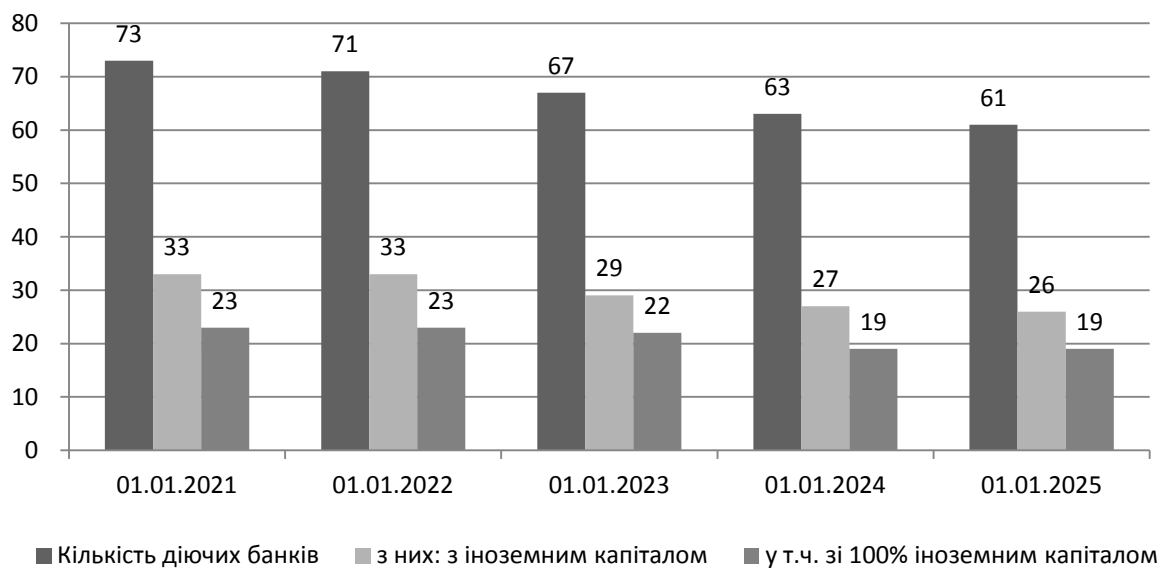

Рис.2.1. Динаміка кількості діючих банків за період 2021-2025 роки, од.
Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Така тенденція є зрозумілою під впливом війни на скорочення і виходу банківських установ з ринку, також це є логічним продовженням політики НБУ, спрямованої на підвищення стабільності банківської системи шляхом виведення проблемних установ, неплатоспроможних та низьколіквідних.

Схожу динаміку має і кількість банків з іноземним капіталом: якщо на початку 2021 їх було 33, то на початку 2025 року їхня кількість скоротилася до 26. Серед установ із 100% іноземним капіталом залишилося лише 19, що також свідчить про посилення вимог до надійності акціонерів банків з іноземним капіталом. Зниження кількості діючих банків зараз і надалі є наслідком цілеспрямованої політики регулятора, що пов'язана з підвищенням

стійкості.

Разом з вищезазначеним, за аналізований період також скоротилася кількість структурних підрозділів (рис.2.2), на 01.01.2021 – 7134, до 5011 на 01.01.2025 р.

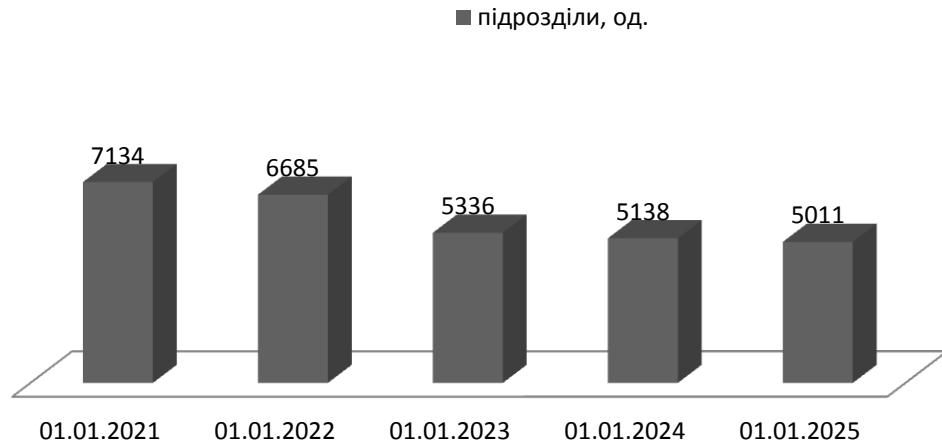

Рис.2.2. Кількість діючих структурних підрозділів банків в період з 2021-2025 роки на території України, од.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Відомо, що на 01.04.2025 року в Україні їх кількість досягла 4966, тобто скоротилася на 45. «Тимчасово призупинених» відділень наразі 842.

Протягом 2021-2025 років спостерігається стійка позитивна динаміка зростання загальних активів банківської системи України (рис. 2.3). Загальний обсяг активів збільшився майже вдвічі, з 1 822 840 млн грн до 3 423 760 млн грн. Найбільшу частку в структурі активів традиційно займає кредитно-інвестиційний портфель (понад 85%), що підтверджує активну дохідну політику. При цьому поступове вирівнювання частки між кредитним та інвестиційним портфелем вказує на прагнення банків до зменшення ризиків шляхом диверсифікації. Значне зростання високоліквідних активів – з 110 637 млн грн на 01.01.2022 до 341 036 млн грн, що може вказувати на

зусилля банків щодо посилення платоспроможності та забезпечення стабільності в умовах підвищеної невизначеності.

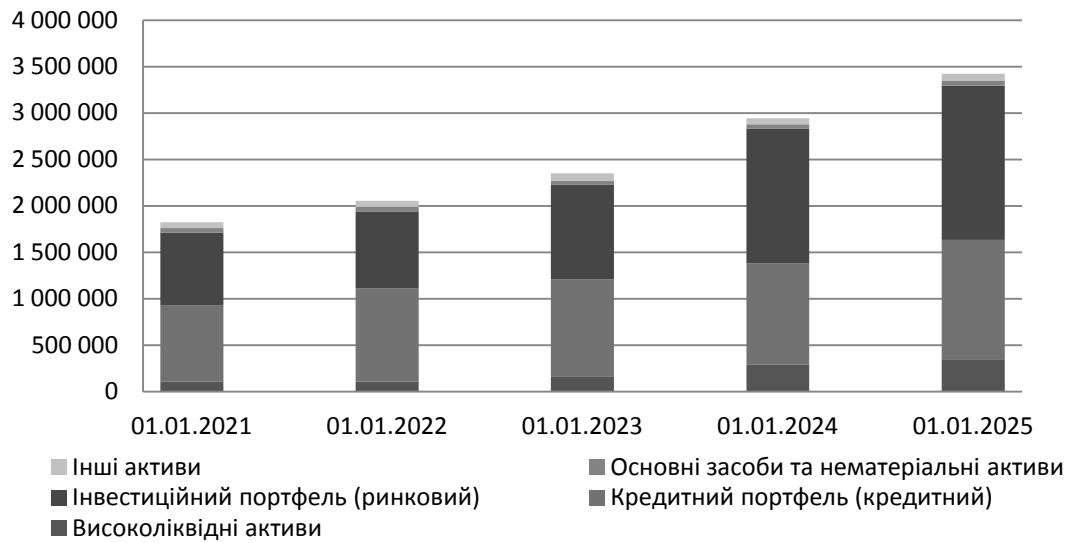

Рис.2.3. Склад структура та динаміка активів банківської системи України, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Як видно з рисунку 2.4, помітно зростання інвестиційного портфелю протягом досліджуваних років, що виражає потенціал банків до нарощення інвестицій.

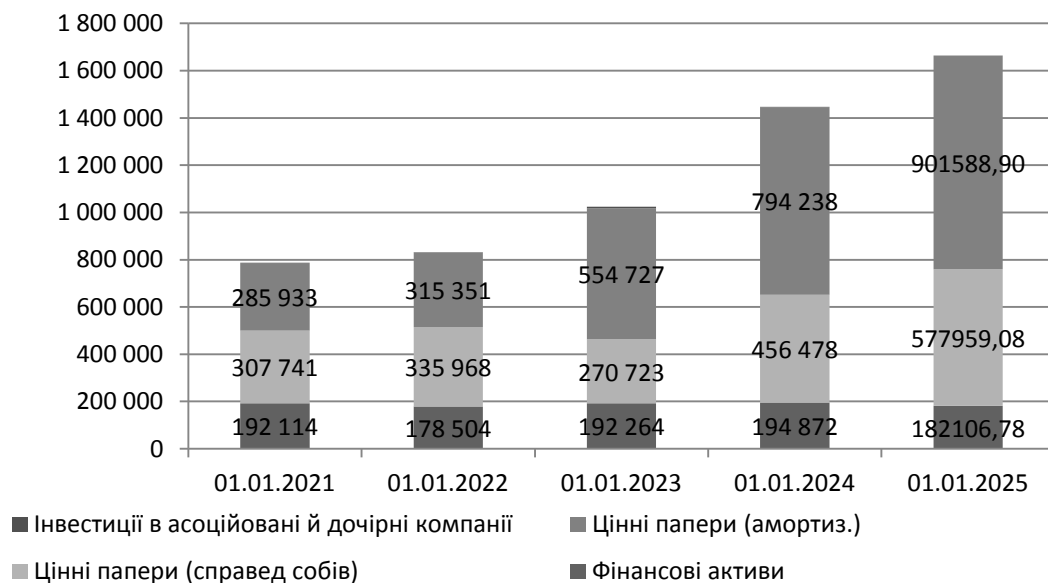

Рис.2.4. Склад інвестиційного портфелю по банківській системі України разом, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Основну частку портфеля стабільно формують цінні папери, обліковані за амортизованою собівартістю, їх частка майже повністю охоплює загальний обсяг інвестицій – 54,2%.

Також, значне зростання показують цінні папери, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід – 34,7% на 01.01.2025 р., порівняно з 26,5% на 01.01.2023.

Загальний обсяг чистих інвестицій досяг свого максимуму на початок 2025 року – 1 661 809 млн грн. Водночас спостерігається збільшення резервів під знецінення, що свідчить про обережність банків у підходах до управління ризиками.

Варто зазначити, що інвестиції в ОВДП зазнали коливань, проте на 01.01.2025 р. зросли майже вдвічі – 884 098 млн грн у порівнянні з 01.01.2023 – 483 147 млн грн.

Відношення інвестицій до чистих активів у розмірі 48,54% на 01.01.2025 р. свідчить про посилення ролі інвестування в діяльності банків, особливо під час війни, зросла загальна тенденція до диверсифікації активів.

Незважаючи на тимчасові спади, що спостерігались упродовж останніх років, загальна динаміка кредитування демонструє позитивну тенденцію (рис.2.5).

Зокрема, помітне зниження кредитної активності відбулось на початку 01.01.2021, що було наслідком так званої «корона кризи» - пандемії COVID-19, яка спричинила істотне скорочення економічної активності, запровадження нокдаунів, а також призвела до стримування кредитування як юридичних, так і фізичних осіб.

У 2022-2023 роках ринок кредитування знову зазнав удару внаслідок повномасштабної війни в Україні: посилилася економічна невизначеність, зросли ризики, знизилась платоспроможність населення, а також було зруйновано значну частину інфраструктури та виробничих потужностей.

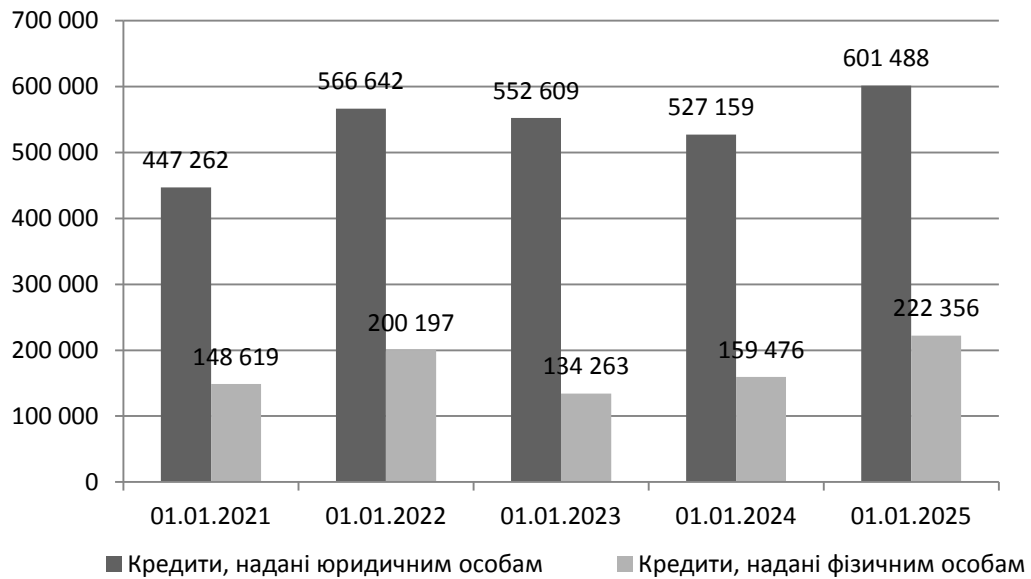

Рис.2.5. Динаміка кредитів, наданих юридичним та фізичним особам, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Однак попри всі ці виклики, наявна тенденція свідчить про поступове відновлення та зростання обсягів кредитування. Це особливо помітно за результатами 2024 року: як видно, обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, досяг 601 488 млн грн., що на 14,1% більше порівняно з попереднім роком. У свою чергу, обсяг кредитів фізичним особам зріс до 222 356 млн грн, демонструючи ще більш динамічне зростання – на 39,4%, у порівнянні з минулим роком.

Проаналізувавши, можна дійти висновку, що протягом досліджуваного періоду загальний обсяг чистих активів банків демонструє ріст (рис.2.6): з 1 822 840 млн грн на 01.01.2021 р. до 3 423 760 млн грн на 01.01.2025 р..

Основну частку незмінно складають банки з державним рівнем капіталу, показник тримається приблизно 50% стабільно, це також свідчить про підтримку державних банків з боку уряду, також про їх направленість на фінансування стратегічно важливих секторів економіки. Банки з іноземним капіталом в свою чергу демонструють поступове зниження частки чистих активів до загального. Наразі складають 26%. Таке зниження можна

пов'язати з виходом деяких банків через санкції так політичні обставини, також в період криз держава намагається підтримати свої банки, наприклад через докапіталізацію, що сприяє зростанню активів державних банків порівняно з іноземними.

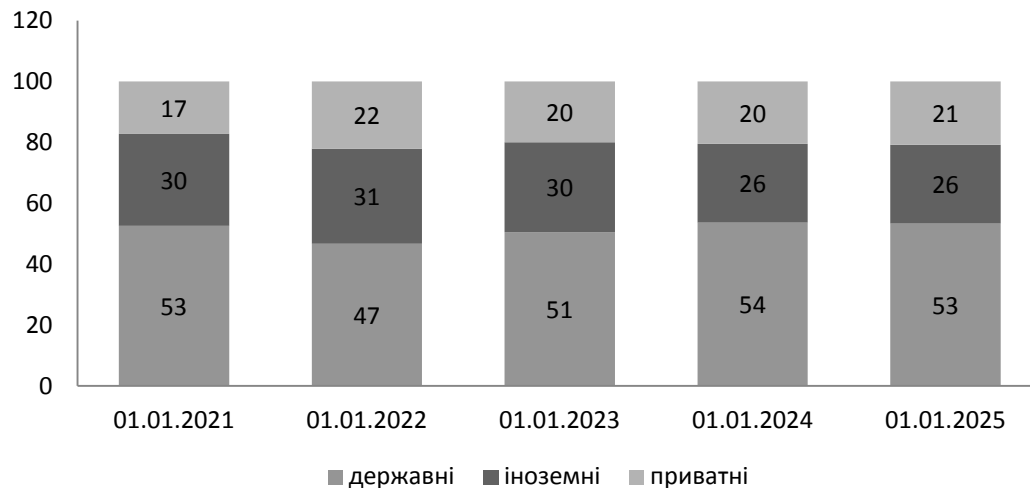

Рис.2.6. Розподіл чистих активів за походженням капіталу банків,%

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Водночас обсяг чистих активів іноземної групи зростає з 549 981 млн. грн на 01.01.2021 р. до 886 487 млн грн на 01.01.2025 р.. Приватні банки залишились на рівні 21%, вони мають гнучкішу структура витрат, порівняно з іноземними, скоріш за все, саме це і дозволило їм нарощувати активи швидше в умовах війни та економічних потрясінь.

Протягом аналізованого періоду банківська система України демонструвала суттєве зростання обсягів зобов'язань. Як видно з рисунка 2.7, їх розмір майже подвоївся: з 1 613 381 млн грн. станом 01.01.2021 до 3 041 780 млн грн на 01.01.2025 р.. Структурний аналіз зобов'язань свідчить про значну залежність банків від коштів клієнтів. На кінець періоду, 01.01.2025 р., становили 92,8%, що еквівалентно 2 822 656 млн грн.

Це засвідчує провідну роль депозитних операцій у фінансуванні банківської діяльності, а саме залежність від обсягів вкладів. Частка решти складових зобов'язань залишається відносно незначною.

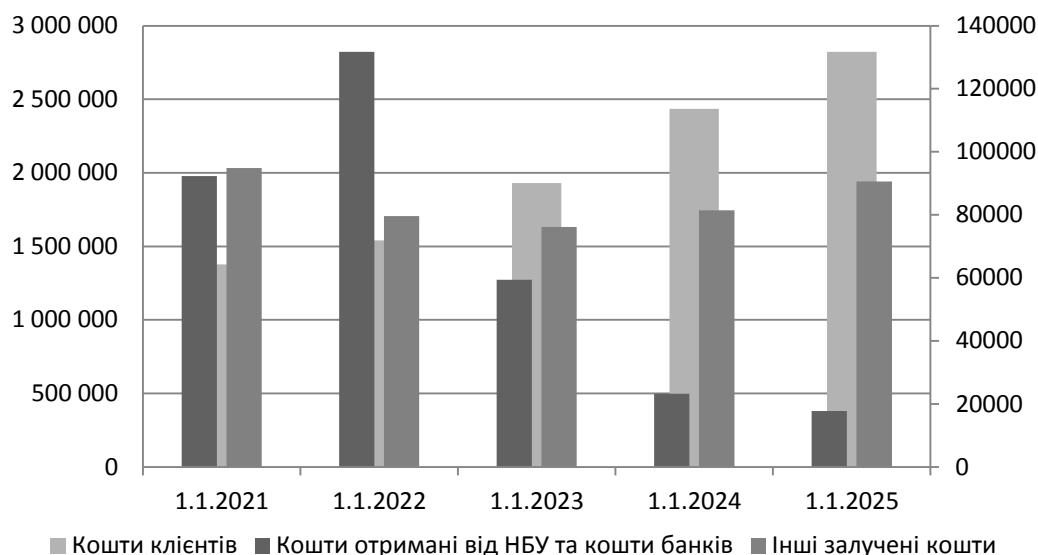

Рис.2.7. Динаміка та структура зобов'язань банківської системи України, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Необхідно зазначити, що кошти юридичних осіб зросли швидше, ніж кошти фізичних осіб (рис.2.8): з 681 195 млн грн до 1 564 201 млн грн, проти 681 892 млн грн до 1 216 842 млн грн. Значну кількість в обох сегментах займають поточні рахунки.

Натомість, кошти, отримані від НБУ, зазнали суттєвих скорочень: з 61 854 млн грн на 01.01.2021 року, найвищим значенням на 01.01.2022 року – 95 602 млн грн. та у 2025 році дійшли до 1 896 млн грн.

НБУ активно підтримував банківську систему через інструменти рефінансування, довгострокові кредити під низькі ставки, адже банки потребували додаткових ресурсів під час коронакризи для підтримки своїх клієнтів.

На початку 2022 року банки зверталися до НБУ за додатковою ліквідністю щоб вистояти кризові обставини під час повномасштабного вторгнення, цим і пояснюється такі обсяги отриманих від НБУ коштів.

Інші складові не демонструють значних змін, наприклад субординований борг коливається в межах 7-10 млн грн. Інші зобов'язання

мають незначне зростання – з 15 млн грн. до 22 млн грн.

Рис.2.8. Динаміка депозитів, наданих фізичним та юридичним особам, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Аналізуючи дані на рисунку 2.9, можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду відбулося зростання, як загальних пасивів по банківській системі, так і власного капіталу. Загальний обсяг пасивів збільшився з 1 822 841 млн грн на 01.01.2021 року до 3 422 600 млн грн на кінцеву дату. Поступове збільшення власного капіталу банків, з невеликим коливанням на 01.01.2023 р., все рівно продовжує нарощуватись, так на 01.01.2025 року він сягає 381 642 млн грн загалом.

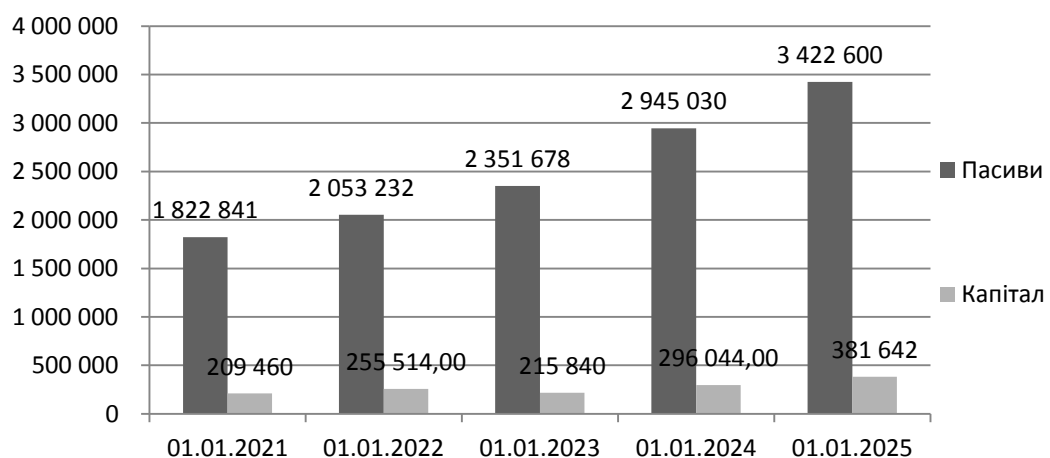

Рис.2.9. Величина власного капіталу до загальних пасивів банківської системи, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Основним джерелом прибутку стабільно залишається чистий процентний дохід (рис.2.10), який щороку демонструє приріст і досяг 234 352 млн грн на початок 2025 року.

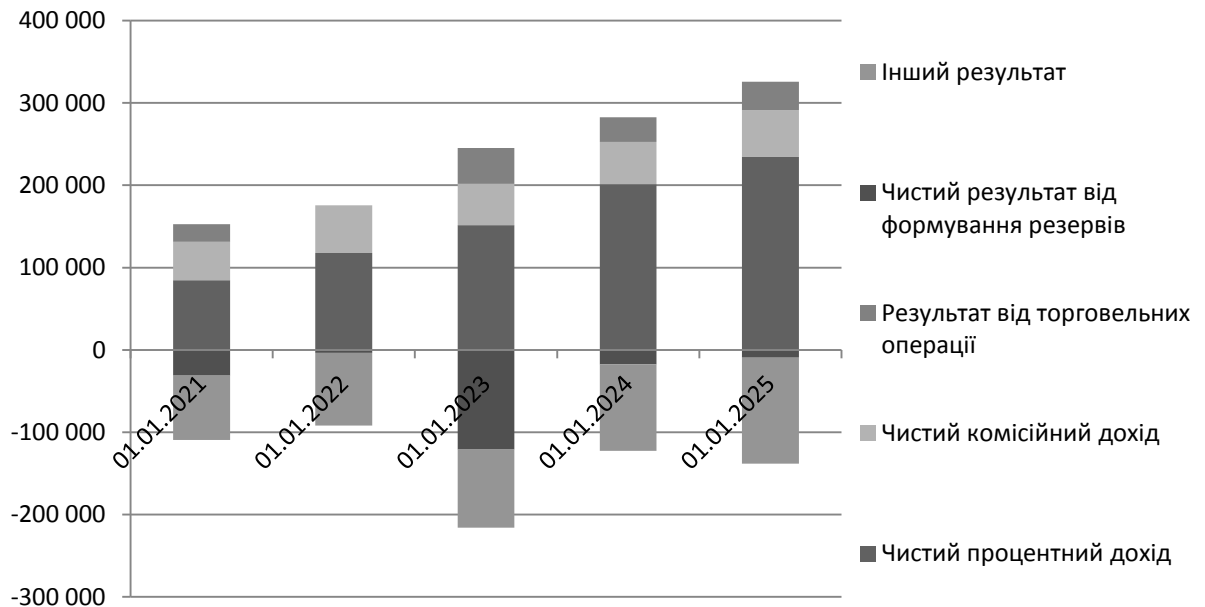

Рис.2.10. Склад та структура прибутку по банківській системі, млн грн

Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [27]

Чистий процентний дохід також помірно зростав і на кінцеву дату становив 56 972 млн грн. Водночас, результат від торгівельних операцій виявив значну волатильність, особливо на 01.01.2022 р. показник становив – 77 млн грн., наразі на 01.01.2025 р. результат дещо змінився і зараз дорівнює 34 410 млн грн. Особливо слід приділити увагу витратам на формування резервів на 01.01.2023 р. – приклад того, як в період кризових обставин банківський сектор обачливо стабілізує своє положення, захищаючись від ризиків. Інший результат, в який входить інші та інші операційні доходи, адміністративні й інші витрати, природно зростають кожного року, на 01.01.2025 року – 128 772 млн грн.

Попри певні коливання, окремих складових доходів та витрат,

загальний прибуток до оподаткування демонструє збільшення до 187 412 млн грн, порівняно з результатом минулого року (160 047 млн грн), приріст склав 17%, що є доволі позитивним значенням.

Аналізуючи динаміку доходів та витрат, можна спостерігати істотний приріст між 2021 та 2022 роками, як це видно з рисунку 2.11. Зокрема, загальний обсяг доходів зріс з 187 580 млн грн у 2021 році до 256 742 млн грн у 2022 році, що становить приріст на 36%. Такий стрибок можна пояснити низкою чинників, зокрема підвищення процентних ставок Національним банком України. У відповідь на економічну нестабільність та зростання інфляційного тиску, НБУ вдався до антикризових заходів монетарного регулювання, одним з яких стало суттєве підвищення облікової ставки до 25% у 2022 році. Надалі її рівень коливався в межах 15-20%, що залишалося відносно високим показником. Це в свою чергу мало вплив на зростання доходів за кредитами, а також інвестицій у державні цінні папери.

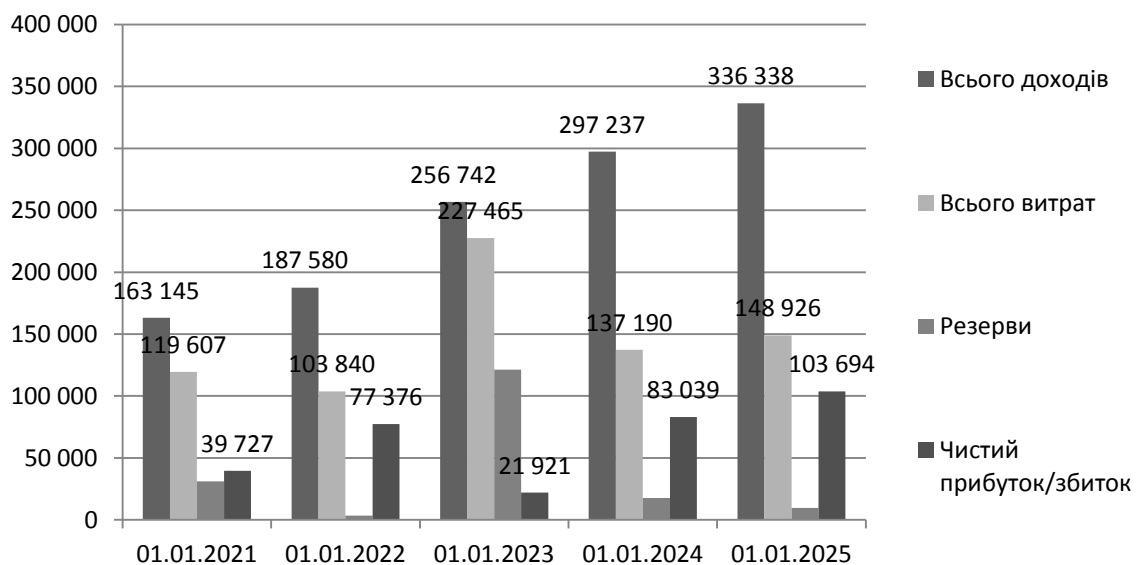

Рис.2.11. Динаміка доходів та витрат банківської системи України, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Чистий прибуток (після оподаткування) демонструє стійке зростання з 39 727 млн грн до 103 694 млн грн, що говорить про стабілізацію витрат,

зменшення резервів та значне зростання доходів, однак у 2022 році прибуток різко скоротився до 21 921 млн грн, через значне зростання витрат та резервів, що можна побачити на рисунку 2.11. Резерви 2022 року набули рекордних значень 121 204 млн грн, у 2024 році вони зменшились до 9 550 млн грн.

Поглянувши на таблицю 2.1, можна зробити висновок, що загалом банківська система демонструє покращення та зріст своїх показників, що характеризують фінансовий результат, маючи позитивні моменти, та певні застереження на які варто звернути увагу.

Таблиця 2.1

Динаміка відносних показників фінансового результату банківської системи України, %

Показники	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Процентна маржа	7,69	8,95	9,44	10,68	10,68
Середня ставка розміщення	13,40	12,84	13,51	16,15	16,03
Середня ставка залучення	4,06	2,95	3,18	4,09	4,03
Спред	9,34	9,89	10,33	12,06	11,99

Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [27]

По-перше, процентна маржа зростала з 7,69% на 2020 році до 10,68% у 2023-2024 роках, що свідчить про ефективність банків у генерації доходів від процентних операцій.

По-друге, середня ставка розміщення підскочила з 13,51% у 2022 році до 16,15% у 2023 та трохи знизилась у 2024 – 16,03%. Таке підвищення як наслідок підвищення ризиків неповернення, та значення показника облікової ставки.

По-третє, середня ставка залучення коливалась, різке зниження до 2,95% у 2022 році, тоді як повернення до 4,09% та 4,03% у 2023-2024-х роках відповідно, свідчить про стабілізацію умов залучення.

Зниження пояснюється складними умовами, очевидно, що банки були змушені конкурувати за вкладників, пропонуючи вижчі ставки, адже населення масово виводило кошти. Окрім того, НБУ впровадив зниження ставок за депозитними сертифікатами, що також мало вплив на той період часу.

Нарешті, спред, який виріс із 9,34% у 2020 році до 11,99% у 2024 показує, що банки успішно підтримували різницю між доходами від кредитів і витратами на депозити, що сприяло їхній прибутковості.

Усе це разом та загальний аналіз важливих показників банківської системи України вказує на поступове зміцнення сектору, говорять про адаптацію до викликів, демонструючи ріст, активізацію кредитування, диверсифікацію кредитно-інвестиційного портфелю, зростання депозитних операцій, капіталу та прибутку, навіть незважаючи на нестабільні умови, та пов'язаних з ними скорочення підрозділів банку, зменшення кількості установ на ринку та інших впливаючих складових.

2.2 Аналіз рентабельності та ліквідності банківської системи

Розгляд окремих показників, таких як рентабельність та ліквідність й інших взаємопов'язаних з ними, є критично важливими для більш глибокого аналізу банківської системи України, адже вони дозволяють оцінити фінансову стійкість та ефективність роботи банків.

Ліквідність, відповідно, характеризує спроможність вчасно виконувати фінансові зобов'язання, впровадження міжнародних стандартів, зокрема LCR та NSFR, спрямоване на посилення стійкості банків до стресових ситуацій.

Рентабельність, в свою чергу, демонструє ефективність використання ресурсів банківськими установами для генерування прибутку, відображає не тільки фінансові результати, а й можна сказати конкурентоспроможність в

складні часи. Окрім того, це висвітлює здатність банківського сектору накопичувати капітал та подальші інвестиції в економіку країни, адже чим вища рентабельність, тим більше потенціалу для подальшої активності на ринку.

Рентабельність капіталу (ROE), як видно з графіку 2.12, зазнає коливань: з 19,22% у 2020 році, зросла до піку 35,08% у 2021, що ймовірно, стало результатом зниження витрат на резерви на тлі зростання процентних доходів в той період.

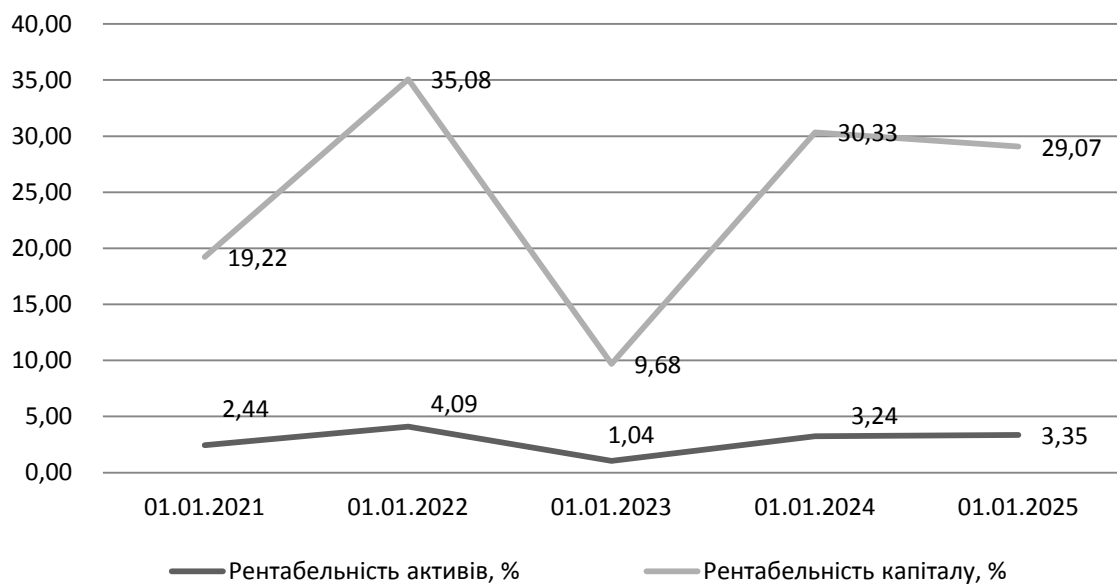

Рис.2.12. Динаміка рентабельності активів та капіталу банківської системи України, %

Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [27]

Однак, у 2022 році показник різко впав до 9,68%, що пояснюється різким зростанням витрат, зокрема на резерви (121 204 млн грн), що погіршило фінансовий результат. У 2023 році рентабельність капіталу відновилася до 30,33%, завдяки зменшенню резервів (17 657 млн грн) та зростанню доходів (297 237 млн грн), але на 01.01.2025 р. вона дещо знизилась до 29,09%, що пов'язано з стабілізацією процентних ставок та ще зростанням операційних витрат.

Рентабельність активів (ROA) також показує схожий тренд, але з

меншою амплітудою змін. У 2020 році вона становить 2,44%, у 2021 зросла до 4,09%, завдяки ефективному управлінню активами та зростання процентних доходів. У 2022 році знизилась якість активів, відбулось підвищення рівня проблемних заборгованостей, що вплинуло на рентабельність – знизилась до 1,04%. У 2023-2024 роках рентабельність відновилась та стабільно тримається на 3,35%, завдяки стабілізації фінансових потоків та поступового покращення якості активів.

Графік на рисунку 2.13 демонструє як показник ліквідності поводить себе протягом аналізованих років, також важливо відмітити те, що по банківській системі, як у середньому значенні по системі, так і за взятими медіанами, показник демонструє перевищення встановленого нормативу – не меншу 100%.

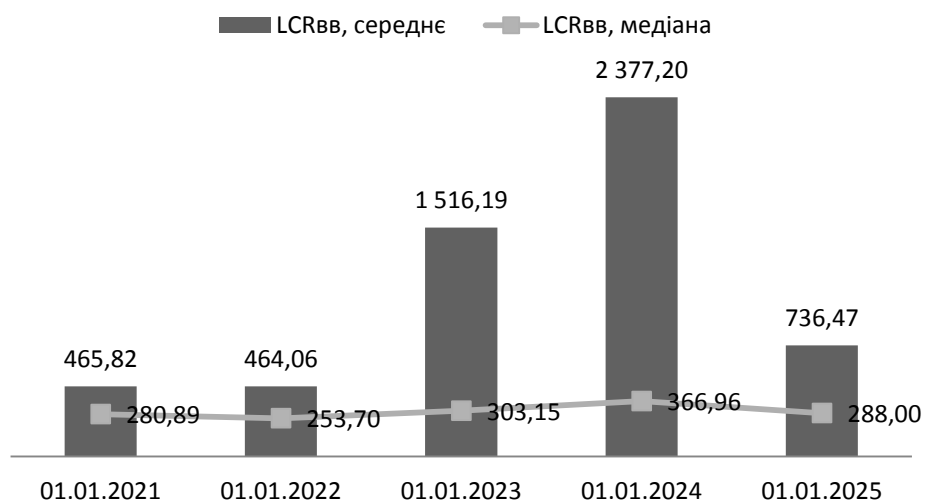

Рис.2.13. Динаміка показника ліквідності (LCR) за всіма валютами, %
Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [27]

У 2020 році середнє значення становило 465,82%, а медіана – 280,89%, у відносно стабільних умовах до початку війни, завдяки накопиченню високоліквідних активів у 2021 році середній показник зріс, хоча медіана знизилась, далі спостерігається стрімке у 2022 році, під впливом посилення вимог до ліквідності. В 2023 році відбувся значний профіцит ліквідності, на це вплинули значні видатки уряду, конвертація ним іноземної валюти на той

період часу, бюджетні витрати, обсяг депозитних сертифікатів. В 2024 році економіка ще більше стабілізувалась, кількість наданих позик також почала збільшуватись, тому ліквідність за всіма валютами стабільно перевищує своє нормативне значення, та повертається більше до довоєнних показників.

Переглянувши графік на рисунку 2.14, можна побачити що протягом аналізованих років, ліквідність банківської системи України в іноземній валюті також успішно перевищує задане нормативне значення, бути більше 100%.

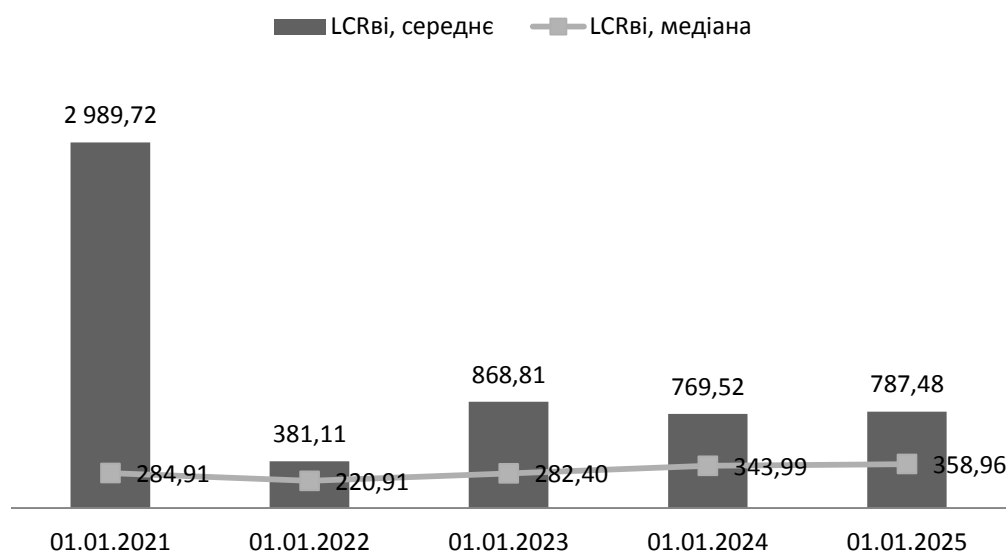

Рис.2.14. Динаміка показника ліквідності (LCR) в іноземній валюті, %
Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [27]

У 2020 високий показник ліквідності відображає обережність в стратегії банків, спрямованій на мінімізації ризиків, пов'язаних здебільшого з коронакризою, просіданням рівня експорту, вплив депозитів та зменшення ВВП. Банки активно інвестували у валютні ОВДП, також за програмою МВФ stand-by, було отримано транш на 2,1 млрд доларів, що сприяло розширенню рефінансування.

У 2021 році банки не потребували високого запасу ліквідності, адже попит на валютні кредити був дещо низьким, ситуація в країні стабільна.

У 2022 році LCRiv зріс до 868,81% (середнє) та 282,40% (медіана),

девальвація гривні змусила банки накопичувати валюту, НБУ ввів конвертаційні депозити та валютні свопи.

У 2023-2024 роки відбувається поступове покращення ситуації, що має своє відображення на показниках.

Аналіз динаміки NSFR (рис.2.15), дозволяє оцінити, як банківська система України адаптувалася до викликів. Згідно вимог в 2021-2022 роках норматив мав перевищувати 90%, а з 2023 – 100%, з чим банківський сектор успішно справляється.

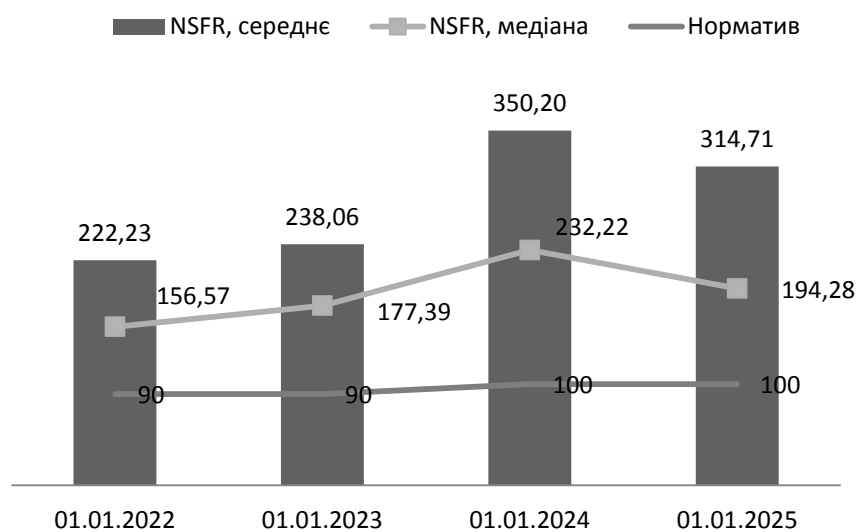

Рис.2.15. Динаміка нормативу коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), %

Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [27]

Зростання значень у 2022 році змусило банки переглянути структуру фінансування, адже відтік короткострокових депозитів, став передумовою для банків розраховувати на довгострокові джерела, зокрема на капітал та державне фінансування.

В 2023 році відбувся пік росту показника, адже підвищився і норматив до 100%, що стало рушійною силою для банків відповідати даним вимогам. 2024 рік відомий приростом обсягу кредитного портфеля з початку повномасштабного вторгнення, стимулюванням кредитування через зниження облікової ставки.

Говорячи про ліквідність банківської системи, неможливо не згадати про кредити НБУ для комерційних банків (табл.2.2), що дозволяють виконувати рефінансування комерційних банків, забезпечуючи ліквідність банківської системи. Аналіз таблиці висвітлює тенденції, що склалися на ринку протягом аналізованих років.

Таблиця 2.2

Кредити банкам, надані НБУ, млн грн

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності:					
Для стабілізації роботи банків	41 434	38 955	37 853	36 915	36 467
Шляхом проведення тендерів Національним банком:					
Довгострокові	48 381	88 852	36 899	2 480	1 563
Короткострокові	13 916	6 578	1 542	282	609
Овернайт	-	470	-	-	-
Інші	10	10	10	10	10

Джерело: сформовано автором за матеріалами [28]

Приймаючи до уваги той факт, що стабілізаційні кредити не надавалися з 2017 року, то скорочення з 41 434 млн грн до 36 467 млн грн відображає скорочення залишків, які пов'язані з непогашенням зобов'язань до цього періоду.

Пік довгострокових тендерних кредитів 2020-2021 років пояснюється впливом епідеміологічної кризи та розширенням термінів рефінансування НБУ до 5 років, політики кількісного пом'якшення. Надалі відбулось повернення терміну з 5 до 3 років. В 2022 НБУ розширив можливість банків отримати рефінансування, під заставу ОВДП, що також повпливало на обсяг та забезпечило стійкість.

Наразі зараз дещо знизилась потреба в надшвидкому фінансуванні, що відображається в аналітичних даних. Також слід відмітити зростання попиту на короткострокові тендерні кредити в 2024 році, яке пояснюється зміною монетарної політики, підвищенням рівня кредитування та потребою до перекриття тимчасового дефіциту ліквідності серед окремих установ.

Розглядаючи такий елемент регулювання ліквідністю, як обов'язкові резерви, можна помітити різке зростання обсягів обов'язкових резервів у 2023 до 334 069 млн грн році пов'язано із підвищенням нормативів резервування (рис.2.16).

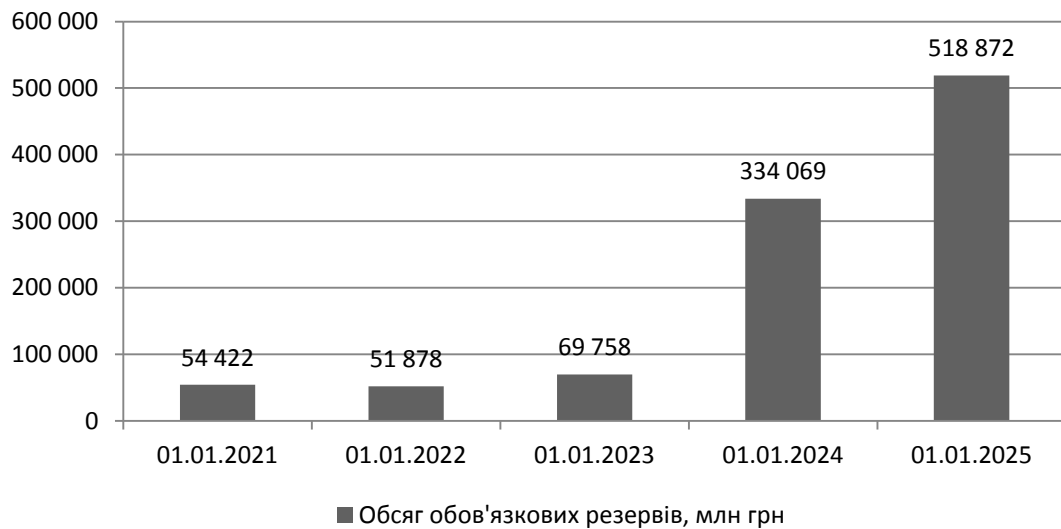

Рис.2.16. Динаміка обов'язкових резервів у встановленому нормативі, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [29]

Теж саме можна сказати і про 2024, на вказану дату обсяг у нормативі склав 518 872 млн грн. Підвищення на майже всі нормативи на 5% (депозити клієнтів на вимогу, строкові, в національній/іноземній валютах) спонукало до зростання. Окрім того, слід акцентувати увагу на важливому регуляторному рішенні: Національний банк України дозволив покривати до 60% обов'язкових резервів за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Це дало банкам додаткову гнучкість у розміщенні ліквідності, одночасно сприяючи зростанню попиту на державні цінні папери та зміцненню економіки.

На рисунку 2.17 наочно продемонстровано, як вищевказані чинники - а саме підвищення нормативів резервування, зростання прибутковості банківського сектору та збільшення обсягів депозитної бази - вплинули на зростання обсягу резервованих коштів на кореспондентських рахунках в НБУ.

Це свідчить про підвищення стійкості банківської системи та ефективну реалізацію інструментів монетарного регулювання.

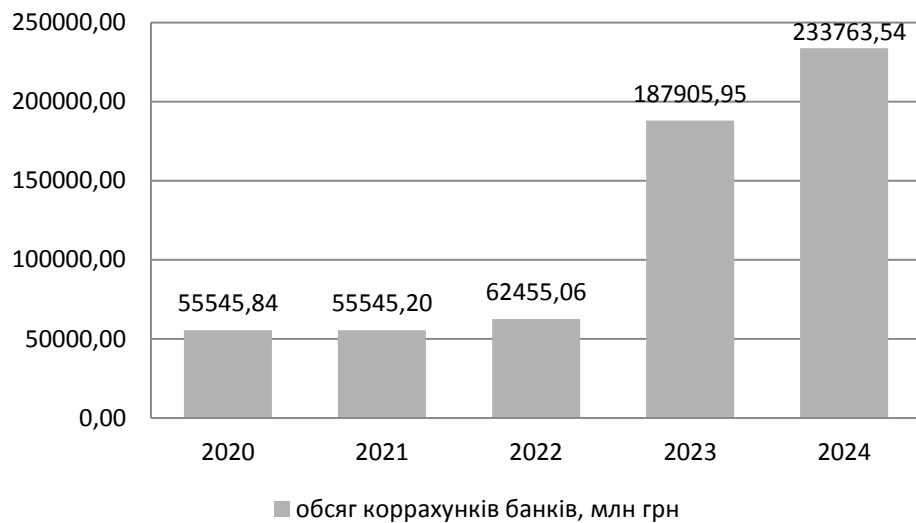

Рис.2.17. Динаміка кореспондентських рахунків банків в НБУ, млн. грн.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [29]

Станом на 2020-2021 загальний обсяг ОВДП у власності банків, говорить про активні вклади та зацікавленість банківського сектору в такому інструменті, як ОВДП (рис.2.18).

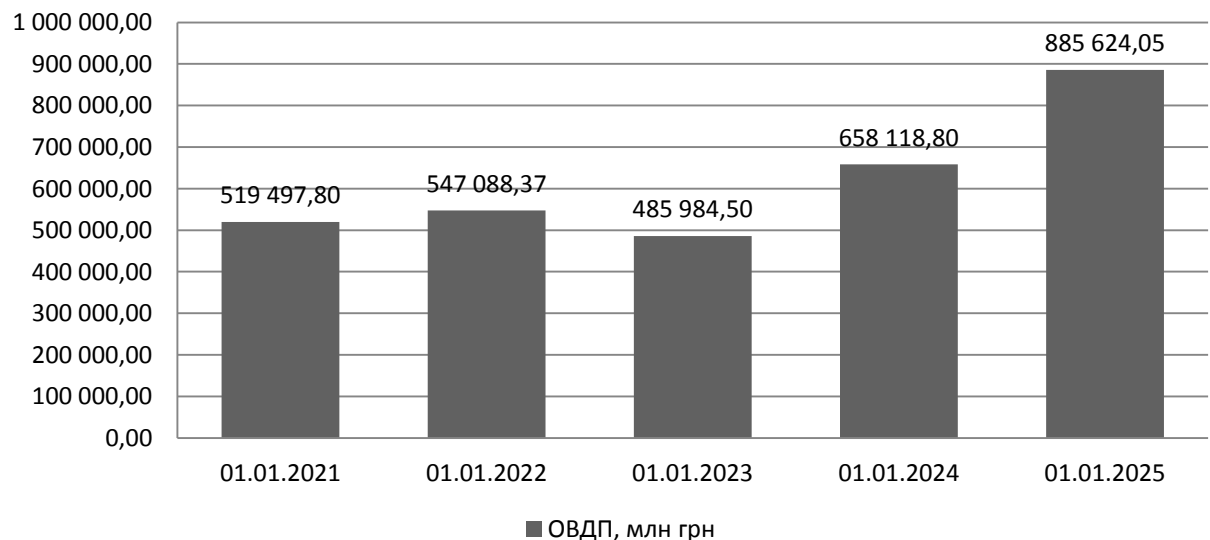

Рис.2.18. Динаміка обсягу ОВДП, які знаходяться у власності банків, млн. грн.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [30]

На тлі війни було запроваджено військові ОВДП у 2022 році, було підвищено ставки Міністерством фінансів України на державні цінні папери як в національній валюті, так і в іноземній (19,5% та 4,5%). Показники в 2023 та 2024 роках говорять про великий попит на державні облігації, як джерело забезпечення ліквідності, здійснюючі резервування коштів завдяки їм.

Аналіз ще однієї складової забезпечення ліквідності банківської системи України, як депозитні сертифікати НБУ (рис.2.19), показує нарощення обсягу протягом всіх років, із піком у 2023 році – 621 667 млн грн, що пов'язано з появою 3-х місячних сертифікатів з 25%-ю ставкою.

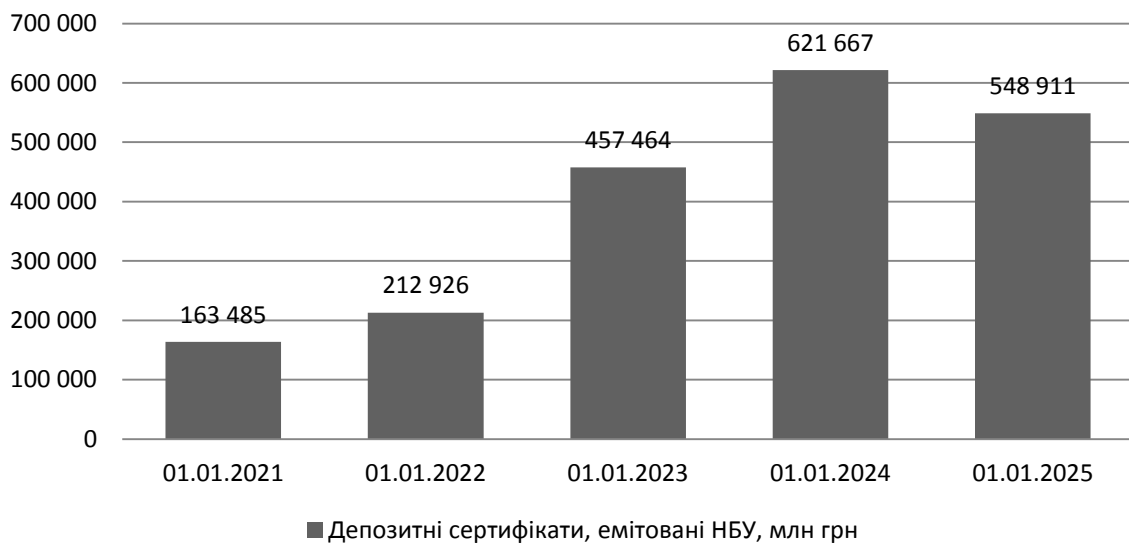

Рис.2.19. Динаміка обсягу депозитних сертифікатів, емітованих НБУ, млн грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [30]

Станом на 01.01.2025 року загальний обсяг депозитних сертифікатів – як овернайт, так і тендерних, разом становив 548 911 млн грн. Зменшення цього показника порівняно з попередніми періодами обумовлено зниженням процентних ставок за інструментами регулювання ліквідності, зокрема за сертифікатами овернайт до 13,5% та за трьохмісячними тендерними сертифікатами – до 16%.

Таке зниження процентних ставок мало стримувальний вплив на прибутковість інструментів розміщення тимчасово вільних коштів банками.

Графік на рисунку 2.20 показує, що значення UONIA (Ukrainian Overnight Index Average) становило 5% на 1 січня 2021 року, зросло приблизно до 8% на 1 січня 2022 року, досягло піку в 22,95% на 1 січня 2023 року, потім знизилось до 15%, на 1 січня 2025 вже дорівнювало 13,5%.

Ці зміни є відображенням стратегії НБУ щодо поступового переходу від жорсткої до більш гнучкої монетарної політики, адаптованої до нових економічних умов і потреб фінансового сектору.

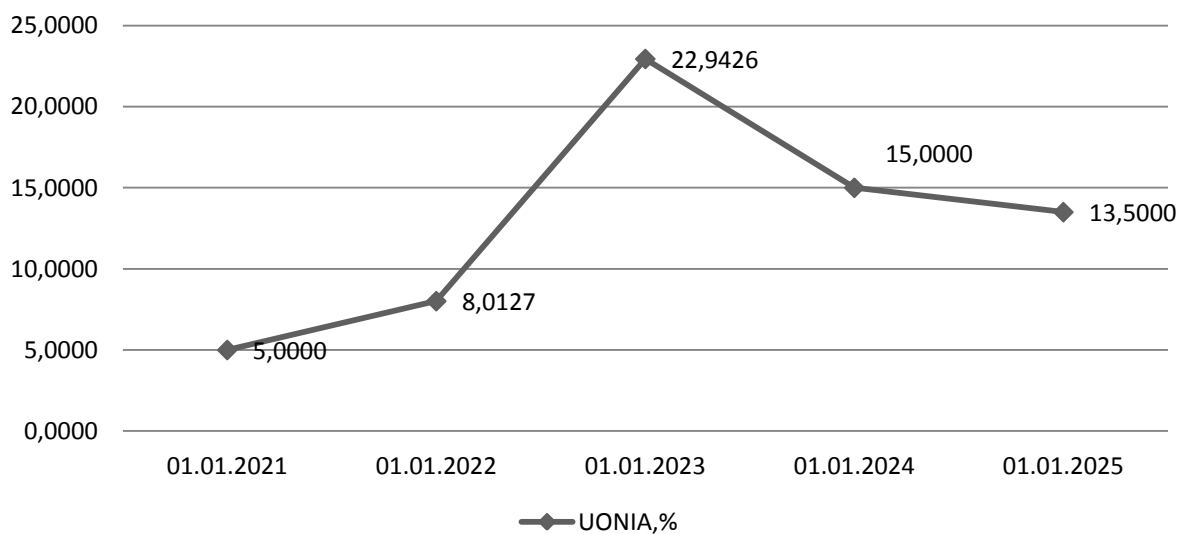

Рис.2.20. Динаміка українського індексу міжбанківських ставок овернайт (UONIA),%

Джерело: сформовано автором за матеріалами [30]

Динаміка UONIA відображає реакцію НБУ на кризові ситуації в країні, через коригування облікової ставки. НБУ використовує UONIA для підтримання стабільності фінансового ринку, зокрема для контролю інфляції та забезпечення ліквідності, так як український індекс міжбанківських ставок овернайт є показником короткострокової вартості фінансування в гривні між банками на ринку. Саме тому його значення є важливим орієнтиром для фінансових установ.

Проведений аналіз показників рентабельності, ліквідності та інструментів її підтримання, демонструє стійкість банківської системи завдяки злагодженій монетарній політиці НБУ, в розрізі підтримки банків,

що допомогло нівелювати кризу платоспроможності й підтримати безперебійну роботу банківського сектору.

2.3 Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на банківську систему України

Банківська система України знаходиться під постійним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які визначають темпи її розвитку, та рівень стійкості. Зміна облікової ставки як елемент монетарної політики НБУ, коливання інфляції, динаміка курсу гривні до іноземних валют суттєво впливають на всі ланки економіки, особливо на банківський сектор.

Особливу роль також відіграють валютні ризики, рівень доларизації. Водночас значним індикатором якості активів є рівень проблемних кредитів. Тому варто приділити увагу детальному аналізу цих чинників для кращого розуміння процесів, які відбуваються з банківською системою.

Варто почати аналіз з розгляду динаміки основного інструменту монетарної політики НБУ – облікової ставки, який за основну мету має стримання інфляційних процесів, та динаміки ІСЦ (рис.2.21).

Як видно з рисунка 2.21, з початку повномасштабного вторгнення було спричинено різке зростання інфляції 26,6% у 2022 році. Щоб стабілізувати валютний ринок і захистити доходи держави, НБУ ввів ставку 25%, що допомогло стабілізувати очікування, але ефект звісно проявлявся з затримкою.

З налагодженням рівня стабільності інфляція поступово знижувалась і на 01.01.2025 р. становила – 12%. НБУ поступово знижував ставку, відображаючи зменшення інфляційних ризиків, до 13,5%.

Наразі НБУ ставить перед собою ціль прийти до рівня інфляції, що складає 5%.

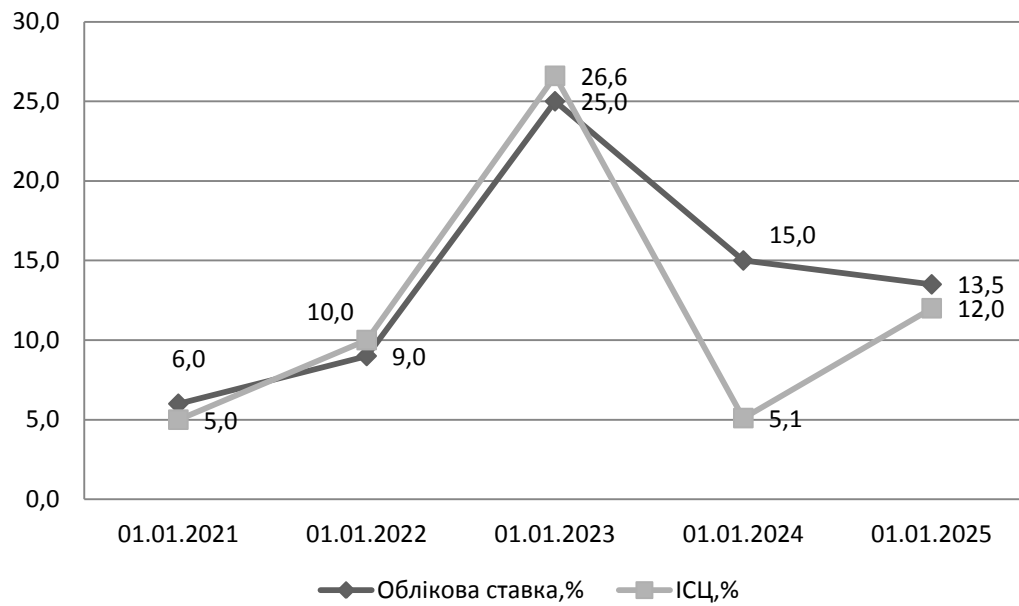

Рис.2.21. Динаміка рівня облікової ставки та ІСЦ, %

Джерело: сформовано автором за матеріалами [31; 32]

Переглядаючи динаміку гривні до долара США (USD) та євро (EUR) (рис.2.22) можна встановити, що у 2021 році гривня зміцнилась курс USD - зменшився з 28,2746 UAH до 27,2782 UAH, а до EUR – з 34,7396 UAH до 30,9226 UAH, що є наслідком відновлення після COVID-19 та зростання міжнародної підтримки.

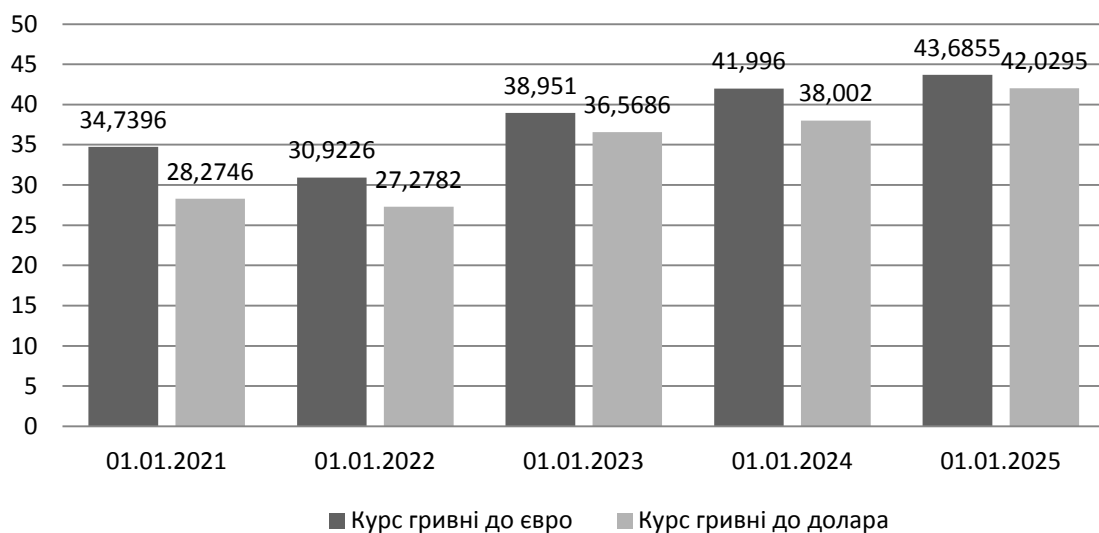

Рис.2.22. Динаміка курсу гривні до іноземних валют, грн

Джерело: сформовано автором за матеріалами [33]

Однак, у 2022 році, після російського вторгнення, відбулося різке знецінення. Курс гривні долара США зріс до 36,5686 UAH, а євро до – 38,951 UAH. Рішенням НБУ було піддати девальвації національну валюту на 25%. Протягом 2023-2024 років курси продовжили повільно зростати під впливом політичних факторів, росту інфляції та облікової ставки.

Під впливом зростання курсу гривні до іноземних валют разом з тим варто розглянути доларизацію, яка очевидно також зростає. Переглянувши графік 2.23, можна побачити як протягом аналізованого періоду стрімко зростали вкладення в іноземній валюті, з 507 941 млн грн у 2020 році до 884 948 млн грн у 2024 році, з невеликим спадом в 2021, коли гривня трохи укріпилась.

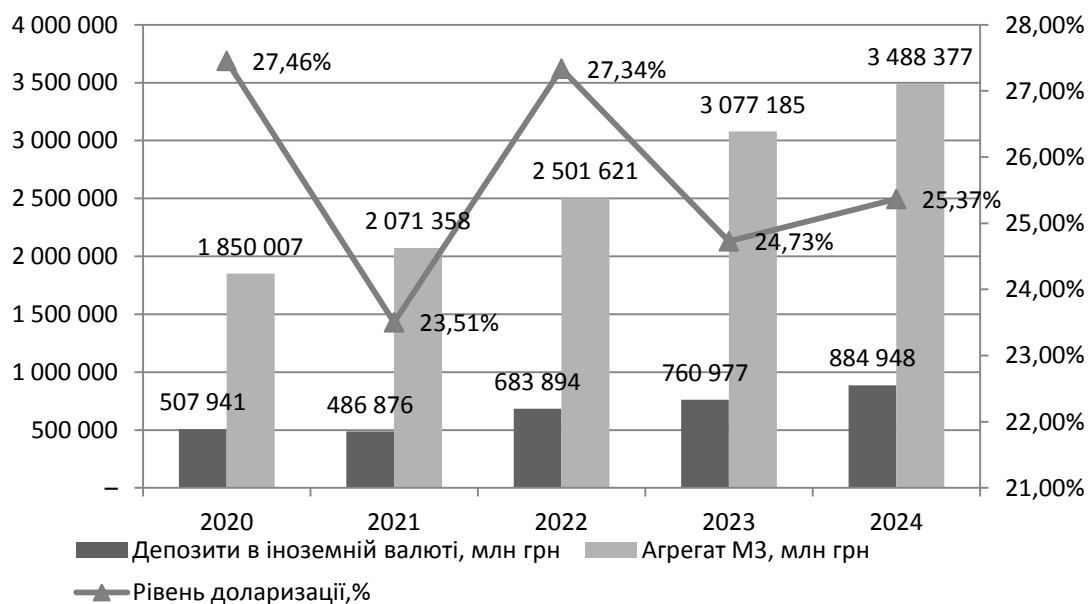

Рис.2.23. Динаміка депозитів в іноземній валюті, агрегата М3 та рівня доларизації, млн грн та %

Джерело: сформовано автором за матеріалами [34]

Депозити в іноземній валюті зростають через прагнення вкладників зберігати заощадження в іноземній валюті, адже це здається привабливішим.

Ми бачимо і нарощення обсягу агрегату М3, поступово грошова маса зростала з 1 850 007 млн грн в 2020 році до 3 488 377 млн грн у 2024 році, на що повпливав інфляційний тиск, зростання ВВП й потреба в збільшенні

грошової маси, і слід зазначити, продовження міжнародної допомоги у вигляді траншів.

Щодо рівня доларизації, відповідно до економічних умов, коливався, пікові точки у 2020 – 27,46% та 27,34% в 2022 році. В 2024 році рівень доларизації склав 25,37%, що відображає реакцію на підвищенні ризики, рівень довіри до гривні та глобальні економіко-політичні тенденції. При тому, що граничним рубежем є 30%, це говорить про те, що наразі дуже високий рівень даного показника, і чим більш нестабільні умови, тим більше ми наближаємось до цього значення.

Аналізуючи графік на рисунку 2.24, ми бачимо, як змінювався даний норматив під тиском різних економічних умов. Медіанне значення по банківським установам довгої відкритої валютної позиції до їх регулятивного капіталу, каже про, те, що значна частина установ успішно дотримується встановленого нормативу.

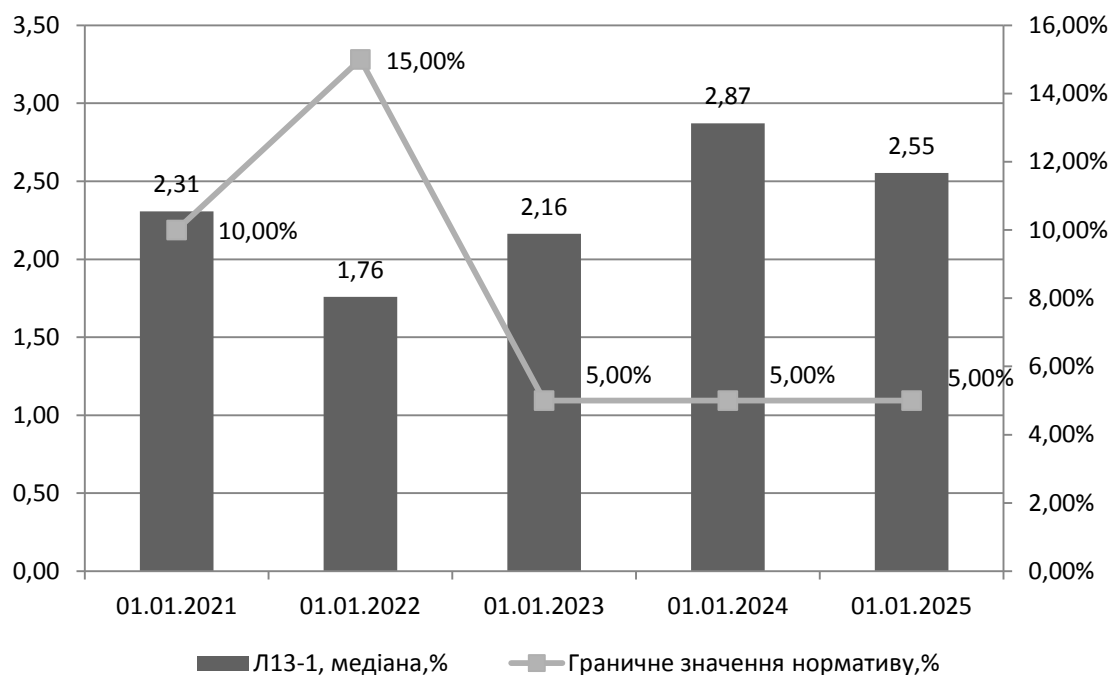

Рис.2.24. Динаміка нормативу ризику загальної довгої відкритої валютної позиції по банківській системі України, %

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

Ми бачимо, які зміни відбулись в 2022 році, як відповідь регулятора

НБУ на нові виклики - падіння до 5%, саме до такого максимального рівня дозволено співвідношення вимог в іноземній валюті щодо зобов'язань.

Дивлячись на інший ще один показник управління валютним ризиком, а саме коротку відкриту позицію по системі (рис.2.25), де навпаки розглядають величину зобов'язань в іноземній валюті, ми бачимо точно таке ж зниження граничного рівня та відповідність цьому рівню більшості банківських установ, що відображає ступінь схильності сектору до валютних коливань.

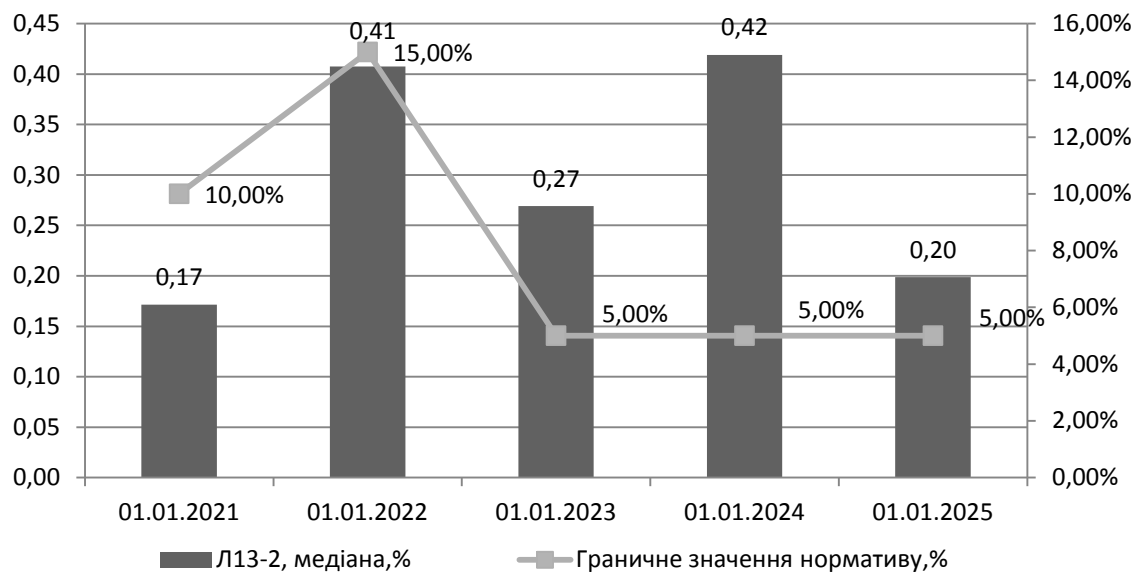

Рис.2.25. Динаміка нормативу ризику загальної короткої відкритої валютної позиції по банківській системі України, %

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

У 2021 році медіанний рівень показника становив 0,17, що було значно нижче граничного рівня у 10%. Уже на початку 2022 року, незадовго до повномасштабного вторгнення, він різко зріс до 15%, перевищивши попередній норматив удвічі. Це могло бути зумовлено напередодні зростаючими девальваційними очікуваннями, перетоком активів в іноземну валюту та спробами банків хеджувати ризики через формування додаткових валютних зобов'язань. Таке різке зростання також могло свідчити про загострення напруженості на фінансовому ринку.

У подальші роки видно тенденцію до зниження - у 2023 році норматив впав до 5%, і так і тримається в 2025 році. Це свідчить про посилення макропруденційного нагляду та прагнення регулятора знизити вразливість банків до коливань валютного курсу.

Аналіз рівня непрацюючих кредитів (NPL) дає зрозуміти (рис.2.26), який вплив економічні потрясіння, зокрема війна, девальвація гривні, валютні обмеження, мали на платоспроможність позичальників.

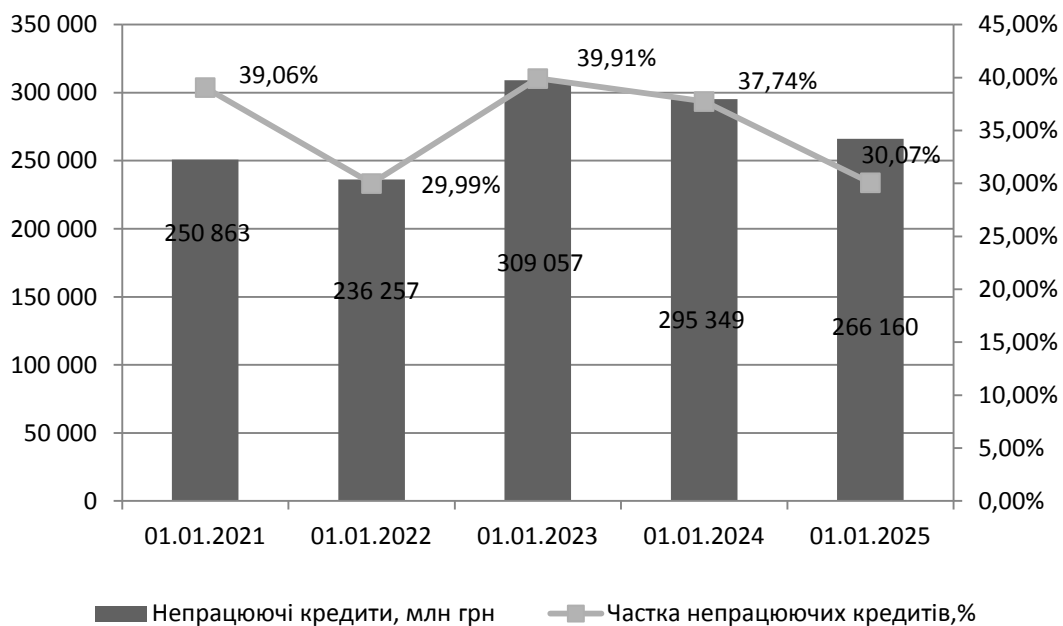

Рис.2.26. Динаміка обсягу непрацюючих кредитів по системі та зміна їх частки у загальних активах, млн грн та %

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27]

На 01.01.2023 р. спостерігається найвищий показник обсягу непрацюючих кредитів - 309 057 млн грн, та зростання їх частки до загалу – майже 40%, що виражає великий прояв кредитного ризику.

В 2024 році помітне зниження проблемної заборгованості до 266 160 млн грн та 30,07%, що говорить про ефективну політику НБУ щодо покращення ситуації, залучаючи якісні кредити в національній валюті, списуючи непрацюючі, що дає змогу і надалі сподіватися на оздоровлення кредитних портфелів банків та зниження рівня NPL.

Проаналізувавши динаміку показника ВВП в період з 01.01.2021 року по 01.01.2025 року, ми бачимо, що в найбільш критичні роки ВВП зазнавало скорочення під тиском війни, що, як наслідок, повело за собою втрату територій, потужностей, обмеження торгівлі, неврожаї, скорочення та міграцію населення, і на 01.01.2022 р. ми маємо ВВП на рівні – 5 450 849 млн грн (рис.2.27).

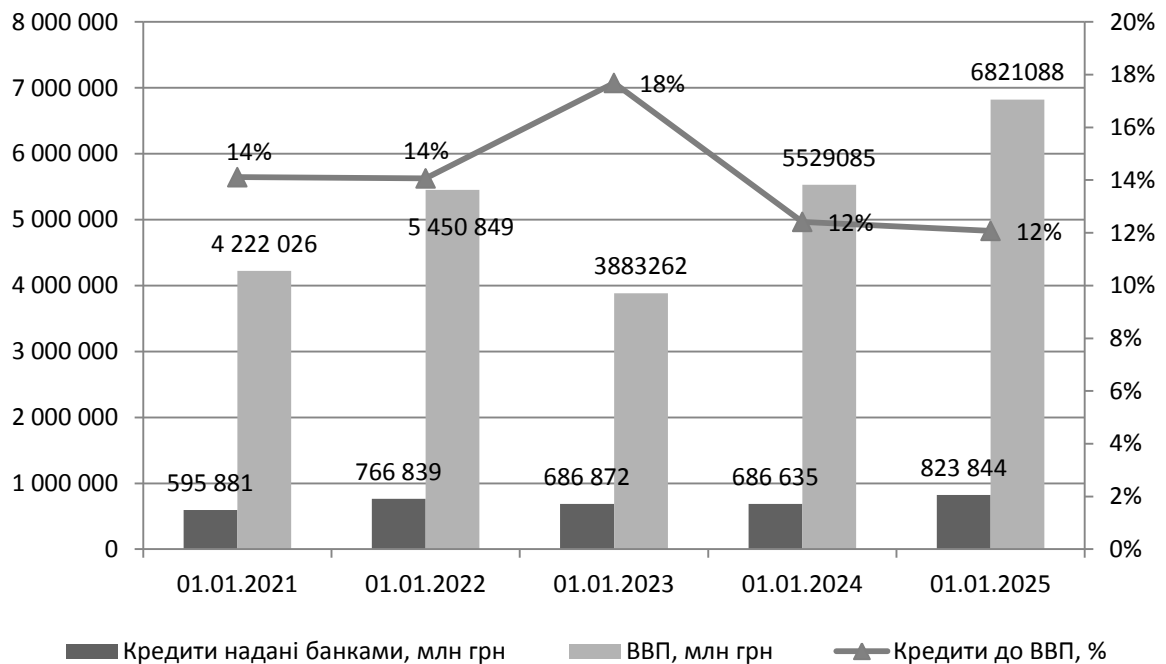

Рис.2.27. Динаміка відношення кредитів до ВВП, %

Джерело: сформовано автором за матеріалами [27; 32]

В 2024 році ми спостерігаємо певне економічне відновлення, що стимулювало як ріст ВВП – 6 821 088 млн грн.. На тлі змін в реальному секторі економіки, варто розглянути і банківський кредитно-фінансовий, так загальний обсяг наданих кредитів на кінцеву дату становить – 823 844 млн грн.

Таким чином, також слід відмітити те, як в 2022 році відбулось різке зростання відношення кредитів, наданих банками до ВВП, така динаміка була зумовлена одночасним скорочення показників. Також, поступово ми бачимо підвищення рівня ВВП, і очевидний спад кредитів до ВВП на фоні цього приросту, адже в 2024 році дещо покращились логістичні можливості,

продовжилось надходження грантів, кредитів та інвестицій, а також проведення грамотного контролю інфляції та стабілізації гривні зі сторони регуляторного органу. Ріст обсягу кредитування каже про позитивні зрушення, хоча і зберігається ризики та вразливість.

Для глибшого дослідження впливу зовнішніх й внутрішніх чинників на банківську систему, а саме прибутковість банків в період з 2017-2025 років, застосуємо інструменти кореляційно-регресійного аналізу. Цей підхід дозволяє оцінити значущість зв'язків, оцінити вплив кожного з відібраних чинників на змінну.

У модель було включено такі фактори, як:

- 1) Депозити клієнтів – одне з джерел ресурсного базису банків. Від їх зростання залежить здатність банку до кредитування та нарощення прибутків.
- 2) Вкладення у цінні папери – альтернативний напрямок розміщення коштів, що також прямо або опосередковано може впливати на прибутки.
- 3) Облікова ставка НБУ – інструмент монетарної політики, спрямований на боротьбу з інфляцією, а також визначає вартість кредитування на ринку, може впливати як на дохідність активних операцій, що впливає на прибутки.
- 4) Середня заробітна плата за видами економічної діяльності – виступає як індикатор платоспроможності населення, від чого залежить попит на банківські послуги взагалом, як приклад, споживче кредитування, чи депозити, що визначає вплив на прибутковість банківського сектору.
- 5) Рівень непрацюючих кредитів (NPL) – один з факторів ризику, який можливо також має вплив на прибуток.

Більш детально вхідні дані, що використовувалися для побудови моделі, наведено в Додатку А. Вони охоплюють п'ять ключових факторів, які можуть мати суттєвий вплив на прибутковість банківської системи України.

Загальна кількість спостережень становить 33 періоди, кожен з яких відповідає одному кварталу впродовж восьмирічного відрізка часу - з 01.01.2017 по 01.01.2025.

Така періодичність дозволяє врахувати сезонні коливання та виявити довгострокові тенденції в динаміці прибутків банків.

До основного аналізу було проведено побудову кореляційної матриці (табл. 2.3), що дозволило на попередньому етапі дослідити характер зв'язків між обраними факторами.

Кореляційний аналіз надає можливість оцінити ступінь лінійної залежності між змінними, що, у свою чергу, допомагає виявити можливі проблеми мультиколінеарності - коли окремі незалежні змінні тісно корелюють між собою, що може негативно вплинути на стабільність та інтерпретацію моделі.

Такий підхід забезпечує ґрунтовну підготовку до побудови регресійного рівняння, адже дозволяє сформувати набір змінних, які дійсно мають потенціал впливати на результативний показник - прибуток банківської системи України.

Таблиця 2.3

Кореляційна матриця за вхідними даними

	Y	X1	X2	X3	X4	X5
Y	1	0,735685	0,762575	-0,32013	-0,0116	0,809338
X1	0,735685	1	0,979558	-0,6715	0,214619	0,963206
X2	0,762575	0,979558	1	-0,63551	0,123547	0,953927
X3	-0,32013	-0,6715	-0,63551	1	0,036453	-0,69949
X4	-0,0116	0,214619	0,123547	0,036453	1	0,104858
X5	0,809338	0,963206	0,953927	-0,69949	0,104858	1

Джерело: сформовано та розраховано автором.

Аналіз кореляційної матриці, побудованої для оцінки взаємозв'язку між прибутком банківської системи та визначеними факторами за період 2017–2025 років, дозволив зробити низку важливих висновків щодо доцільності включення певних змінних до регресійної моделі.

Усі відібрані чинники демонструють різний ступінь зв'язку з результативним показником.

Зокрема, середня заробітна плата та депозити клієнтів мають високі коефіцієнти кореляції з прибутком (0,809 та 0,735 відповідно), що підтверджує їхню значущість. Це логічно, адже зростання доходів населення та довіри до банків через депозити створює сприятливі умови для підвищення прибутковості банківської системи.

Вкладення у цінні папери також показали сильний позитивний зв'язок (0,762), що свідчить про те, що банки ефективно використовують інвестиційні можливості на ринку цінних паперів як джерело доходу.

Рівень проблемної заборгованості (NPL) має помірний негативний зв'язок з прибутком (-0,32), адже чим вищий рівень NPL, тим вища ймовірність втрат та формування резервів, що негативно впливає на фінансовий результат.

Облікова ставка продемонструвала найслабший зв'язок (-0,011), що може свідчити про її менш прямий або відтермінований вплив на прибутковість у межах досліджуваного періоду.

Також варто зазначити наявність сильних кореляцій між самими факторами, зокрема між депозитами клієнтів, вкладеннями у цінні папери та середньою заробітною платою, що вказує на потенційну мультиколінеарність. Цей факт буде враховано при побудові регресійної моделі з метою збереження її статистичної надійності.

За допомогою пакету «Аналіз даних» MS Excel, було проведено регресійний аналіз за даними 2017-2025 років, а також збудовано регресійну модель. Для оцінки побудованої регресійної моделі було проведено аналіз за декількома ключовими статистичними критеріями, що дозволяє визначити рівень її надійності та практичної придатності (див. Додаток Б)

Значущість моделі в цілому перевірялась за допомогою критерію Фішера. При числі спостережень - 33 і кількості чинників – табличне значення F при рівні значущості $\alpha = 0,05$ і відповідних ступенях свободи ($K_1 = 4$, $K_2 = 28$) становить приблизно 2,61. Фактичне значення F , отримане в результаті аналізу, становить 23,07, що значно перевищує табличне. Це

свідчить про високу статистичну значущість моделі та обґрунтовує її використання для подальших досліджень і прогнозів.

Коефіцієнт детермінації (R^2) дорівнює 0,81, тобто 81% варіації результативної змінної (прибутку банків) пояснюється впливом включених у модель факторів. Це є високим рівнем пояснювальної здатності моделі.

Множинний коефіцієнт кореляції (R) має значення 0,90, що свідчить про високий зв'язок між незалежними змінною та факторами за результатами моделювання.

Оцінка значущості окремих чинників здійснювалась за допомогою t -критерію Стюдента. Табличне значення критичного t при $\alpha = 0,05$ та ступенях свободи $K = (33 - 5 - 1) = 28$ становить приблизно 2,05. У результаті перевірки було виявлено, що змінні X_3 та X_5 мають t -статистику, яка перевищує критичне значення ($t = 3,93$ та $4,66$ відповідно), отже, ці чинники є статистично значущими. Інші змінні (X_1 , X_2 , X_4) не досягли необхідного рівня значущості ($p > 0,05$) і тому можуть бути виключені з моделі.

На основі результатів множинного регресійного аналізу за допомогою пакету було сформовано спрощену регресійну модель, яка враховує лише два чинники - X_3 та X_5 за відповідними вхідними даними, що також висвітлено в Додатку В.

Перевірка загальної значущості моделі проводилась за допомогою F -критерію Фішера. Кількість незалежних змінних 2. Кількість спостережень – 33. Ступені свободи: $K_1 = 2$, $K_2 = 31$. При рівні значущості $\alpha = 0,05$ табличне значення F становить приблизно 3,32. Фактичне значення F , отримане з аналізу, дорівнює 51,23, що значно перевищує критичне значення. Це підтверджує, що модель є статистично значущою в цілому.

Коефіцієнт детермінації (R^2) = 0,7735, що означає: 77,35% варіації прибутку банків пояснюється змінами факторів X_3 та X_5 . Нормований $R^2 = 0,76$, враховує кількість змінних та зменшує ризик переоцінки моделі. Множинний коефіцієнт кореляції (R) = 0,8795, що вказує на дуже сильний

зв'язок між незалежними змінними та результативною ознакою. Для кожної незалежної змінної розраховано t-статистику, яка порівнюється з критичним значенням $t = 2,042$, при $K = 30$. Робимо висновок, що обидві змінні є статистично значущими, адже t-статистика за $X_3 = 3,96$, а за $X_5 = 9,43$, що підтверджує їх реальний вплив на прибуток банків.

У підсумку маємо таке рівняння залежності прибутку банківської системи України від середньої заробітної плати населення:

$$Y = -303663289,1 + 0,299X_1 + 15130828,76X_2 \quad (2.1)$$

Якщо економічно інтерпретувати з урахуванням контексту та вхідних даних, то при збільшенні обсягу проблемної заборгованості (NPL) на 1 тис. грн, прибуток банків зростає в середньому на 0,299 тис. грн (299 грн). Такий результат є неочікуваним, оскільки в теорії NPL зазвичай мають негативний вплив на прибутковість банків, і в кореляційній матриці було відображено обернений зв'язковий вплив між прибутками та проблемною заборгованістю, але в той же час, такий результат може свідчити про співіснування зростання NPL із загальним зростанням активності банків. Збільшення середньої заробітної плати на 1 тис. грн. в свою чергу буде означати зростання прибутку банківської системи на 15 130,83 тис. грн. (15,13 млн грн.). Це свідчить про значний позитивний вплив доходів населення на прибутковість банків, що логічно з огляду на зростання попиту на банківські послуги, кредити, депозити тощо.

Висновок до 2 розділу

Комплексний аналіз діяльності банківської системи України за період 2020–2025 років дозволив дати всебічну оцінку її функціонування в умовах глибоких внутрішніх та зовнішніх потрясінь.

Станом на 01.01.2025 року в Україні функціонувало 62 банки, що

менше у порівнянні з довоєнним періодом, а кількість структурних підрозділів становила 5 011.

Структура активів банківського сектору демонструє зростання частки інвестицій у цінні папери, що свідчить про тенденцію до диверсифікації в бік кредитно-інвестиційного портфеля. Обсяг активів у банках з державною часткою становив близько 50% від загального обсягу системи. У кредитному портфелі домінують кредити юридичним особам, однак зростає й частка роздрібного кредитування.

Серед зобов'язань банків основну частину 92% формують кошти клієнтів, а їх загальний обсяг станом на 01.01.2025 дорівнював 3 041 780 млн грн. Власний капітал банків зріс до 381 642 млн грн. Прибуток банків до оподаткування у 2024 році склав 187 412 млн грн, що на 17% більше, ніж у 2023 році. Основну частину доходів формують процентні надходження. Процентна маржа станом на 01.01.2025 досягла 10,7%, середня ставка за кредитами - 16,03%, за депозитами - 4,03%.

Рентабельність капіталу зросла до 29,09%, рентабельність активів - до 3,35%, що свідчить про покращення фінансової ефективності банків. Показники ліквідності (LCR_{вв}, LCR_{ів}, NSFR) відповідали встановленим НБУ нормативам (>100%) упродовж усього періоду. Значну роль у підтримці ліквідності банків відігравали інструменти НБУ: кредити рефінансування, обов'язкові резерви та кошти на коррахунках.

У 2024 році спостерігалось суттєве зростання обсягу ОВДП у портфелях банків до 885 624,05 млн грн. Також активно використовувалися депозитні сертифікати НБУ, що підтверджує тісну взаємодію з регулятором. Міжбанківська ставка овернайт на кінець періоду становила 13,5%.

Валютний сегмент демонструє стабілізацію: офіційний курс гривні до долара США на 01.01.2025 - 42,0295 грн, до євро - 43,6855 грн. Депозити в іноземній валюті збільшилися до 884 948 млн грн, а рівень доларизації досяг 25,37%. Це свідчить про зростання довіри до іноземної валюти в умовах економічної нестабільності. Незважаючи на це, банки загалом дотримувалися

нормативів щодо відкритих валютних позицій, хоча валютні ризики залишаються високими.

Проблемним залишається рівень непрацюючих кредитів: на 01.01.2025 їх обсяг становив 266 160 млн грн, або 30,07%. Хоча спостерігається поступова позитивна динаміка до скорочення. Водночас, обсяг наданих кредитів банками в 2024 році становив 823 844 млн грн при рівні ВВП 6 821 088 млн грн, що відображає помірну кредитну активність - близько 12%.

У сфері монетарної політики НБУ продовжує боротьбу з інфляцією. Облікова ставка на кінець 2024 року дорівнювала 13,5%, індекс споживчих цін - 12%. Цільовий орієнтир - зниження інфляції до 5% у середньостроковій перспективі, що потенційно активізує кредитування.

Особливу увагу приділено оцінці впливу макроекономічних і внутрішніх чинників на прибутковість банків за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, проведеного на основі 33 квартальних спостережень за 2017–2025 роки. До моделі включено п'ять факторів: депозити, інвестиції в цінні папери, облікова ставка, середня зарплата та рівень NPL.

Висновки проведеного дослідження мають неабияке значення для формування подальшого вектору дослідження вектору розвитку банківської системи, визначаючи пріоритетні напрями: вдосконалення систем ризик-менеджменту, цифрову трансформацію банківських послуг та підвищення фінансової інклюзії.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Світові тренди діджиталізації у банківській сфері: аналіз досвіду та перспектив для України

Діджиталізація у банківській сфері - це всебічний процес трансформації банківської діяльності на основі впровадження цифрових технологій, який охоплює як внутрішні бізнес-процеси, так і зовнішні форми взаємодії з клієнтами. Йдеться не лише про заміну традиційних каналів обслуговування на мобільні додатки чи вебплатформи, а про глибинну зміну самої природи банківських послуг. Цей процес включає автоматизацію рутинних операцій, впровадження аналітики великих масивів даних, використання штучного інтелекту та машинного навчання для створення персоналізованих фінансових продуктів [35].

Основною метою діджиталізації є підвищення операційної ефективності, зниження витрат, поліпшення клієнтського досвіду та зміцнення конкурентних позицій на ринку. Банки, які активно впроваджують цифрові технології, отримують змогу не лише оперативно реагувати на зміну споживчих очікувань, але й формувати нові стандарти обслуговування. Наприклад, сучасні системи на основі штучного інтелекту здатні прогнозувати потреби клієнтів і пропонувати індивідуалізовані фінансові рішення в реальному часі [35].

Відповідно до аналітичного звіту Deloitte Digital Banking Maturity 2024, діджиталізація акцентується на розробці цифрових шляхів взаємодії з клієнтами, що дозволяє суттєво підвищити рівень задоволеності та лояльності [36].

У свою чергу, дослідження IBM вказують на важливість використання клієнтських даних для формування персоналізованих послуг, що відкриває нові можливості для банківського сектору [37].

Таким чином, діджиталізація в банках є не лише технічним оновленням, а стратегічним напрямом розвитку, який переформатовує традиційні фінансові послуги у відповідь на виклики цифрової епохи.

Процес цифрової трансформації у глобальному світовому банківському секторі не виникає спонтанно - він є реакцією на сукупність внутрішніх та зовнішніх викликів, що впливають на нові можливості для фінансових установ. Одним із ключових каталізаторів діджиталізації виступає зміна клієнтських очікувань. У сучасному світі споживачі прагнуть максимальної швидкості, персоналізованого підходу, зручності та можливості користування фінансовими послугами 24/7 через мобільні додатки або інтернет-банкінг. Крім того, зростаюча конкуренція з боку фінтех-стартапів і необанків, таких як Revolut (Велика Британія, Литва) або Monzo (Велика Британія), N26 (Німеччина) змушує традиційні банки переглядати свої стратегії й активніше впроваджувати інноваційні технології, щоб не втратити лояльність клієнтів.

Не менш важливу роль відіграє технологічний прогрес: стрімкий розвиток штучного інтелекту, хмарних обчислень, блокчейну, аналітики Big Data створює умови для глибокої трансформації банківських продуктів і сервісів. Банки дедалі частіше інтегрують інтелектуальні системи для аналізу поведінки клієнтів, управління ризиками та запобігання шахрайству. Разом з тим, прагнення до підвищення операційної ефективності змушує фінансові установи автоматизувати внутрішні процеси, знижуючи витрати та прискорюючи обробку транзакцій. Наприклад, використання AI у чат-ботах дозволяє зменшити навантаження на контакт-центри та підвищити якість обслуговування [38].

Суттєвий вплив на розвиток цифрових фінансових рішень мають регуляторні ініціативи - як національні, так і міжнародні. Впровадження відкритого банкінгу, директиви PSD2, електронної ідентифікації, а також легалізація нових форм електронних грошей сприяє відкритості, прозорості, розвитку API-сервісів і появі нових фінансових рішень. Додатковим

поштовхом до цифровізації стала пандемія COVID-19, яка різко обмежила фізичний доступ до банківських установ і змусила фінансову систему перейти до нових форм взаємодії з клієнтами.

Особливо важливим чинником для України стала повномасштабна війна, що триває з 2022 року. В умовах зруйнованої інфраструктури, постійних загроз безпеці та економічної нестабільності зросла потреба у кіберзахисті, легкому та швидкому процесі ідентифікації, розширенні функціоналу мобільних додатків.

Усі ці чинники разом створюють системну потребу у безперервному впровадженні цифрових інновацій, які більше не є ознакою прогресивності, а перетворились на ключовий елемент функціонування банків у XXI столітті.

Світові банки активно впроваджують цифрові технології, що змінюють банківську сферу. Звіт Deloitte Digital Banking Maturity 2024 визначає 40 банків як "Цифрові чемпіони" у 16 країнах, включаючи Індію, Великобританію, США, Сінгапур та Бразилію [36]. Основні тренди наведені нижче.

Одним із ключових рушіїв цих змін є штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (ML), які дозволяють системам аналізувати великі обсяги даних, розпізнавати патерни та приймати рішення без прямого програмування. У банках це використовується для персоналізації продуктів і послуг, наприклад рекомендаційні системи, подібні до тих, що використовуються на Netflix або Amazon, адаптуються до фінансових потреб кожного клієнта. Також, ШІ та ML можуть виявляти потенційне шахрайство. Автоматизації операцій, зокрема, через чат-боти та Robo-Advisors надають цілодобову підтримку клієнтам, здатні відповідати на питання, допомагати з транзакціями, управлінням інвестиціями, надавати поради клієнтам. ШІ використовується для автоматизації рутинних завдань, таких як обробка документів, звірка даних, оптимізація розподілу ресурсів та планування. Наприклад, JPMorgan Chase активно впроваджує ШІ у клієнтському сервісі через їхні мобільні додатки та веб-сайти, автоматизації операцій і системах

виявлення шахрайства, що дозволяє підвищити ефективність реагування на ризики [35,39].

Іншою революційною технологією є блокчейн - децентралізована база даних, у якій транзакції фіксуються у захищених блоках, що унеможливорює їх зміну. Це дозволяє здійснювати безпечні та прозорі транзакції без посередників, пришвидшуючи міжнародні розрахунки, наприклад, через платформи на зразок RippleNet (Канада), автоматизуючи виконання угод завдяки смарт-контрактам, а також створюючи цифрові ідентифікатори для процесів KYC/AML («Знай свого клієнта»/ «Протидія відмиванню коштів») [35].

Хоча великі банки ще експериментують із блокчейном, ініціативи на кшталт JPM Coin від JPMorgan Chase вже демонструють його потенціал для міжбанківських розрахунків.

Важливим напрямом цифрової трансформації став відкритий банкінг (Open Banking), що передбачає безпечний обмін фінансовими даними клієнтів з третіми сторонами через Прикладний програмний інтерфейс - API. Це дає змогу інтегрувати банківські сервіси з фінтех-додатками, покращити користувацький досвід, запропонувати нові фінансові продукти та посилити конкуренцію. Яскравим прикладом є Велика Британія, де відкритий банкінг законодавчо регламентовано, що дозволило таким компаніям, як Monzo, створити екосистеми з широким набором послуг [39,40].

Цифрові гаманці (Digital Wallets) є ще одним важливим елементом діджиталізації банківської сфери. Вони дозволяють зберігати платіжну інформацію на мобільних пристроях і здійснювати безконтактні платежі через NFC, мобільні транзакції, P2P-перекази, а також інтегрувати програми лояльності. Серед найпоширеніших прикладів - Apple Pay, Google Pay, Samsung Pay та Alipay у Китаї, який перетворився на справжню фінансову екосистему [39,40].

Разом із цифровими гаманцями стрімко зростає популярність необанків - повністю цифрових банків без фізичних відділень, які пропонують

інноваційні, зручні та дешевші послуги. Вони дозволяють швидко відкривати рахунки, здійснювати миттєві транзакції, керувати бюджетом і заощадженнями. Такі банки, як Monzo у Великобританії, завойовують популярність завдяки прозорості, мобільності та високому рівню персоналізації.

Ще один сучасний тренд - гіперперсоналізація, що базується на поєднанні BigData та ШІ. Вона дає змогу створювати максимально індивідуалізовані фінансові продукти та послуги у реальному часі: від динамічного ціноутворення до проактивних порад і точного маркетингу. Завдяки аналізу поведінки клієнтів банки можуть формувати рекомендації щодо витрат, заощаджень чи інвестицій [39].

Нарешті, розвиток супердодатків (Super-Apps) є свідченням нової ери в банківських технологіях. Такі додатки об'єднують широкий спектр фінансових, комунікаційних та побутових сервісів в одній платформі, забезпечуючи безшовний користувацький досвід, той, що усуває необхідність перемикатися між різними додатками, роблячи користування максимально зручним, і, таким чином, збільшуючи лояльність клієнтів. WeChat Pay у Китаї - приклад такого супердодатку, що поєднує месенджер, оплату, інвестиції, кредитування, замовлення послуг (їжа, таксі і т.п.) і багато іншого. Вбудований банк WeBank успішно використовує великі дані для надання фінансових послуг широкому загалу, сприяючи фінансовій інклюзії [40].

Отже, цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації банківської системи, забезпечуючи ефективність, безпеку, зручність і доступність фінансових послуг. Їх впровадження формує нову якість взаємодії між банками та клієнтами, а також створює передумови для появи абсолютно нових моделей фінансової діяльності.

У таблиці 3.1 представлено порівняльний огляд провідних міжнародних ініціатив у сфері цифрової трансформації банківських систем. Вона демонструє, як різні країни реалізують стратегії діджиталізації через

регуляторні інструменти, інноваційні технології та партнерства з фінтех-компаніями.

Таблиця 3.1

Огляд міжнародних ініціатив діджиталізації банківської системи

Країна	Ключові ініціативи	Банки
Індія [41,42]	Цифрова публічна інфраструктура (DPI). Одиниці цифрового банкінгу (DBUs) для фінансової інклюзії та безготівкової економіки. Навчання IDFLM для цифровізації населення.	Резервний банк Індії (RBI), State Bank of India (SBI), HDFC Bank, ICICI Bank.
Туреччина [43,44]	Урядові ініціативи щодо цифрових платформ; Модель "Наступне покоління відділень Akbank" ("phygital"); платформа "FIZ - Фінансовий інтелект" (ШІ, машинне навчання); додаток "Tosla" для молоді.	Garanti BBVA, Akbank, İşbank, Aköde (дочірня фінтех-компанія Akbank)
Сінгапур [45]	Цифрові банківські ліцензії, цифрові оптові банки; інноваційні функції ("Saving Pockets", кешбек, "TrustInvest").	Grab-Singtel, Sea Group, ANEXT Bank, Trust Bank, MariBank, Green Link Digital Bank (GLDB), DBS, OCBC, UOB
США [46,47]	Підхід до відкритого банкінгу. Трансформація цифрових банківських рішень (партнерство з фінтех-компаніями, використання API) Інвестиції в технології (блокчейн, ШІ, хмарні міграції); цифрова трансформація для корпоративного та інвестиційного банкінгу.	Кредитні спілки, провідні банки США, Bank of America, JPMorgan Chase

Джерело: сформовано автором за матеріалами [41-47]

В Румунії Banca Transilvania активно впроваджує сучасні цифрові технології для оптимізації своєї діяльності та покращення взаємодії з клієнтами. Зокрема, застосовуються рішення на основі RPA (Robotic Process Automation) (наприклад, UiPath) та Microsoft Copilot для автоматизації бізнес-процесів, що дозволяє ефективно поєднувати діджиталізацію з людським підходом, зберігаючи "гібридний" формат обслуговування [48].

Згадуючи Велику Британію, одним із ключових напрямів є розробка цифрового фунта (CBDC) - нової форми цифрових грошей, яку емітуватиме Банк Англії [49].

Серед британських необанків Monzo виділяється впровадженням нової функції, що дозволяє клієнтам скасовувати перекази у випадку помилки,

підвищуючи зручність та безпеку користування послугами [50].

Revolut, у свою чергу, зосереджує зусилля на отриманні повноцінної банківської ліцензії у Великій Британії, продовжуючи глобальну експансію. Його бізнес-модель базується на поєднанні цифрових активів, інвестиційних продуктів і широкого спектра фінансових послуг у межах одного додатка, що наближає його до концепції супердодатку [51].

Дані на рисунку 3.1 свідчать про впевнене зростання кількості користувачів цифрового банкінгу у 2023–2024 роках у всіх ключових регіонах світу, що відображає глобальний тренд цифровізації фінансових послуг.

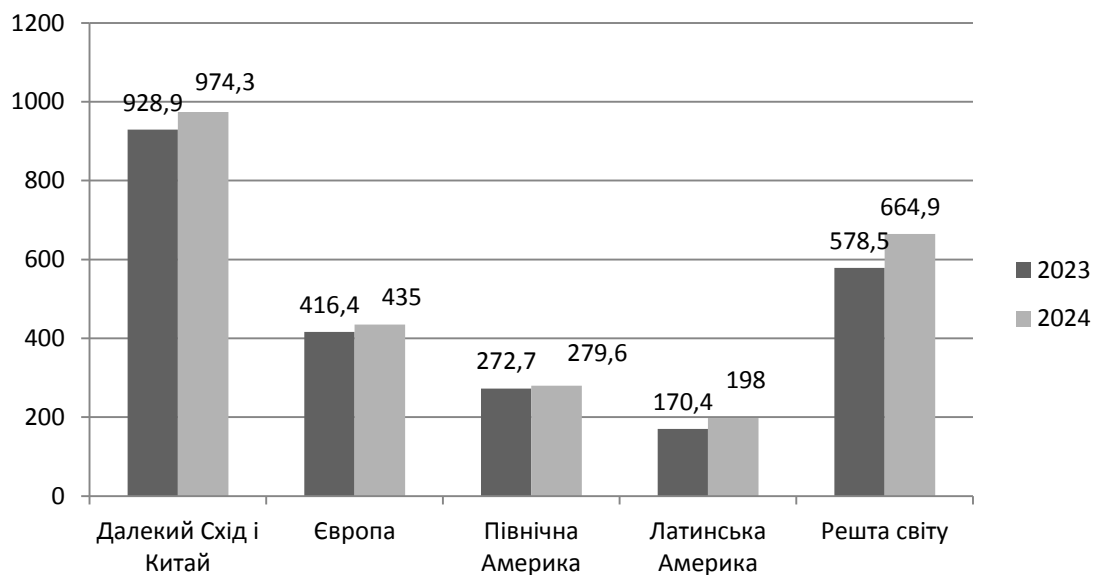

Рис.3.1. Кількість користувачів цифрового банкінгу в різних частинах світу, млн користувачів

Джерело: сформовано автором за матеріалами [52]

Найвищі показники демонструє регіон Далекого Сходу та Китаю - зростання з 928,9 млн до 974,3 млн користувачів, що пояснюється активною цифровізацією, широким доступом до інтернету та високим рівнем технологічного розвитку.

У Європі кількість користувачів зросла з 416,4 млн до 435 млн на фоні підтримки інновацій, політики відкритого банкінгу та зростання фінтех-

сектору.

У Північній Америці зростання було помірним - з 272,7 млн до 279,6 млн, що свідчить про насичення ринку. Натомість Латинська Америка продемонструвала динамічніше зростання - з 170,4 млн до 198 млн, завдяки зростанню доступу до смартфонів та розвитку нових цифрових банків, як-от Nubank.

Така тенденція свідчить не лише про фінансову життєздатність цифрових банків, а й про їхню здатність адаптуватися до нових ринкових умов і технологічних викликів.

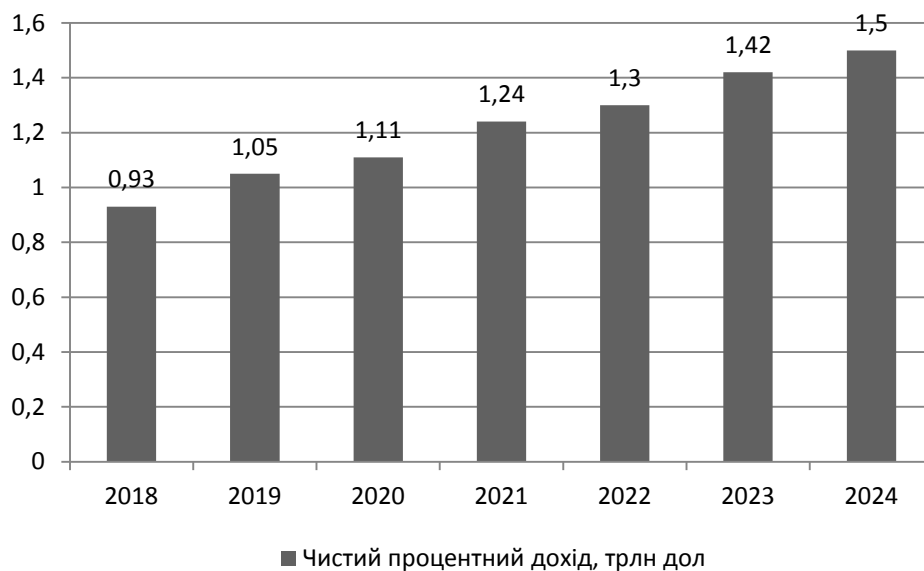

Рис.3.2. Показники прибутковості цифрових банків за чистими процентними доходами, трлн дол. США

Джерело: сформовано автором за матеріалами [52]

Зростання у період 2020-2021 років може бути пов'язане з пандемічним переходом до віддалених фінансових сервісів, що підштовхнуло мільйони нових користувачів до цифрових платформ. Це не лише стимулювало обсяги транзакцій, а й розширило джерела процентного доходу. У наступні роки цифрові банки продовжили диверсифікувати свої фінансові продукти, зокрема шляхом розвитку кредитування, інвестиційних сервісів та партнерських моделей з фінтех-компаніями.

Зростання процентного доходу у 2024 році до 1,5 трильйона доларів є яскравим підтвердженням того, що цифрові банки впевнено виходять на активний користувацький рівень, становлячись вже повсякденним способом отримання банківських послуг. Це також означає, що користувачі дедалі більше довіряють цим інституціям, вбачаючи в них не лише зручну, а й стабільно прибуткову форму банківського обслуговування.

Рисунок 3.3 відображає глобальний розподіл цифрових банків за регіональним принципом, демонструючи помітну концентрацію таких фінансових установ у Європі, де нараховується 110 цифрових банків. Цей факт свідчить про високий рівень цифрової трансформації банківського сектору в країнах Європейського Союзу, де створено сприятливе нормативно-правове середовище, інноваційний клімат і технологічну інфраструктуру для активного розвитку фінтеху.

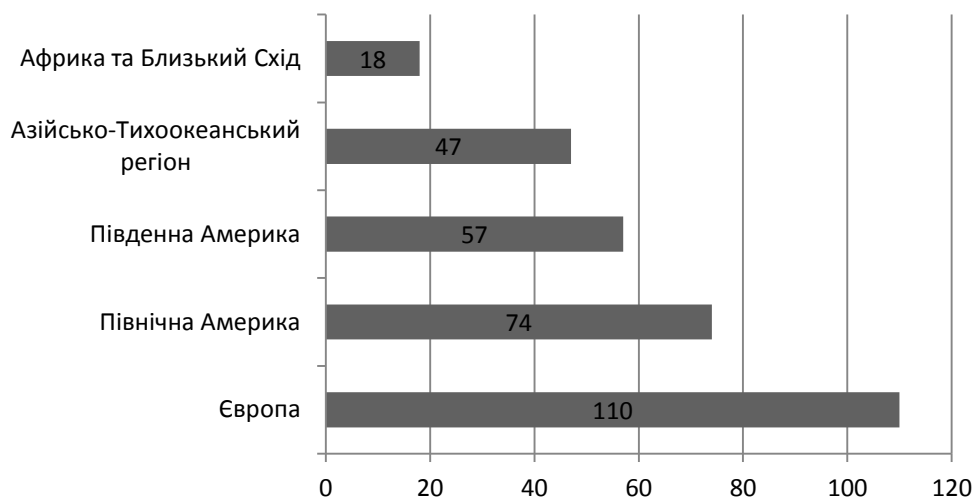

Рис.3.3. Огляд кількості цифрових банків за частинами світу, од.
Джерело: сформовано автором за матеріалами [52]

Північна Америка з 74 цифровими банками займає друге місце, що відображає домінуючу роль США та Канади у сфері фінансових технологій, де цифровий банкінг давно прогресує. Південна Америка, маючи 57 цифрових банків, показує значний прорив у фінансовій інклюзії, зокрема завдяки діяльності таких гігантів, як Nubank, який зробив цифрові послуги

доступними для мільйонів людей, що раніше не мали банківського обслуговування.

Азійсько-Тихоокеанський регіон - 47 установ, демонструє потенціал до стрімкого зростання, адже на ринках Індії, Сінгапуру, Південної Кореї та Австралії відбувається активне впровадження цифрових банківських моделей.

Натомість Африка та Близький Схід із 18 цифровими банками наразі, однак цей регіон поступово розкриває свій потенціал, орієнтуючись на мобільні платформи та необанки для подолання банківської нерівності.

Таблиця 3.2 демонструє розподіл користувачів цифрового банкінгу у 2024 році за поколіннями та видами доступу до банківських послуг. Зокрема, вона відображає переваги кожної вікової групи щодо мобільного, фізичного та автоматизованого обслуговування.

Таблиця 3.2

Світовий аналіз користувачів цифрового банкінгу за віковими групами на 2024 рік, %

Вид доступу до послуг	Покоління Z (14-28 років)	Міленіал и (29-44 років)	Покоління X (45-60 років)	Бєбі-бумери (61-79 років)	Мовчазне покоління (80-97 років)
Мобільний банкінг	56	58	50	32	10
Банкомати (АТМ)	11	8	4	5	7
Відділення банку	6	9	11	20	55

Джерело: сформовано автором за матеріалами [52]

Згідно з даними таблиці, молодші покоління, особливо міленіали та покоління Z, надають перевагу мобільному банкінгу як основному каналу взаємодії з банками. У той час як старші групи, зокрема мовчазне покоління та бєбі-бумери, частіше використовують традиційні банківські відділення. Це свідчить про потребу в різноманітному підході до обслуговування, щоб задовольнити запити клієнтів усіх вікових категорій.

Діджиталізація банківського сектору в Україні сьогодні є не просто

сучасною тенденцією, а ключовим чинником його розвитку та витривалості, особливо в умовах повномасштабної війни. Цифрові технології забезпечують стабільний доступ до фінансових послуг, що є критично важливим для підтримки економічної стійкості держави. Те, що банківська система продовжує працювати навіть під час активних бойових дій та атак на об'єкти енергетичної інфраструктури, свідчить про глибоку цифрову трансформацію галузі та про важливість цифрових інструментів для забезпечення безперервності роботи банків.

Основними рушійними силами цього процесу виступають стратегічні кроки Національного банку України, який формує відповідне регуляторне поле, задля підвищення та задоволення попиту з боку клієнтів на швидкі та зручні цифрові сервіси, а також активне впровадження інновацій комерційними банками. Разом з тим, цифровізація не обходиться без труднощів. Серед головних викликів - постійна потреба в ефективному захисті від кіберзагроз та необхідність розширення фінансової інклюзії, щоб забезпечити доступ до цифрових послуг для всіх категорій населення, незалежно від їхнього соціального чи географічного становища.

У 2020 році Національний банк України затвердив Стратегію розвитку фінтеху до 2025 року, яка передбачає поетапне формування повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними, зручними та доступними цифровими фінансовими послугами. Попри складну ситуацію в країні, зокрема повномасштабну війну, реалізація цієї стратегії триває, що свідчить про активну позицію НБУ щодо важливості цифровізації як ключового чинника фінансової стійкості та прогресу України в сфері економіки [53].

Основні вектори розвитку, окреслені у стратегії, включають підтримку інноваційних рішень, перехід до безготівкової економіки та підвищення рівня фінансової грамотності як серед громадян, так і серед бізнесу. З метою реалізації поставлених цілей планується запуск тестування нових фінансових технологій, розвиток освітніх ініціатив для підвищення фінансової обізнаності, а також створення академічного підґрунтя з акцентом на

впровадження відкритого банкінгу. Усі ці заходи спрямовані на формування сприятливих умов для появи нових цифрових сервісів та загального покращення доступу до фінансових послуг [53].

Україна впевнено крокує до впровадження відкритого банкінгу. У серпні 2023 року Національний банк України схвалив Концепцію, яка визначає загальний підхід, дорожню карту реалізації та ключові вимоги до впровадження цієї системи. Open Banking передбачає можливість банків надавати третім сторонам - таким як фінтех-компанії чи інші постачальники послуг - доступ до фінансових даних клієнтів через API, за умови отримання попередньої згоди користувача. Це створює передумови для розробки нових, зручних і максимально адаптованих до потреб клієнта цифрових сервісів.

Серед основних переваг відкритого банкінгу варто відзначити можливість користувачів ефективно управляти особистими фінансами, оптимізувати заощадження та інвестиції, здійснювати платежі простіше й швидше, а також підвищення рівня захисту персональних даних. Відповідно до затвердженої дорожньої карти, запуск повноцінної системи Open Banking в Україні заплановано на 1 серпня 2025 року, згідно з положеннями Закону України «Про платіжні послуги» [54].

Варто зазначити, що ініціативу вже активно підтримує приватний сектор. Так, у вересні 2024 року Український Процесинговий Центр (UPC) запустив першу в Україні Open Banking-платформу, яка об'єднує банки та платіжні компанії. Це свідчить про те, що бізнес не чекає завершення державного регулювання, а самостійно стимулює діджиталізацію, що в перспективі може пришвидшити повноцінне впровадження відкритого банкінгу в країні [55].

Національний банк України запровадив Систему електронних платежів (СЕП) для проведення безпечних та оперативних розрахунків у національній валюті між банками та їх клієнтами. Як системно важлива платіжна інфраструктура, СЕП обробляє понад 99% усіх міжбанківських операцій у країні. З квітня 2023 року функціонує оновлена версія СЕП-4, яка працює на

міжнародному стандарті ISO 20022 та підтримує режим 24/7, що дає змогу здійснювати платежі безперервно в режимі реального часу (RTGS) [56].

У грудні 2024 року система оновилася до версії СЕП-4.1, яка запровадила миттєві кредитові перекази. Тепер кошти можуть надходити отримувачу всього за 10 секунд, що значно підвищує швидкість та якість платіжного сервісу в Україні. За 2024 рік кількість платежів користувачів СЕП склала 484 млн, а сума операцій в свою чергу - 241 038 млн грн. Середньо за добу обсяг операцій сягає 1,3 млн платежів, на суму приблизно 658 млрд грн [57].

Е-гривня - це цифрова форма національної валюти, яка випускається Національним банком України. Її впровадження має на меті модернізацію платіжної інфраструктури, підвищення фінансової інклюзії та зміцнення економічної безпеки країни. Завдяки е-гривні громадяни зможуть здійснювати різні типи розрахунків: від переказів і покупок до сплати податків і отримання соціальних виплат. Особливістю цього інструменту є можливість програмування платежів, що дозволяє ефективніше та прозоріше надавати цільову допомогу. Розробка е-гривні триває з 2016 року. При цьому НБУ виступає лише оператором платформи, не маючи доступу до особистих даних користувачів [58].

Одним із ключових напрямів стратегії НБУ є посилення регулювання в сфері кібербезпеки. Використання хмарних технологій відіграє тут важливу роль, адже дозволяє банкам залишатися гнучкими, оперативно впроваджувати інновації та забезпечувати вищий рівень захисту даних. Наприклад, АТ КБ «ПриватБанк» переніс свої ІТ-системи до хмарних сервісів задля безпеки клієнтів, а АТ «УКРСИББАНК» впровадив хмарне рішення Disaster Recovery для забезпечення безперервної роботи. Проте, попри такі ініціативи, загальна готовність українських організацій до кіберзагроз знизилась - з 61% у 2022 році до 52% у 2024-му. Це вказує на нерівномірність рівня кіберзахисту між фінансовим сектором і іншими сферами, що може створювати додаткові ризики для економіки. Тому

питання посилення кіберстійкості залишається одним із головних пріоритетів як для НБУ, так і для держави в цілому [53].

У 2024 році безконтактні технології, зокрема NFC, зайняли провідне місце на платіжному ринку України. Близько 95% усіх безготівкових розрахунків у торговельних точках здійснювались саме завдяки цим технологіям. Варто зазначити, що вже понад 60% платіжних карток, які перебувають в обігу, підтримують безконтактну оплату. Особливо динамічно зростає кількість токенизованих карток - у грудні 2024 року їхня кількість досягла 16,5 мільйона, що на 33% більше, ніж у грудні 2023 року. Тобто, вже кожна четверта активна картка використовує токенизацію для безпечних мобільних платежів. Такий тренд свідчить про високу популярність серед українців швидких і зручних способів оплати, що цілком узгоджується зі стратегією НБУ на розвиток безготівкової економіки [59].

Аналіз динаміки безготівкових карткових операцій упродовж 2020-2024 років засвідчує стійке зростання популярності безготівкових розрахунків серед українців (рис.3.4).

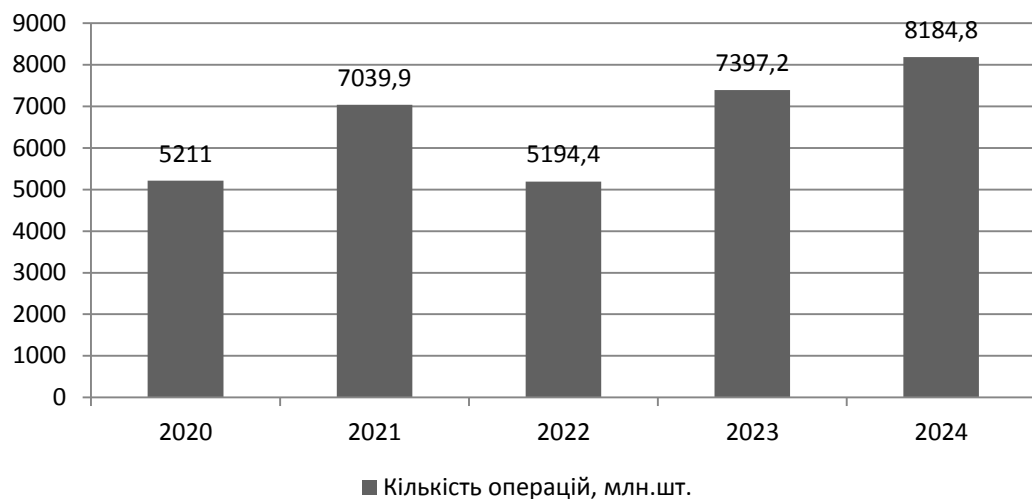

Рис.3.4. Кількість безготівкових операцій з картками, млн шт.

Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [60]

У 2020 році обсяг таких операцій становив 5211 млн, проте вже у 2021 році показник зріс до рекордних 7039,9 млн. Незважаючи на спад у 2022 році

- 5194,4 млн, що, ймовірно, був спричинений кризовими явищами та зовнішніми викликами, тенденція швидко відновилася у 2023 році - до 7397,2 млн операцій. Найбільш показовим є прогноз на 2024 рік, який свідчить про подальший ривок до 8184,8 млн транзакцій.

Це може бути результатом активного впровадження цифрових платіжних інструментів, розвитку фінтех-сервісів, а також збільшення довіри споживачів до електронних платежів. Така динаміка підтверджує, що безготівкові операції впевнено замінюють готівкові кошти в повсякденному житті, наближаючи банківську систему України до світових діджитал-трендів.

Графічне відображення змін у сумарному обсязі безготівкових операцій із використанням платіжних карток упродовж 2020-2024 років на рисунку 3.5, свідчить про впевнене укорінення цифрових фінансових сервісів у повсякденному житті українців.

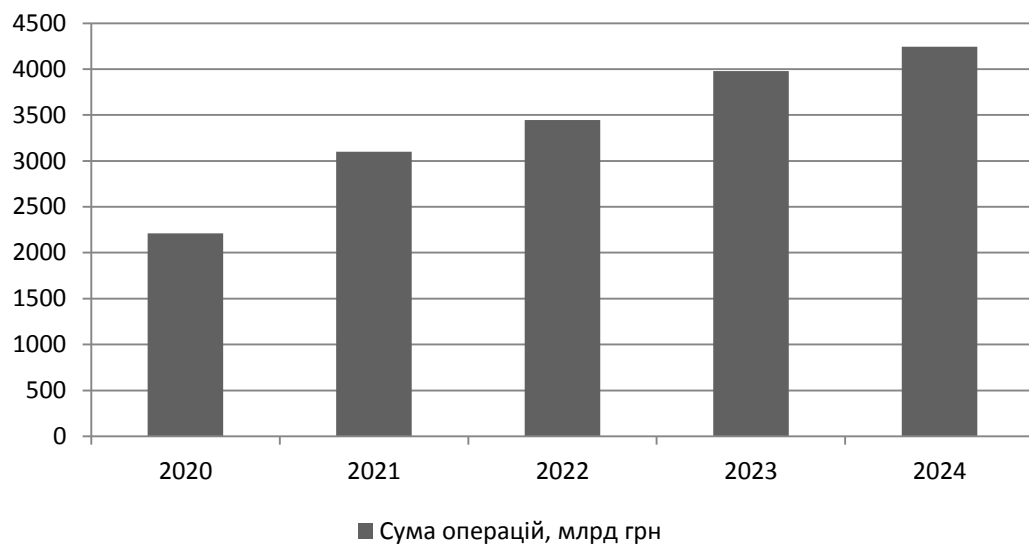

Рис.3.5. Сума безготівкових операцій з картками, млрд грн

Джерело: розраховано та сформовано автором за матеріалами [60]

Якщо у 2020 році загальна сума таких операцій становила 2209 млрд грн, то вже наступного року вона стрімко зросла до 3099,1 млрд грн, демонструючи динамічну адаптацію користувачів до електронних платежів.

У 2022 році темп зростання залишався сталим, і показник досяг 3443,9 млрд грн, що є чітким індикатором сталого переходу до безготівкового

розрахунку навіть у період значних викликів для економіки. У 2023 році відбулося подальше зміцнення цифрової платіжної інфраструктури, й обсяг операцій піднявся до 3980 млрд грн. Прогноз на 2024 рік передбачає подальше розширення - до 4243,5 млрд грн, що підтверджує зростання довіри до банківських сервісів, зручності фінтех-продуктів і системне віддалення від готівкового обігу.

28 березня 2025 року в Україні відбулася подія, що є важливою для цифрового банкінгу - церемонія вручення нагород у межах премії FinAwards-2025, яка традиційно визначає найуспішніших гравців фінансового ринку. У результаті багаторівневої оцінки першість здобув додаток *bank24*, який став лідером завдяки інноваційному підходу та зручності для клієнтів. Друге місце виборов АТ «ПУМБ», підтвердивши свій стабільний розвиток у цифровому напрямі. А от третю позицію розділили два популярні додатки - *monobank* і *Приват24*, отримавши однакову кількість голосів, що лише підкреслює високу конкуренцію та довіру користувачів до цих платформ. Цей рейтинг - своєрідний орієнтир для українських банків, які прагнуть не просто дотримуватись трендів, а створювати їх [61].

Українські банки активно впроваджують цифрові рішення, пристосовуючись до викликів часу та зростаючих очікувань клієнтів.

АТ КБ «ПриватБанк» залишається одним з визначних провідників діджитал-трансформацій. Його мобільний додаток *Privat24* охоплює широкий спектр сервісів - від купівлі ОВДП і страхування до ідентифікації через *BankID* і біометрію. Активно використовуються чат-боти: лише у *Viber* бот АТ КБ «ПриватБанк» обслуговує сотні тисяч користувачів. Окремо варто відзначити перенесення ІТ-інфраструктури банку в закордонне хмарне середовище - понад 3,5 тис. серверів і 6 петабайт даних було переміщено менш ніж за півтора місяці, що забезпечило надійний захист клієнтських даних та безперебійність роботи. Це рішення було визнане *Euromoney* найкращим цифровим кейсом 2023 року [62].

Монобанк - перший український необанк, який працює без фізичних

відділень, повністю в цифровому форматі. Його мобільний додаток вирізняється простотою та зручністю користування. Серед інноваційних функцій – Shake2Pay, що дозволяє переказувати кошти, просто струснувши телефони поруч. "Банка" – зручний інструмент для збору коштів на спільні цілі. Також можна виділити елементи гейміфікації, включаючи кешбек, персоналізовані пропозиції та інтерактивну аналітику витрат. Ще додаток підтримує віджети для швидкого доступу до основних функцій прямо з екрана смартфона. Монобанк активно пропонує розстрочки та кредитні продукти, що особливо приваблює молодь [63].

АТ «Ощадбанк» також демонструє прогрес у діджиталізації. Його застосунок Ощад 24/7 підтримує оплату через Google Pay, Apple Pay і власний NFC-сервіс ОщадPAY, що дозволяє підприємцям приймати оплату смартфоном. Активно розвивається напрямок кредитування малого та середнього бізнесу – портфель кредитів перевищив 102 млрд грн. Водночас банк запроваджує програму "Моя безбар'єрність", орієнтовану на підвищення доступності банківських послуг для всіх категорій населення [64].

АТ «ПУМБ» фокусується на спрощенні банківських послуг для ФОПів. Кредити до 1,5 млн грн можна отримати повністю онлайн, включаючи інтеграцію з "Дією". Банк також підтримує мобільні гаманці та пропонує гнучкі IT-рішення через REST API для інтеграції з іншими сервісами [65].

АТ «Райффайзен Банк» робить акцент на міжнародних операціях. Запроваджено технологію SWIFT GPI для відстеження валютних переказів у режимі реального часу. Крім того, мобільний застосунок Raiffeisen Online містить функцію аналітики витрат, що дозволяє користувачам контролювати фінанси. Для бізнес-клієнтів запущено Neobank - зручне рішення для ФОП і компаній з окремим доступом для бухгалтера [66].

АТ «СЕНС БАНК» позиціонує себе як технологічно орієнтований банк. Його застосунок Sense SuperApp поєднує особисті та бізнес-фінанси в одному інтерфейсі. Можна відкривати цифрові картки, оплачувати податки,

купувати військові облігації, а також делегувати доступ бухгалтеру. Банк використовує штучний інтелект для персоналізації сервісів - наприклад, у програмі лояльності Cash'u Club, що підлаштовується під індивідуальні вподобання клієнтів [67].

Таким чином, провідні банки України демонструють гнучкість, інноваційність і соціальну відповідальність, що сприяє побудові сучасної та стійкої банківської системи в умовах цифрової трансформації.

Незважаючи на суттєвий прогрес у цифровій трансформації, українські банки продовжують стикатися з низкою серйозних викликів та ризиків, які можуть стримувати їх розвиток і впливати на стійкість фінансової системи.

Кіберзагрози залишаються одним із ключових ризиків. Зі зростанням цифровізації банківських послуг зростає і кількість спроб несанкціонованого доступу до даних клієнтів, DDoS-атак та фішингу. Це вимагає постійних інвестицій у кіберзахист, модернізацію інфраструктури безпеки, а також навчання персоналу. Особливо небезпечними є цілеспрямовані кібератаки в умовах війни, коли фінансова система стає об'єктом з особливим рівнем загроз.

До цих викликів додаються ще кадрові проблеми, зокрема дефіцит висококваліфікованих ІТ-фахівців у банківській сфері. Через військову мобілізацію, трудову міграцію та конкуренцію з приватними ІТ-компаніями, банки змушені витрачати більше ресурсів на утримання та навчання персоналу, що впливає на стабільність проєктів цифрової трансформації.

Ще одним серйозним викликом є низький рівень цифрової грамотності серед частини населення, особливо в регіонах або серед старшого покоління. Це стримує поширення цифрових сервісів, змушує банки зберігати офлайн-канали обслуговування, що ускладнює перехід до повністю цифрової моделі.

Окрім того, існує недовіра до цифрових продуктів, страх перед шахрайством і втратою коштів, що потребує комплексних комунікаційних стратегій для підвищення обізнаності клієнтів.

Також не варто ігнорувати економічну нестабільність, що впливає на платоспроможність клієнтів, обсяги кредитування та загальний попит на фінансові послуги. Знецінення національної валюти, інфляція та падіння доходів населення створюють додаткові ризики для банків, які змушені переглядати кредитні стратегії, впроваджувати антикризові програми підтримки та посилювати ризик-менеджмент.

Дослідивши ключові тенденції цифрової трансформації, проаналізувавши передовий міжнародний досвід банківських установ та оцінивши поточний стан цифровізації банківської системи України, можна сформулювати низку практичних рекомендацій. Вони базуються на успішних кейсах різних країн світу та враховують українські реалії, що дозволяє адаптувати найкращі світові практики до національного ринку фінансових послуг. Нижче наведено перелік рекомендацій, а саме:

1. Підтримання моделі "phygital" (фізичне + цифрове), що все ж таки дозволить зберегти офлайн-доступ для людей з низькою цифровою грамотністю, поєднуючи цифрові технології з людською підтримкою.
2. Партнерство з BigTech та фінтехкомпаніями - за прикладом Сінгапуру, США. Необхідно активніше створювати платформи співпраці між банками та IT-компаніями, для впровадження різноманіття корисних послуг, нових функцій, оцінюючи стрімку плинність трендів та вподобань користувачів, задля вдоволення потреб всіх груп населення. Наприклад, впровадження функцій "Saving Pockets" як у Trust Bank (Сінгапур).
3. Гейміфікація та UX (напрямок дослідження досвіду користувачів), які є гарними стратегіями, щоб зацікавити залучення населення, адже коли на ринку існує багато пропозицій, користувачі звертаються до тих, що є найвигіднішими та інтуїтивно зрозумілими. За прикладом Monzo (Велика Британія), українські банки повинні розвивати інтерфейсну гнучкість, цікаві послуги по типу "Shake2Pay", та навіть банківські чати з елементами гри.
4. Розширення застосування роботизованої автоматизації процесів (RPA) для бек-офісу дозволить українським банкам зменшити навантаження на

персонал і пришвидшити обслуговування, але повинен бути присутній чіткий контроль за якістю та безпекою даних систем.

6. Фокус на "super-app" - досвід Alipay, WeChat Pay. Українські банки можуть створити національні супердодатки, які об'єднують банкінг, побутові послуги, держпослуги, страхування тощо в одному додатку.

7. Побудова цифрової грамотності - приклад Індії. Запустити національні освітні ініціативи, схожі до Indian Digital Financial Literacy Mission, орієнтовані на пенсіонерів, ветеранів, мешканців сіл.

8. При розгортанні ШІ-алгоритмів у банках важливо, як у США, впроваджувати моделі ШІ, навчати їх, для того щоб значно зменшити можливі ризики упереджених рішень і покращити прозорість.

9. Не можливо не згадати "Green banking", а також варто наголосити на важливість цієї тенденції як на шляху до боротьби з екологічними проблемами, так і для інтеграції України в стандарти ЄС. Українським банкам доцільно створювати екологічні цифрові продукти, які оцінюють, наприклад, вуглецевий слід транзакцій, інтегруються з додатками сталого розвитку.

10. Варто розвивати власні українські технології та протоколи для фінансових сервісів, щоб зменшити залежність від іноземних хмарних сервісів, збільшити захищеність банківського сектору від кіберзагроз.

Як підсумок, Україна має потужний потенціал для цифрової революції у банківській сфері. Успіх залежатиме від здатності адаптувати глобальні інновації до локального контексту, впроваджуючи їх через інклюзивність, стійкість і стратегічне бачення.

3.2. Удосконалення системи управління ризиками в банківському секторі

У сучасних умовах війни та економічної нестабільності управління ризиками в банківському секторі України набуває особливої ваги.

2022 рік ознаменувався зростанням кредитного та макроекономічного ризиків, що позначилось на капіталі та якості активів банків. Водночас ефективні дії щодо ліквідності допомогли зберегти стабільність системи.

Попри складну ситуацію, банки продовжили виконувати ключові функції, зберігаючи операційну безперервність та підтримуючи економіку. Це свідчить про гнучкість ризик-менеджменту та адаптивність регуляторних механізмів, зокрема з боку НБУ.

Головна мета системи управління ризиками - зниження впливу загроз і ефективне реагування на нові виклики. Зміна структури ризиків, спричинена війною, змусила регулятора оновити підходи до нагляду, що вимагає від банків гнучкості та переосмислення традиційних моделей управління ризиками.

Міжнародна система банківського регулювання формувалася під впливом криз та нових загроз, що постали перед глобальною фінансовою системою. Основу цього процесу склали Базельські угоди, ініційовані Базельським комітетом. Вони закріпили базові принципи управління банківськими ризиками й постійно оновлювались із метою зміцнення фінансової стійкості.

Таким чином, Базель I, запроваджений у 1988 році, започаткував глобальний підхід до капітального регулювання, зосередившись на кредитному ризику.

Було встановлено єдину вимогу: банки повинні тримати капітал у розмірі не менше 8% від активів, зважених на ризик. Це стало відправною точкою для подальшого розвитку стандартів [68].

Натомість Базель II, що вийшов у 2004 році, ускладнив підхід до управління ризиками. Окрім кредитного, охоплював також ринковий і операційний ризики. Впроваджено три ключові компоненти: розрахунок мінімального капіталу, посилення наглядової ролі регулятора та підвищення прозорості через розкриття даних. Банки отримали змогу використовувати власні моделі для оцінки ризиків, за умови дотримання вимог [68].

В свою чергу, Базель III (2010–2011) став реакцією на глобальну фінансову кризу. Його мета - посилити стійкість банків за рахунок підвищення якості капіталу, введення нових коефіцієнтів ліквідності (LCR і NSFR), обмеження левериджу та створення буферів капіталу на випадок стресових ситуацій [68].

Базель IV (також відомий як завершальний етап реформ Базеля III) уточнив методики оцінки ризиків. Було оновлено стандартизований підхід до кредитного та операційного ризиків, обмежено надмірне використання внутрішніх моделей (через "вихідну межу") та інтегровано нові ризики, зокрема пов'язані з ESG-факторами й цифровими активами [68].

Кожна нова версія Базеля стала відповіддю на недоліки попередньої. Якщо Базель I був надто простим, то Базель II - недостатньо ефективним у запобіганні кризі. Базель III посилив вимоги, а Базель IV актуалізував правила з урахуванням нових викликів.

Рекомендації Базельського комітету щодо ефективного банківського нагляду є базовим орієнтиром для побудови надійної системи контролю за банками. Вони визначають повноваження наглядових органів, підходи до оцінки ризиків та пруденційні вимоги, створюючи універсальний стандарт, який сприяє стабільності фінансового сектору. Для України впровадження цих принципів є критично важливим: це не лише шлях до підвищення надійності банківської системи, але й важлива умова євроінтеграції. Національний банк активно адаптує підходи Базельського комітету, враховуючи як міжнародний досвід, так і вітчизняні реалії. Оновлена версія принципів враховує виклики пандемії, кіберзагрози, кліматичні ризики та

цифрову трансформацію. Можна побачити, як зросла увага до операційної стійкості, корпоративного управління, якості внутрішнього контролю та прозорості бізнес-моделей банків [68].

Ключовим є не лише дотримання формальних вимог, а й впровадження культури управління ризиками. Український банківський сектор має не просто пристосуватися до міжнародних стандартів, а інтегрувати їх у повсякденну практику, забезпечуючи реальну стійкість і прозорість фінансової системи.

Нові підходи Базеля III зосереджуються на посиленні ролі базового капіталу як захисного інструмента від фінансових втрат. НБУ поступово підвищує вимоги до достатності регулятивного капіталу: з 8,5% у другій половині 2024 року до 10% із середини 2025-го. Це забезпечує збалансований підхід - підтримку кредитування поряд із фінансовою стійкістю. Додатково впроваджується коефіцієнт левериджу - індикатор, що показує рівень капіталу першого рівня без коригування на ризик-вагу активів, слугуючи ще одним інструментом контролю. Щодо змін з боку ліквідності, основними індикаторами стали LCR - для короткострокових зобов'язань, і NSFR - для довгострокових активів. Обидва мають забезпечити принаймні 100% покриття стабільними ресурсами. Паралельно, через механізм ICAAP, НБУ зобов'язує банки системно оцінювати свою ліквідність і адаптувати її до стратегії, рівня ризиків та ризик-апетиту, що формує основу для стійкого управління ресурсами [69].

У контексті підвищення вимог особливої уваги набувають внутрішні процеси та інструменти. Так, наприклад, ICAAP - це внутрішній механізм банку, спрямований на оцінку достатності капіталу для покриття всіх суттєвих ризиків, що виникають у звичайних і стресових умовах. Він є важливою складовою системи ризик-менеджменту та корпоративного управління, особливо для банків, що діють у межах європейського нагляду. НБУ поступово імплементує вимоги ICAAP відповідно до європейських стандартів, зокрема у межах Постанови № 161 [70].

ICAAP має дві складові: економічну (внутрішня оцінка капіталу на рік уперед) та нормативну (дотримання регулятивних вимог). Він не лише формує у банку стратегічне бачення власних ризиків, а й є підґрунтям для зовнішньої перевірки у межах SREP - процесу наглядової оцінки. У межах SREP регулятор оцінює рівень ризиків, бізнес-модель, капітал і ліквідність, а також встановлює додаткові вимоги до капіталу (P2R, P2G) [70,71].

НБУ встановив графік поетапного впровадження ICAAP - з підготовки документації у 2023 році до тестових звітів у 2024-му. В умовах війни реалізація цих вимог є складною, особливо для менших банків, які потребують інвестицій у системи та фахівців. Проте ефективно впроваджений ICAAP зміцнює здатність установи до самостійного управління ризиками [70].

ILAAP є аналогом ICAAP, але в контексті ліквідності. Він гарантує, що банк підтримує належний рівень ліквідності навіть за несприятливих умов. Процес охоплює стрес-тестування, формування буферів ліквідності, інтеграцію в бізнес-планування та відповідальність правління за управління цим ризиком. З 2025 року банки мають щороку подавати звіти ILAAP до НБУ, а до кінця 2024-го - сформувати внутрішні документи. Як і у випадку з капіталом, регулятор очікує системного підходу до ліквідності, де ризики мають бути чітко визначені, оцінені й покриті [72].

Узгоджена реалізація ICAAP та ILAAP формує основу для цілісного управління капіталом і ліквідністю, що критично важливо для стійкості банків у турбулентних умовах.

Ефективний ризик-менеджмент у банках базується на поєднанні аналітичних інструментів, здатних моделювати вплив несприятливих умов. Серед найпоширеніших - Value-at-Risk (VaR), стрес-тестування та сценарний аналіз. Так VaR дозволяє кількісно оцінити можливі фінансові втрати в межах певного часу з заданою ймовірністю. Використовується для валютного, процентного та ринкового ризиків. Хоча раніше метод обмежено застосовувався в Україні через нестабільність ринку, нині він набуває

більшої популярності. До його плюсів - зрозумілість та універсальність, але недоліком є слабка точність у разі екстремальних подій [73].

Стрес-тестування імітує вплив кризових факторів - таких як зміна валютного курсу або процентної ставки - на фінансову стійкість банку. НБУ активно застосовує цей метод для оцінки вразливості найбільших банків до шоків, моделюючи сценарії погіршення якості кредитного портфеля або девальвації гривні [74].

Сценарний аналіз використовується для прогнозування наслідків нетипових або важко кількісно вимірюваних подій, зокрема ризик ліквідності, ESG-ризиків чи стратегічних викликів. Цей метод допомагає банкам краще розуміти потенційні наслідки змін у зовнішньому середовищі та формувати резерви на випадок реалізації негативного сценарію [75].

Кредитний ризик управляється за допомогою комплексної системи інструментів. Скоринг дозволяє автоматично оцінити платоспроможність клієнтів, особливо в роздрібному кредитуванні.

Лімітування встановлює граничні обсяги на операції, позичальників і галузі, що запобігає надмірній концентрації ризику. Резервування передбачає створення фінансового буфера на випадок дефолтів, що забезпечує стабільність банку. Успішне управління кредитними ризиками вимагає узгодженого використання цих підходів протягом усього кредитного циклу - від видачі до повернення коштів [76].

Хеджування ринкових ризиків допомагає банкам нейтралізувати вплив коливань ринку, трансформуючи ризики у прийнятну форму. Головне знайти баланс між ефективністю хеджування та витратами на нього [77].

Цифрові інструменти - RegTech та SupTech - стають основою сучасного ризик-менеджменту. Вони дозволяють автоматизувати звітність, контроль та дотримання регуляторних вимог, одночасно посилюючи прозорість і ефективність. НБУ підтримує впровадження таких рішень через взаємодію з учасниками ринку [78].

Втім, цифровізація - не лише ресурс, а й виклик. Разом із новими можливостями вона створює загрозу кіберризиків, що вимагає посиленої уваги до безпеки, інвестицій у ІТ-системи та гнучких стратегій реагування.

Стан системи управління ризиками в банківському секторі України демонструє як помітні здобутки, так і ряд вразливостей, що детально проаналізовано у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз стану ризик-менеджменту в Україні

S – Сильні сторони	W – Слабкі сторони
1) НБУ впроваджує сучасні вимоги, що зміцнює фундамент пруденційного нагляду. 2) Поетапне впровадження стандартів Базеля III, адаптація до вимог ЄС сприяють прозорості та стабільності. 3) Чітка структура управління ризиками в банках, активна роль НБУ в макропруденційному контролі.	1) Брак ресурсів та технологічних рішень у багатьох банках ускладнює впровадження повноцінних систем ризик-менеджменту. 2) Виїзд кваліфікованих кадрів за кордон, нестача фахівців у сфері ІТ та кібербезпеки послаблює ефективність внутрішнього контролю. 3) Недостатній рівень ІТ-захисту в н установах створює потенційні точки проникнення для кіберзагроз.
O – Можливості	T – Загрози
1) Впровадження RegTech та SupTech посилює аналітику ризиків, автоматизує моніторинг і звітність. 2) Сучасні моделі прогнозування дозволяють глибше оцінювати ризики та реагувати на них проактивно. 2) Залучення капіталу ззовні дає змогу банкам зміцнювати позиції, впроваджувати нові технології та підвищувати стійкість до криз.	1) Продовження бойових дій загострює макроекономічні ризики, підриває довіру та послаблює фінансову стійкість. 2) Погіршення платоспроможності позичальників, зростання частки проблемних активів та зниження прибутковості банків. 3) Активізація хакерських атак на фінансовий сектор становить пряму загрозу для безперервності операцій та репутації установ.

Джерело: сформовано автором на основі власних спостережень

Успішне управління ризиками вимагає підходу, який враховує всі ці чинники та передбачає розвиток гнучкої, адаптивної системи контролю в умовах високої динаміки ризикового середовища.

Система управління ризиками в банківській сфері України має міцну регуляторну підтримку та перспективи для цифрового зростання, однак її

подальша ефективність залежатиме від подолання внутрішніх слабкостей та реагування на зовнішні виклики.

Підсумовуючи, варто звернути увагу на те, що зміцнення національної банківської системи та її інтеграція у глобальний фінансовий простір потребують стратегічного оновлення системи управління ризиками.

Серед першочергових пріоритетів удосконалення вирізняються такі напрями:

1. Гармонізація з міжнародними стандартами. Україна послідовно адаптує банківське регулювання до вимог Basel III та європейського законодавства. Це включає оновлення капітальних вимог, підвищення ліквідності та посилення пруденційного нагляду. Таке наближення не лише підвищує стабільність, а й відкриває перспективи євроінтеграції.
2. Удосконалення стрес-тестування в умовах війни. Моделювання кризових сценаріїв має враховувати специфіку воєнного контексту - руйнування інфраструктури, зміну платоспроможності регіонів, внутрішню міграцію. НБУ вже відновив цю практику, проте важливо системно оновлювати підходи до оцінки вразливостей.
3. Посилення кібербезпеки та створення єдиної платформи обміну загрозами. У відповідь на зростаючі кіберризики доцільно формувати централізовану систему комунікації між банками, регулятором та галузевими структурами. Публічно-приватне партнерство та обмін даними щодо атак сприятимуть підвищенню національної кіберстійкості.
4. Розвиток кадрового потенціалу та професійної сертифікації. Дефіцит кваліфікованих фахівців, особливо у сфері кібербезпеки та управління ризиками, вимагає системного підходу до навчання. Інвестиції в персонал, впровадження міжнародних програм сертифікації та підвищення кваліфікації мають стати основою довгострокової кадрової політики.

Завдяки їх послідовному впровадженню, український банківський сектор зможе не лише зберегти свою стійкість, а й вийти з кризи сильнішим,

інноваційнішим та більш конкурентоспроможним. Саме ці кроки створюють передумови для довіри, стабільності та майбутнього економічного зростання.

Висновок до 3 розділу

У розділі було розглянуто два ключові напрями розвитку банківської системи України - цифрову трансформацію та вдосконалення системи управління ризиками. Обидва напрямки є стратегічно важливими в умовах нестабільності, війни та глобальних викликів, оскільки визначають здатність фінансової системи забезпечити безперервність, безпеку та ефективність обслуговування економіки та громадян. Було встановлено, що світова банківська галузь переживає перехід до нових напрямів розвитку, де основними тенденціями виступають штучний інтелект, машинне навчання, відкритий банкінг, цифрові гаманці, блокчейн, супердодатки, гейміфікація та персоналізація на основі Big Data. Приклади Revolut, Monzo, Nubank, Trust Bank та WeBank свідчать про успішну реалізацію цифрових стратегій, які забезпечують високу залученість клієнтів і підвищення прибутковості. Так, чисті процентні доходи цифрових банків за період 2018–2024 років зросли з 0,93 трлн доларів до 1,5 трлн доларів, що вказує на сталу фінансову ефективність цифрової моделі.

Цифрова трансформація банківської системи України також демонструє помітний прогрес. За підсумками 2024 року, в Україні було здійснено 8184,8 млн безготівкових карткових операцій, а їх загальна сума склала 4243,5 млрд грн. Це свідчить про зростання довіри до цифрових фінансових інструментів. У грудні 2024 року кількість токенизованих карток сягнула 16,5 млн, що на 33% більше, ніж роком раніше. Національний банк України запровадив оновлену версію СЕП-4.1 з можливістю миттєвих

переказів (до 10 секунд), яка обробила 484 млн платежів на загальну суму 241 038 млн грн.

Водночас, реалізація концепції Open Banking набуває реальних обрисів: у серпні 2023 року НБУ затвердив відповідну концепцію, а запуск повноцінної системи заплановано на 1 серпня 2025 року. Також ведеться розробка е-гривні, як державного інструменту цифрових розрахунків, що забезпечить нову якість державних і соціальних послуг.

Активно працюють над цифровими рішеннями й провідні банки України. Зокрема, додаток *abank24* здобув перше місце в рейтингу FinAwards-2025. Monobank залишається лідером серед необанків, АТ КБ «ПриватБанк» визнаний за наймасштабнішу хмарну трансформацію, а АТ «Ощадбанк» і АТ «ПУМБ» розвивають сервіси для малого бізнесу, готуючи інфраструктуру для масової діджиталізації. Усі ці ініціативи реалізуються в умовах високих ризиків, серед яких домінують кіберзагрози, брак ІТ-кадрів, низька цифрова грамотність населення та макроекономічна нестабільність.

В умовах повномасштабної війни, загроз кібербезпеці та нестабільності макросередовища ризик-менеджмент набуває ключового значення. Україна поступово адаптує вимоги Базельських угод, зокрема Базель III, які посилюють капітальні та ліквідні вимоги, інтегрують нові ризики (ESG, цифрові активи), а також запроваджують нові інструменти: ICAAP (оцінка достатності капіталу), ILAAP (оцінка ліквідності), SREP (процес наглядової оцінки).

Згідно з графіком НБУ, уже з 2025 року банки зобов'язані щорічно подавати звіти ILAAP, а з 2024-го - тестувати ICAAP. Це дозволить впровадити системне управління стійкістю банків як до фінансових, так і до нефінансових ризиків. Водночас вже зараз банки в Україні використовують інструменти кількісної оцінки ризиків - Value-at-Risk, стрес-тестування, сценарний аналіз, а також впроваджують RegTech та SupTech для автоматизації нагляду та звітності.

У сфері кредитного ризику застосовуються скоринг, лімітування, резервування, а для ринкових ризиків - хеджування. SWOT-аналіз, представлений у підрозділі, засвідчив наявність сильного регуляторного каркасу, але водночас - нестачу ресурсів, недостатню кіберстійкість, нестабільну платоспроможність позичальників і високі макроекономічні ризики.

Отже, цифровізація та управління ризиками є двома невід'ємними напрямками розвитку банківського сектору України. Поєднання інноваційного прориву з посиленням контролем за ризиками - це не просто реакція на поточні виклики, а фундамент для майбутнього зростання.

Саме стратегічна інтеграція цифрових технологій у структуру управління ризиками забезпечить українським банкам стійкість, конкурентоспроможність і довіру клієнтів у період трансформацій. Україні до снаги не лише наслідувати світові тренди, а й формувати власні рішення, що відповідатимуть унікальному контексту її розвитку.

ВИСНОВКИ

У процесі написання кваліфікаційної роботи було всебічно розглянуто теоретичні, нормативно-правові, методологічні та прикладні аспекти функціонування банківської системи України в умовах економічної нестабільності, а також проаналізовано ключові напрями її трансформації в умовах нових викликів. Отримані результати дозволяють зробити низку узагальнюючих висновків і практичних пропозицій, що становлять інтерес як з наукової, так і з прикладної точки зору.

Теоретичні засади банківської діяльності свідчать про те, що банківська система є невід'ємною частиною фінансового ринку, що виконує ряд важливих функцій: трансформаційну, емісійну та стабілізаційну. Саме через механізми банківської системи реалізується монетарна політика держави, відбувається перерозподіл фінансових ресурсів, забезпечується платоспроможність суб'єктів господарювання та населення, що в сукупності сприяє стабільності національної економіки. Встановлено, що банківська система України має дворівневу структуру, де центральне місце належить Національному банку України, який виконує функції регулятора, емісійного центру, наглядача та стабілізатора, тоді як другий рівень представлений комерційними банками, що безпосередньо взаємодіють із фізичними та юридичними особами, забезпечуючи розрахунково-кредитне обслуговування.

У роботі проаналізовано основні кількісні та якісні показники розвитку банківської системи у 2020–2025 роках, що дозволило охарактеризувати її поточний стан. За цей період простежується тенденція до зниження кількості банківських установ, зростання рівня концентрації активів у найбільших банках, підвищення частки державних банків у банківському секторі. Разом з тим, завдяки заходам, вжитим НБУ, зокрема посиленню регулювання та нагляду, адаптації до стандартів Базеля, зростанню вимог до капіталізації банків, вдалося зберегти функціональність банківської системи навіть в

умовах повномасштабної війни. Значну роль відіграли також нові підходи до управління ліквідністю, впровадження можливості резервування коштів у формі ОВДП, що сприяло підвищенню фінансової стійкості.

Особливу увагу приділено аналізу основних ризиків, з якими зіштовхується банківська система: це кредитні, валютні, операційні, інфляційні, кібер- та IT-ризиків. Значна частина ризиків була зумовлена як макроекономічними шоками, так і загрозами, пов'язаними з війною, включаючи зниження економічної активності, втрату ринків, зменшення попиту на банківські послуги, зміну споживчих і заощаджувальних звичок населення. Разом із тим, українські банки продемонстрували здатність до адаптації - було оперативно змінено стратегії управління ризиками, впроваджено нові цифрові інструменти, зміцнено системи внутрішнього контролю.

У роботі визначено сучасні напрями розвитку банківської системи України, серед яких провідну роль відіграє цифровізація. Досліджено, що в умовах війни саме цифрові канали обслуговування стали ключовими у забезпеченні безперервності банківських операцій, а також зручності для клієнтів.

Широке впровадження мобільних застосунків, відкритого банкінгу, хмарних технологій, інструментів BigData та штучного інтелекту сприяє підвищенню ефективності банківської діяльності та зменшенню операційних витрат. Водночас банки активно інтегруються в екосистеми фінансових послуг, розширюючи спектр продуктів через співпрацю з фінтех-компаніями.

Окремо розглянуто напрям удосконалення системи управління ризиками. Впровадження європейських стандартів банківського нагляду та управління капіталом забезпечує підвищення прозорості, стійкості та інституційної надійності банків. На цьому фоні особливої актуальності набувають освітні ініціативи з підвищення фінансової грамотності, стимулювання довіри до банківської системи та розвитку культури заощаджень.

На основі проведеного аналізу сформульовано низку практичних пропозицій. Зокрема, рекомендовано посилити інтеграцію банківської системи України в європейський фінансовий простір шляхом приєднання до міжнародних платіжних систем та ініціатив (зокрема SEPA), активізувати процеси залучення іноземного капіталу, створити регуляторні передумови для розвитку цифрових необанків, оптимізувати кредитні програми для реального сектору економіки. Водночас важливим кроком у подальшому розвитку банківської системи має стати розробка дієвих механізмів фінансування відновлення країни після війни за участі банків як фінансових посередників та координаторів інвестицій.

Отримані в ході дослідження результати мають як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути використані у діяльності банківських установ для розробки стратегічних планів розвитку, в практиці Національного банку України при формуванні пріоритетів регуляторної політики, а також у навчальному процесі для підготовки фахівців з банківської справи. Комплексне дослідження сучасного стану банківської системи та окреслення перспектив її розвитку дозволяє стверджувати, що попри всі труднощі, банківський сектор України залишається стійким, адаптивним і стратегічно важливим для відновлення та сталого зростання національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківська система: навчальний посібник : навч. посіб. / Н. Ситник та ін. ; ред. Н. Ситник. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2020. 580 с.
2. Стойка В. С. Теоретичні підходи до визначення сутності банківської системи та її ролі в економіці країни. *Науковий вісник ужгородського національного університету. економіка*. 2010. Вип. 30. С. 202–209.
3. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / О. Дзюблюк та ін. ; ред. О. Дзюблюк. Тернопіль : «Вектор», 2012. 462 с.
4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121III : станом на 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
5. Кириленко В. Система та перспективи її розвитку в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2010. Т. 9, № 3. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/363/0>.
6. Коваленко В. Трансформаційні напрями розвитку банківської системи України. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 286–295.
7. Онищенко Ю. І. Банківська система як об'єкт системних досліджень. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. 2008. Вип. 5 (20), ч. 2. С. 72–79.
8. Златіна Н. Теоретично-правова основа визначення поняття банківської системи. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2013. Вип. 4. С. 49–52.
9. Благун І. І. Місце банківської системи в соціально-економічній системі України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 6(1). С. 162–165.

10. Адамик Б. Теоретико-методичні засади впливу процесів глобалізації на банківську систему України. Економічний аналіз. 2009. Вип. 4. С. 105–111.
11. Прокопенко Н., МIRONЧУК В., ШЕПЕЛЬ І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556>.
12. Мельник С., Шевченко Н., Висоцька І. Банківська система: навчальний посібник у схемах і таблицях / ред.: Є. М. Рудніченко, М. І. Копитко. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 184 с.
13. Банківська система: підручник / М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.; за ред. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
14. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
15. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
16. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.
17. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
18. Проблеми формування правової держави в Україні: матеріали круглого столу. Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021. 120 с.
19. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
20. Національний банк України. Ключові напрями євроінтеграційного руху Національного банку в 2022 році. Київ: НБУ, 2022. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/klyuchovi-napryami-yevrointegratsiynogo-ruhu-natsionalnogo-banku-v-2022-rotsi>.

21. Національний банк України. Політика Національного банку України щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/politika-natsionalnogo-banku-ukrayini-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>.
22. Міністерство фінансів України. Мінфін: за минулий тиждень підприємства отримали 933 кредити на 2,4 млрд грн за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9%». Київ: Мінфін, 2025. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_minulii_tizhden_pidpriiemtsi_otrimali_933_kredit_i_na_24_mlrld_grn_za_derzhprogramoiu_dostupni_kredit_i_5-7-9-5049.
23. Economics of a Country Amid Global Challenges: матеріали міжнародної конференції, вересень 2024. Одеса: ОНУ, 2024. С. 218. URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/fmvps/kaf_svit_gos_mij_eko_vidno_sin/mijnarodni_proekti/Economics_of_a_Country_Amid_Global_Challenges_September_2024.pdf#page=218.
24. Даниленко Ю. Побоєнні виклики та можливості розвитку банківської системи в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-14>.
25. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>.
26. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.
27. Національний банк України. Наглядова статистика: показники діяльності банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>.

28. Національний банк України. Консолідована фінансова звітність НБУ за 2020–2024 роки. URL: <https://v.gd/7FEAVQ>.
29. Національний банк України. Оперативні дані, що характеризують ліквідність банківської системи та чинники її зміни. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/fm-liquidity>.
30. Національний банк України. Фінансові ринки. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets>.
31. Національний банк України. Архів рішень щодо облікової ставки. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish>.
32. Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. Київ: Держстат, 2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
33. Національний банк України. Курс гривні до іноземних валют. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates>.
34. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
35. Appinventiv. Digital Transformation in Banking: Benefits, Trends & Challenges. 2025. URL: <https://appinventiv.com/blog/digital-transformation-in-banking/>.
36. Deloitte. Digital Banking Maturity 2024. URL: <https://www.deloitte.com/ce/en/industries/financial-services/research/digital-banking-maturity-2024.html>.
37. IBM. Що таке цифрова трансформація у банківській сфері? URL: <https://www.ibm.com/think/topics/digital-transformation-banking>.
38. Veritis. 8 Factors That Drive Digital Transformation in Banking Industry. 2025. URL: <https://www.veritis.com/blog/8-factors-that-drive-digital-transformation-in-banking-industry/>.
39. Forbytes. Digital Banking Trends to Watch in 2025. 2025. URL: <https://forbytes.com/blog/digital-banking-trends/>.
40. ebankIT. Digital Banking Trends and Predictions Report 2025. URL: <https://www.ebankit.com/digital-banking-insights/digital-banking-trends-and-predictions-report-2025>.

41. Deloitte. Indian Banks Surpassed the Global Average but Have the Potential to Rise Further. 2024. URL: <https://www.deloitte.com/in/en/about/press-room/indian-banks-surpassed-the-global-average-but-have-the-potential-to-rise-further.html>.
42. InstantPay. Digital Banking Units: Transforming India's Financial Landscape. 2024. URL: <https://www.instantpay.in/blog/2024/12/24/digital-banking-units/>.
43. Bayraktar Attorneys. Exploring the Rise of Digital Banking in Turkey: Trends and Innovations Shaping the Future of Finance. 2025. URL: <https://www.bayraktarattys.com/exploring-the-rise-of-digital-banking-in-turkey-trends-and-innovations-shaping-the-future-of-finance>.
44. Akbank. A Bank from Turkey Has Been Named World's Best Digital Bank for the First Time as Part of Euromoney Awards. 2025. URL: <https://www.akbankinvestorrelations.com/en/news/detail/A-bank-from-Turkey-has-been-named-Worlds-Best-Digital-Bank-for-the-first-time-as-part-of-Euromone/260/73/0>.
45. The Digital Banker. Singapore's Digital Banking Playbook: Key Takeaways for the Future of Banking. 2025. URL: <https://thedigitalbanker.com/singapores-digital-banking-playbook-key-takeaways-for-the-future-of-banking/>.
46. Veritrans. The Rise of Open Banking in the US and Its Impact. 2025. URL: <https://www.veritrans.com/en/resources/blog/the-rise-of-open-banking-in-the-us-and-its-impact>.
47. JPMorgan Chase & Co. Technology at JPMorgan. 2025. URL: <https://www.jpmorgan.com/technology>.
48. Brand Finance. Banca Transilvania: A Trusted Partner in Romania's Financial Future. 2025. URL: <https://brandfinance.com/insights/banca-transilvania-a-trusted-partner-in-romanias-financial-future>.
49. Bank of England. The Digital Pound. 2025. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/the-digital-pound>.
50. Crowdfund Insider. UK's Digital Bank Monzo Unveils New Feature to Prevent Costly Bank Transfer Errors. 2025. URL: <https://www.crowdfundinsid>

er.com/2025/05/239776-uks-digital-bank-monzo-unveils-new-feature-to-prevent-costly-bank-transfer-errors/.

51. Crowdfund Insider. Digital Bank Revolut Focused on Banking License, UK Hiring Efforts, Strategic Global Expansion. 2025. URL: <https://www.crowdfundinsider.com/2025/03/237439-digital-bank-revolut-focused-on-banking-license-uk-hiring-efforts-strategic-global-expansion/>.
52. Coolest Gadgets. Digital Banking Statistics for 2025. 2025. URL: <https://www.coolest-gadgets.com/digital-banking-statistics/>.
53. Національний банк України. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp>.
54. Національний банк України. Розпочинається обговорення Положення про відкритий банкінг в Україні. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpochinayetsya-obgovorennya-polojennya-pro-vidkritiy-bankinng-v-ukrayini>.
55. Open Banking Expo. UPC Launches Ukraine's First Open Banking Platform. 2025. URL: <https://www.openbankingexpo.com/news/upc-launches-ukraines-first-open-banking-platform/>.
56. Національний банк України. Система електронних платежів (СЕП). Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/sep>.
57. Національний банк України. СЕП: факти та цифри 2024 рік. Київ: НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sep-fakti-ta-tsifri-2024-rik>.
58. Національний банк України. Е-гривня. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>.
59. Kyiv Post. Ukraine's Digital Transformation in Banking Sector. 2025. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/48193>.
60. Національний банк України. Звіти з оверсайту інфраструктури фінансового ринку за 2020-2024 роки. URL: <https://is.gd/eZprbN>.
61. Офіційний сайт FinAwards. 2025. URL: <https://www.finawards.com.ua/>.
62. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». 2025. URL: <https://privatbank.ua/>.
63. Офіційний сайт Монобанку. 2025. URL: <https://monobank.ua/>.

64. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». 2025. URL: <https://www.oschadbank.ua/>.
65. Офіційний сайт АТ «ПУМБ». 2025. URL: <https://www.pumb.ua/>.
66. Офіційний сайт АТ «Райффайзен Банк». 2025. URL: <https://raiffeisen.ua/>.
67. Офіційний сайт АТ «СЕНС БАНК». 2025. URL: <https://sensebank.ua/>.
68. Марена Т. В. Базельські угоди. Велика українська енциклопедія. 2025. URL: https://vue.gov.ua/Базельські_угоди.
69. Дудукалова О., Матвієнко Г. Впровадження базель ііі для збільшення стійкості банківської системи: особливості та нововведення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-31>.
70. Про затвердження Положення про організацію процесу оцінки достатності внутрішнього капіталу в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 19.07.2024 № 161. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0161500-21#Text>.
71. European Banking Authority. Supervisory Review and Evaluation Process (SREP). 2025. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/activities/srep/html/index.en.html>.
72. Про затвердження Положення про організацію процесу оцінки достатності внутрішньої ліквідності в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 19.07.2024 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0088500-24#Text>.
73. Кушнір О. С. Банківська система України в умовах кризи. проблеми та шляхи їх подолання на основі впровадження var моделей в антикризовий менеджмент. Івано-Франківськ, 2024. С. 31.
74. Про внесення змін до Технічного завдання для здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України у 2025 році: Рішення Правління НБУ від 06.05.2025 № 156-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_06052025_156-rsh.
75. Сергєєва О. Міжнародні стандарти моделей оцінки ліквідності банків в умовах невизначеного операційного середовища. *Problems and prospects*

of economics and management. 2024. № 3(39). С. 309–318.
URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-3\(39\)-309-318](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-3(39)-309-318).

76. Доценко І. Управління кредитними ризиками банківських установ в умовах воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 156–162. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22>.
77. Боднар О. Страхування кредитних ризиків як інструмент мінімізації втрат банків. *Матеріали 5 Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених "Трансформація страхового ринку України в світлі сучасних економічних викликів"*, м. Миколаїв. 2024.
78. Національний банк України. SupTech та RegTech у банківському нагляді. Київ: НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/suptech-regtech>.